

У К Р А Ї Н С Ь К И Й Тиждень

№ 13 (385) 3 – 9.04.2015 р.

Петр
Друлак
про
евроскептицизм
у Чехії

Чи почалася в Україні
деолігархізація

Нові докази російської
агресії на Донбасі

Економічне диво й політика
контролю в Сінгапурі Лі Куан Ю

"Наліво"
нідемі-
"правих"
знайдемі

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

Організатор фестивалю

Генеральний спонсор фестивалю

За підтримки

ТИЖДЕНЬ
ІСПАНСЬКОГО
КІНО
КІНОТЕАТР «КИЇВ»
3 9 КВІТНЯ

НА ЧАСІ

Хабарники на камеру

Що мають на меті політики, які ініціюють публічні арешти чиновників

4

Роман Малко про реальний зміст перемир'я

7

Привид деолігархізації

Як за рік змінилися відносини влади з великим капіталом

8

Очищення крові

Що означає масова ліквідація банків

12

Подвиг батальйону «Донбас»

Як українські добровольці полонили російських військових

14

Пам'яті Темура Юлдашева

Як бився за Савур-могили герой із Луганська

18

ТЕМА НОМЕРА

Маркс би плакав

Чому сучасні антифашисти не помічають загроз путінського режиму

20

Реванш чи оновлення

Чи можуть ліві повернутись у велику українську політику

22

Російські праві під маскою українських лівих

Політичні мутації «дружби братніх народів»

24

Життя за заповітами Леніна

Як кореспондент *Тижня* вивчав осередок КПУ із середини

26

Проти системи чи проти себе?

Про дитячі хвороби лівизни в європейській політиці

28

У режимі флюгера

Що об'єднає ультралівих і ультраправих у Франції

30

СУСПІЛЬСТВО

Тарас Чмуг:

«Треба допомагати тому, хто безпосередньо воює і дає результат»

Волонтер про те, чого насправді потребує фронт

32

СВІТ

Петр Друлак:

«Євроскептицизм у Чехії зараз іде на спад»

Заступник міністра закордонних справ Чеської Республіки про сприймання української кризи в його країні

34

Лорди шукають примирення

Якою може бути майбутня політика Британії щодо України та Росії

36

Світ іде вчитися

Чи варта вища освіта вкладених у неї коштів

38

Батько азійського міста-держави

Дві сторони Сінгапуру Лі Куан Ю

40

Без виграшу

Чому неможливий білоруський Майдан сьогодні

42

СПАДОК

Козаки неукраїнського степу

Звідки постало козацтво на території сучасної Росії

44

НАВІГАТОР

Оперний вокзал імені Швондера

Про весняну порожнечу в столиці окупованого півострова

48

Юрій Макаров про призначення журналіста

50

Тиждень

№ 13 (385) 3 – 9.04.2015

Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ

Видавець ТОВ «Український тиждень»

03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

Головний редактор Дмитро Крапивенко

Редакція Наталія Петринська, Анна Корбут,

Алла Лазарева, Олександр Крамар,

Ганна Трегуб, Богдан Буткевич,

Валерія Бурлакова, Станіслав Козлюк,

Юрій Макаров, Роман Малко, Ольга Ворожбит

Директор зі збуту Олександр Грищенко

Директор з реклами Олена Андреева

e-mail: olena.andreeva@tyzhden.ua

тел.: 067-407-10-89

Видається з 02 листопада 2007 року

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової

інформації КВ № 18119-6919 ПР від 30.08.2011 р.

Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2

Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

e-mail: office@tyzhden.ua

тел.: (044) 351-13-00

Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 1447 від 28.07.2003 р.

№ зам. 15-0679

Наклад 41 500

Номер підписано до друку 1.04.2015 р.

Виходить щоп'ятниці

Розповсюджується в роздрібній торгівлі

та за передплатою

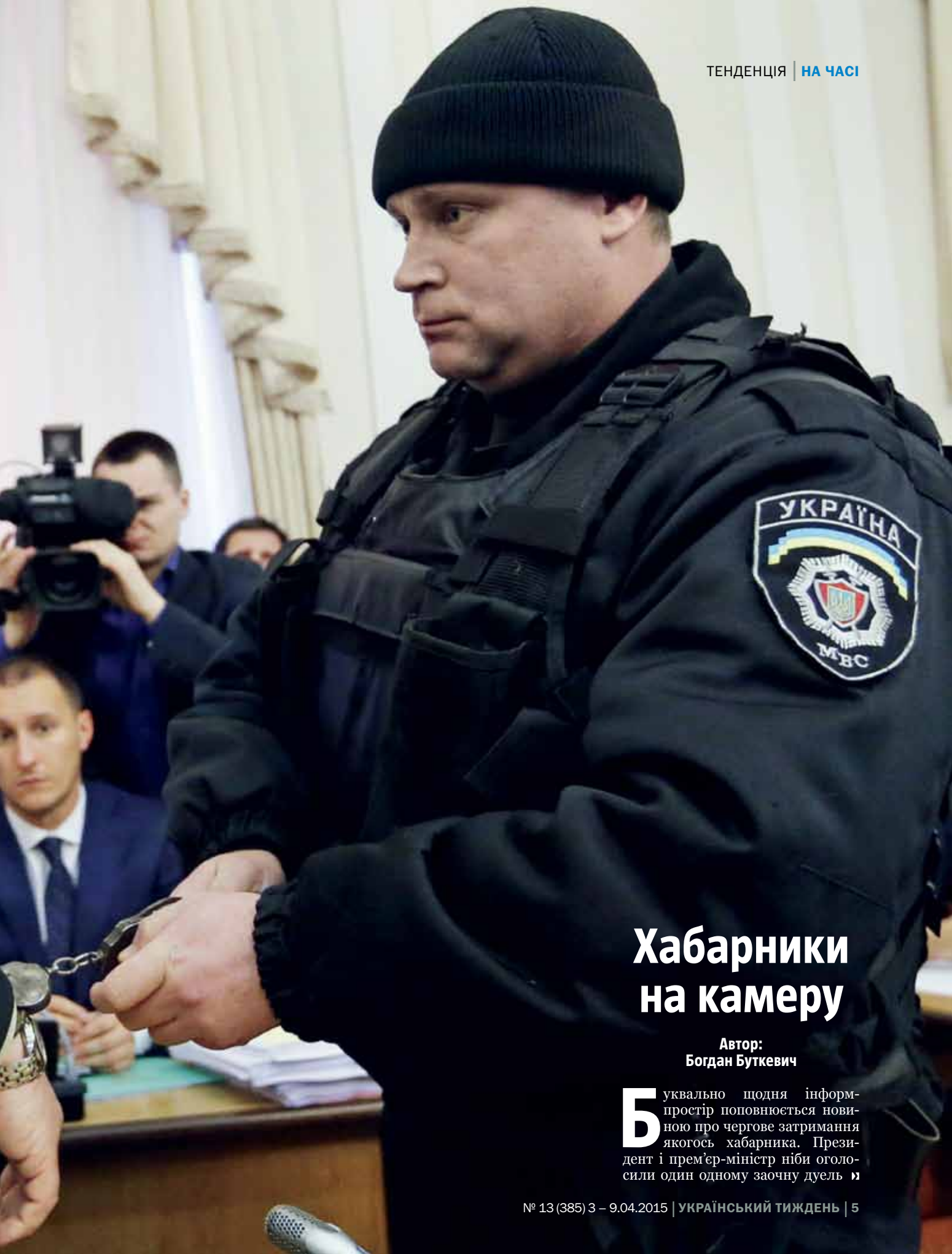
Передплатний індекс 99319

Ціна договірна

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на літредування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються. Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе. Матеріали, позначені літерою «Р», публікуються на комерційній основі

Наші партнери: www.tyzhden.ua
The Ukrainian Week

Хабарники на камеру

Автор:
Богдан Буткевич

Буквально щодня інформпростір поповнюється новиною про чергове затримання якогось хабарника. Президент і прем'єр-міністр ніби оголосили один одному заочну дуель »

у тому, хто більше спіймає нечистих на руку державних службовців. Обов'язковою її умовою є те, щоб усе свято торжества законності було на камеру. Ні, не ту, в'язничну, у яку в теорії й має потрапити хабарник, а телевізійну. Яка відповідь дає за ступінь народної любові. А в'язниця? Там хай справжні злочинці сидять. А чиновників навіщо чіпати?

Взагалі нашим держапаратникам зараз важко не поспівчувати. Крім того, що, мабуть, уперше за 20 років доводиться реально працювати, то ще й президент із прем'єром вирішують свої електоральні проблеми за їхню користь. А людям же жити якось треба, родини годувати, на старість відкладати. А тут якась боротьба з корупцією, прости Господи. Ось так потрапиш під гарячу руку, не поділившись, не домовившись з ким треба – і посадять на два місяці. Й біс із нею, тією заставою, смішні ж гроші. Але ж випадеш із реальних «тем». «Бабло» і далі «капає», але в обхід тебе, який тюремну «шконку» полірує, – це ж найбільше «муляє» підприємливу душу. Ну гаразд, не «шконку», а власне ліжко з ортопедичним матрацом, жінка якраз із дому підвезла. Та й вийдеш через пару-трійку днів, як тільки прокурор (місяць тому іменини племінниці справляли – класно погуділи) районний не знайде у твоїх діях складу злочину, а суддя (хороший торік йомефт йому підігнав) випустить. Але ж потім стільки мороки: треба про все знову домовлятися, всім «конверти щастя» розвозити, до ОДА, АП та Кабміну бігати. Та й із потоків змусять поділитися – через це, власне, й арештовували. Одним словом, біда та й годі.

Добре, давайте серйозно. Здавалося б, ну що поганого в тому, щоб на кожному затриманні були присутні журналісти? Навпаки, це ж правильно: психологічний ефект множується, всі наступні хабарники тремтітимуть і сто разів подумають, перш ніж узяти до рук незаконні гроші. Західні кредитори мають бачити: він працює. А плебс хай пишеться: нарешті пішли справи

в нас у боротьбі з хабарниками.

Однак складається враження, що все це «антихабарне» дійство має на меті не так реальну боротьбу з корупцією, як намагання показати дедалі більш розчарованим виборцям хоч якийсь результат у процесі «життя по-новому», якого поки що й близько немає. Та й вибори місцеві, якщо не скасують, скоро вже. Тоді як усі соціологічні рейтинги засвідчують катастрофічне падіння популярності і Порошенка, і Яценюка. А як показує досвід, що треба зробити, щоб підвищити рейтинг? Правильно – пограти м'язами та посадити корупціонера. Ну можна не посадити, а хоча б красиво затримати, хто там далі стежитиме.

Просто трохи смішно споглядати за тим, хто залежно від правоохоронного органу, який затримував хабарника, робить на цьому піар із залізною невідворотністю. Якщо це президентська СБУ, то Порошенко,

чатку не побачила в його діях складу злочину, але громадський тиск зробив свою справу: він таки заарештований на два місяці. Щоправда, його заступника Стоєцького, затриманого на тому самому засіданні Кабміну, спокійно відпустили. Є всі причини вважати, що й пан Бочковський посидить відведени йому два місяці й спокійно вийде на свободу. Хай і не із зовсім чистим сумлінням, зате з відчуттям виконаного обов'язку.

Та тобі ото лише негатив шукати, скаже якийсь оптиміст. Он за Януковича ж нікого не саджали, а тепер приємно стрічку новин читати. Ні, відповім я, ще й як саджали. До того ж реально. Щоправда, не зовсім тих і не зовсім за те, але у в'язницю чиновний народ потрапляв на «раз-два-три». А ось за вже майже рік правління пана Порошенка й уже понад рік урядування пана Яценюка жодної голосної справи щодо хабарництва не було доведено до реального вироку. Тобто гучні затримання, погрози, заяви та гордовиті пози на камеру є, а конкретних людей у конкретних місцях не дуже віддалених немає. Ось така колізія. Що з цим робити, пане оптимісте, га?

Добре, не здається він, а як же «грузинський десант» і суспільна думка? Ось тут не можу не погодитися: є. І десант, і думка, і думка в десанту. І навіть бажання, допускаю, є. Але є одна проста умова реальної боротьби з хабарниками – політична воля верхів. Так вона ж є, знову втрутиться невгамовний оптиміст. А я знову скажу: воля є на красиву картинку. Бо немає тіла – немає діла. Немає вироку – немає ніякої боротьби з корупцією.

Чиновники не перестануть красти ніколи – це аксіома. Але боїтимуться й робитимуть це з оглядкою вони тільки тоді, коли знатимуть напевно: якщо вже спіймали – сядеш без варіантів і незалежно від політичної кон'юнктури. Саме ж по собі затримання в наших реаліях ще нічого не означає, окрім красивої телевізійної картини й теми для обговорення на черговому політичному ток-шоу. ■

ВСЕ ЦЕ «АНТИХАБАРНЕ» ДІЙСТВО МАЄ НА МЕТІ НЕ ТАК РЕАЛЬНУ БОРТЬБУ З КОРУПЦІЄЮ, ЯК НАМАГАННЯ ПОКАЗАТИ РЕЗУЛЬТАТ У ПРОЦЕСІ «ЖИТТЯ ПО-НОВОМУ»

якщо міліція, то Яценюк. В останнього рейтинг, до речі, просів явно більше. Може, саме тому його протеже Арсен Аваков виявляє найбільшу активність. Як, наприклад, у випадку з бучним затриманням просто на засіданні Кабінету Міністрів уже экс-голови Служби надзвичайних ситуацій Сергія Бочковського, після якого українці почали жартувати, що на наступне засідання уряду ніхто не прийде. Однак прийшли й нормально почувуються. А більшість хабарників рівня вищого за селищного голову через кілька днів відпускають під заставу, справи проти них якщо не зовсім розпадаються, то за доброю старою українською традицією потрапляють під сукно.

Мав вийти й згаданий Бочковський після маневру Генеральної прокуратури, яка спо-

Мир з елементами смерті

Чи можна вважати ще одним днем народження той, коли на нічній дорозі ти побачив спалах світла, водій натиснув до упору на газ, позаду посипалися глухі хлопки і лише кілометрів за п'ять усі в машині ризикнули перевести подих? Мабуть, що так. Хоч би тому, що цього разу як мінімум обійшлося без чогось неприємного.

Наш екскурсовод, назвемо його так, офіцер однієї з бригад, яка тримає фронт неподалік Горлівки, також не вірить у перемир'я. На війні він добровільно й від початку, а тому має право. А ще в нього все добре із зором, слухом і з адекватним сприйняттям дійсності. Він щодня чує, як у бік блокпостів залітають ворожі міни, позиції обстрілюються, а в довколишніх ярах і посадках доводиться ловити численні ДРГ. Він і в очі, напевно, не бачив мінських домовленостей, але з превеликим задоволенням придумав би того хлопця, який їх підписав. Ну коли б, звісно, той приїхав на його позиції. Бо їхати до нього наш приятель не має часу, готується до нової серії війни, яка от-от почнеться. Але хлопець не приїде, бо на один із найнебезпечніших блокпостів, принаймні так кажуть, його просто не пустять. На запитання, що то за спалах, екскурсовод відрізав: «Ми не будемо цього з'ясувати» – і вже згодом запитав, чи всі цілі. Далі все ж пояснив: «Це, швидше за все, був АКМС із ПБС», що в перекладі з «військової» мови означає автомат АК зі сталевим прикладом калібру 7,62 і прилад беззвучної та безполюменевої стрільби. «А спалах – то знак, що ми приїхали в потрібне місце. Хтось сидів, виглядав, коли ми опинилися в точці, де нас можна дістати, і дав знак. За ідеєю ми мали пригальмувати, озирнутися й отримати свій привіт. А оскільки вирішили нічого не вияснити, то все закінчилося добре. Хороша екскурсія, правда?»

Тією дорогою екскурсовод та інші вояки його підрозділу їздять щодня. Деякі живуть просто на блокпосту, тримаючи кругову оборону. Там для цього є все що треба. Добротна пічка в імпровізованій казармі кинутого будинку, кухонний намет, підземні схрони від обстрілів, якась бронетехніка. Така собі фортеця. Нещодавно відбулася часткова ротація захисників, тепер новачки опановують фронтові премудрості. На щастя, мають на це час, бо нині відносно спокійно. Сепари стріляють рідко, ліниво, щоправда, регулярно, аби не розслаблялися. Ми власне приїхали, коли за графіком повинні були початися обстріли, тому зазвичай гостинні господарі помітно нервувалися, хоч і пропонували дочекатися вечері.

Зараз на тому боці, схоже, триває підготовка до чогось грандіозного. Про це всі знають, всі говорять, але ніхто не береться гадати, коли саме умовне перемир'я закінчиться. «Швидше за все, після Великодня», – кажуть бувальці. «Можливо, в День перемоги, – знижує плечима екскурсовод, – «вони люблять символи». «Скоро, – з упевненістю підтверджує розвідник-есбіст, який щотижня ходить на той бік на екскурсію, – може, навіть дуже скоро. Місяць-півтора, але яка, врешті, різниця. У нас все одно ніхто ні до чого не готується». «І ви не готуєтеся?» – питаю. «Ми готуємося завжди, але он там, – показує на небо, – так нічого й не зрозуміли». «Зможемо в разі наступу дати відсіч?» «Дамо, – впевнено, але сумно відрізає розвідник. – Та для того, щоб дійти від Щастя до Северодонецька, їм вистачить днів тричотири, і це без напруження. Вони разів у п'ятдесят краще підготувалися за час цього перемир'я, ніж ми». Усвідомлення невідворотності нової серії війни витає по всьому фронту, як і усвідомлення того, що в Києві цього просто не хочуть розуміти. Не всі, звичайно, тільки ті, хто приймає рішення...

«Зробимо що зможемо. Не турбуйтеся. Все буде добре», – підбадьорюють вояки. І цим хлопцям можна вірити. Вони вже не раз довели. Їм би ще трохи свободи дій, а там, нагорі, менше параноїків – давно відбили б назад Донецьк, Луганськ і решту, аж до Ростова. Екскурсовод запевняє, що в час дебальцевського протистояння силами довколишніх блокпостів можна було легко взяти Горлівку. Там сепарів залишалося кілька десятків. Дехто, щоправда, каже, що далі кордону не піде, бо там не його батьківщина і загарбником

він бути не хоче, але для перемоги готовий їхати ліквідувати кого треба і скільки треба, хоч у саме пекло, якщо буде наказ. Тільки от наказу немає...

«Штаб ГРУ РФ воює будь-якими засобами, щоб перемогти, – розповідає диверсант родом із Луганська. – А в нас ніхто не хоче розуміти, що ми повинні робити так само.

Треба їхати до них і карати командирів, тоді інші думатимуть, перш ніж зголошуватися воювати в Україні».

Загалом на фронті атмосфера видається доволі здоровою. Єдине, що насправді турбує вояків, – це незрозуміла політика у верхах. Відчувають, що відбувається щось непевне, розуміють, що дехто занадто рано увірвав у силу миру і власне месіанство, але як люди під присягою вдіяти з цим нічого не можуть. Поки що. Можуть лише підкоритися наказу й чекати, спостерігаючи, як ворог із дня в день готується вдарити по них з усієї сили. ■

Автор:
Роман Малко

**УСВІДОМЛЕННЯ
НЕВІДВОРОТНОСТІ НОВОЇ
СЕРІЇ ВІЙНИ ВИТАЄ ПО
ВСЬОМУ ФРОНТУ, ЯК І
УСВІДОМЛЕННЯ ТОГО, ЩО
В КИЄВІ ЦЬОГО ПРОСТО
НЕ ХОЧУТЬ РОЗУМІТИ**

За сприяння в підготовці матеріалу дякуємо Благодійному фонду допомоги армії «Повернись живим»

Привид деолігархізації

Приборкання окремих олігархів не змінить системи як такої. Адже в Україні й досі відсутня організована альтернатива із громадянського суспільства чи малого й середнього бізнесу

ФОТО: УНІАН

Автор:
Олесь
Олексієнко

«А така на Ігоря Коломойського», як її вже встигли охрестити оглядачі та експерти, активізувала дискусії із приводу того, що саме відбувається в країні: початок процесу деолігархізації чи новий переділ сфер впливу. *Тиждень* також спробував проаналізувати наслідки нещодавніх подій та нову диспозицію українського олігархату.

РЕБАЛАНСУВАННЯ

Насамперед слід зазначити, що усунення від влади Януковича рік тому різко посилює роль олігархів у житті країни. Інакше й не могло бути в умовах еволюційної зміни влади, коли зберігався сформований ними старий парламент і залишалися недоторканими їхні економічні, політичні та медійні активи. Таким чином, система залишилася майже недоторканою, а через ослаблення держави та зростання

зовнішньої загрози роль олігархів тільки посилюється. Проте розвиток подій упродовж наступного року суттєво змінив баланс сил у її межах.

У результаті перемоги на президентських виборах стрімко зросла політична вага Петра Порошенка. Активність у протидії сепаратизму та захисті країни від російської агресії посилює позиції глави Дніпропетровської ОДА Ігоря Коломойського, який дедалі більше претендує на роль «віце-короля Південного Сходу». Тим часом поступово слаблять позиції фаворитів попереднього режиму – заарештованого у Відні Дмитра Фірташа й особливо Ріната Ахметова. Останній у країні став асоціюватися з підтримкою сепаратистів, утратив значну частину активів і прибутків унаслідок анексії Криму та бойових дій на Донбасі. Дедалі менш затишно почувається Віктор Пінчук, який традиційно мав складні стосунки

з Ігорем Коломойським. Водночас значно активнішими в політичному й економічному житті країни стали Ігор Єремеев та Костянтин Григоришин.

Традиції української олігархії передбачали використання малопомітних важелів впливу на владу для отримання преференцій і доступу до державних активів та грошових потоків. Проте поведінка Ігоря Коломойського останнім часом вийшла за межі відповідної парадигми: він став публічно й демонстративно виявляти зневагу до офіційних інститутів влади, вдаватися до погроз рейдерськими захопленнями державних активів.

Фактично Коломойський не бажав визнати владу Порошенка як глави держави, і це як усередині країни, так і назовні ставило питання про її керованість. Причому Ігор Валерійович на відміну від інших олігархів володів іще й ресурсом добровільних батальйо-

нів і, за даними джерел, постійно погрожував можливістю їх використання для захисту своїх бізнес-інтересів. За цих обставин приборкання норовливого магната стало питанням виживання для глави держави, і його підтримали в цьому Захід та інші олігархи.

Отже, ситуацію з Коломойським варто розглядати як елемент боротьби не з олігархічною системою взагалі, а швидше з одним її представником, який спробував стати над правилами, чим їй-таки і створив загрозу. Показово, що саме цими мотивами й пояснює нещодавні події сам президент Порошенко. Так, в інтерв'ю каналові ICTV 28 березня він заявив: «...якщо ми намагаємося побудувати в країні порядок, то вони (олігархи. – Ред.) – хаос. І пересування містом колонами техніки, і дивіденди Укрнафти, і вбивство співробітника СБУ – це все хаос, який я терпіти не буду. Йдеться абсолютно не про прізвища... каста недоторканих буде ліквідована». Хоч глава держави й називає це «деолігархізацією», але, як бачимо, йдеться лише про окреслення «червоних ліній», вихід за які неприпустимий, та аж ніяк не про прагнення демонтувати систему як таку.

Іншим очевидним мотивом наступу на олігархів є усунення їх від «розпилу» прибутків державних підприємств, переважно монополій. Це було помітно як у випадку Укрнафти, під час конфлікту з Коломойським, так і у відносинах влади з такими українськими олігархами, як Дмитро Фірташ чи Рінат Ахметов. Перший торік утратив контроль над раніше «орендованими» державними Іршанським та Вільногірським ГЗК, продукція яких продавалася за заниженими цінами, а останнім часом зіштовхнувся зі спробами позбавити його об'єкти набутих у 2012 році розподільчих газових мереж. Ахметов утратив значну частину державних дотацій за «зеленим тарифом», який нещодавно змінили вдвічі, змушений був поступитися монополією в експорті електроенергії, так і не зміг пролобіювати фінансування коштом ДП «Енергоринок» своїх енергогенеруючих потужностей на захоплених терористами територіях.

Але й тут дуже важливо, щоб зрушення завершилися не просто зміною персоналій, які жив-

лять свій особистий інтерес, паразитуючи на державних компаніях, а реальним надходженням/збереженням додаткових коштів у останніх та державному бюджеті. Наприклад, під час скандалу з Укртранснафтою представники команди Коломойського почали відверто вказувати на те, що підприємства, на яких донедавна живився Фірташ, зокрема Вільногірський ГЗК, і далі працюють за корупційними схемами, але тепер від цього свою частку отримують прем'єр-міністр Арсеній Яценюк та його сирій кардинал Микола Мартиненко. Ласі шматки енергетичного ринку та привабливі активи, які втратили або можуть найбільш часом утратити Фірташ та Ахметов, за даними ЗМІ, або вже дісталися, або мають дістатися російському олігарху Костянтині Григоришину.

Натомість наразі не йдеться про подолання монополізму олігархів як такого, а тим більше про позбавлення їх впливу на державну політику, який вони чинять через своїх депутатів чи навіть цілі політсили в парламенті й місцевих радах, власних ставників у ключових для регулювання тих чи інших секторів економіки державних органах, тощо.

Той-таки Коломойський до останнього блокував, наприклад, набуття чинності угоди про відкриття або з ЄС, що загрожувала його монополією на ринку авіаперевезень. І тут досі нічого не зроблено для виправлення ситуації. Зберігається тотальна монополізація енергетичного сектору країни олігархами, зорієнтованими на Росію – ворога, зокрема й в енергетичній війні: понад 70% об'єктів міськгазів належать Фірташу, 30% виробництва електроенергії та понад 70% видобутку вугілля – ДТЕК Ріната Ахметова. Остання контролює і близько третини постачання електроенергії кінцевим споживачам через свої обленерго, найбільші з яких Київенерго та Дніпроенерго. Низка обленерго належить уже згаданому російському олігарху Костянтину Григоришину.

НОВІ ФАВОРИТИ

Останнім часом стали помітними нові фаворити, які стрімко наросують свою частку в найбільш прибуткових і стратегіч-

них ринках країни завдяки впливу у вищих ешелонах влади. Йдеться про групу волинського олігарха Ігоря Єремеева, якого вважають основним конкурентом Коломойського на ринку нафтопродуктів, і про того ж таки Костянтина Григоришина. Ці двоє за своєю роллю, схоже, можуть незабаром стати аналогами Фірташа й Ахметова в часи Януковича.

Співвласник групи «Континіум» Ігор Єремеев як у попередньому, так і в нинішньому складі парламенту має власну депутатську групу, яка раніше формально, а зараз фактично належить до правлячої коаліції. Андрій Пивоварський, його креатура, став одним із міністрів нинішнього уряду, а сама група «Воля народу» дуже часто голосує синхронно з коаліцією, іноді допомагаючи компенсувати брак дисципліни в її лавах. В оточенні Ігоря Коломойського не приховують конфлікту із групою Єремеева, зацікавленість тієї у витісненні менеджменту Ігоря Валерійовича з

В ОТОЧЕННІ КОЛОМОЙСЬКОГО НЕ ПРИХОВУЮТЬ НАМІРІВ УЗЯТИ РЕВАНШ ЗА ПОРАЗКУ І ПРИНИЖЕННЯ

Укртранснафти та Укрнафти й навіть називають цей мотив визначальним у нещодавньому протистоянні. Єремеева вважають близьким до Ігоря Кононенка, бізнес-партнера й давнього товариша президента Порошенка.

Проте значно більше на увагу заслуговує постать іншого нинішнього фаворита – російського олігарха Костянтина Григоришина. Саме його креатурою вважається призначений за квотою БПП міністр енергетики Володимир Демчишин. Нещодавно депутат Верховної Ради від партії «Самопоміч» Лев Підлісецький звинуватив Григоришина в тому, що він установив тотальний контроль над оператором об'єднаної енергосистеми України держкомпанією «Укренерго» і здійснює там повну заміну кадрів «аж до начальників відділів». Із підступами Григоришина ЗМІ пов'язували також зрив контрактів на постачання ▶

U.TYZHDEN@UKR.NET
ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

південноафриканського вугілля для потреб українських державних ТЕС торік восени.

Є підстави остерігатися, що постать Григоришина може стати для президента Порошенка тим самим, що й фігура Фірташа свого часу для Віктора Ющенка. Григоришин і Порошенко – давні бізнес-партнери. Колись вони навіть разом намагалися викупити контрольний пакет акцій телеканалу «Інтер» у Ігоря Плужникова, а від 2007 року спільно контролювали Севастопольський морський завод. Тобто саме через Григоришина Кремль може здійснювати м'який вплив на Порошенка, як колись через Фірташа на Ющенка, ангажуючи його привабливими бізнес-схемами, які прив'язуватимуть Україну до Росії. Першими такими прикладами можна вважати контракти на постачання з РФ вугілля та електроенергії, укладені цієї зими.

І нікого не мають вводити в оману ті факти, що свого часу Костянтина Григоришина називали серед основних спонсорів Помаранчевої революції, що він є вихідцем із Запоріжжя, а лівова частка його активів міститься в Україні («Енергетичний стандарт», в управлінні якого перебувають низка обленерго, Укррічфлот, Запорізький завод надпотужних трансформаторів «Супер», Запоріжтрансформатор, Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання ім. М.В. Фрунзе та ін.). Попри своє українське походження, Григоришин є типовим російським олігархом, перспективи якого залежать насамперед від його зручності й корисності для Кремля. Сам він не лише громадянин РФ за паспортом, а й проживає в Москві, його бізнес тісно пов'язаний із російськими державними компаніями, де він має розгалужені зв'язки (Газпром, електроенергетична компанія «Інтер РАО ЕЭС» та ін.).

ЗА ЛАВРАМИ УКРАЇНСЬКОГО ІВАНІШВІЛІ

Принаймні два українські олігархи можуть незабаром запуснути амбітні політичні проекти, головною метою яких буде усунення від влади нинішньої коаліції або принаймні її основних дійових осіб.

В оточенні Коломойського не приховують намірів узяти реванш

ФОТО: УНІАН

Через Костянтина Григоришина Кремль, схоже, розраховує здійснювати «м'який» вплив на Порошенка, як колись через Фірташа на Ющенка

за поразку і приниження. Там категорично відкинули наміри гри в сепаратизм, але активізації участі в політичній боротьбі слід таки чекати. До цього заохочує закономірне розчарування частини громадян у політичних силах правлячої коаліції, насамперед президентській та прем'єрській. Під впливом прогнозованого погіршення соціально-економічної ситуації в країні можна очікувати наростання цієї негативної для влади тенденції. Водночас переорієнтація розчарованого електорату на Опозиційний блок, найімовірніше, буде мінімальна. Його рейтинг якщо й зростатиме, то насамперед завдяки активізації пасивного на минулих виборах традиційного виборця ПР та/або КПУ.

Стрімко набирає вагу співвласник групи «Континіум» Ігор Єремеєв. Його депутатська група, раніше формально, а зараз фактично, належить до більшості

За цих умов у Коломойського є можливість завести до місцевих рад, а в разі дострокових парламентських виборів і до парламенту значну кількість власних депутатів у складі однієї чи кількох політсил. Навряд чи він пре-

тендуватиме на статус публічного політика, принаймні тривалий час. Насамперед це ризиковано, адже завищені очікування швидко обертаються ненавистю й роздратуванням. Проте може сформуватися більш чи менш широке об'єднання, покликане не допустити реваншу ворожих Коломойському Ахметова або ж Фірташа, а також ослабити вплив супротивників із нинішнього владного табору.

Стежиною, яку протоптав Біздіна Іванішвілі, фактично прямує і ще один олігарх – Дмитро Фірташ. Судова справа проти нього в Австрії поволи сходить нанівець через брак доказів, а сам він готується до триумфального повернення в Україну з дедалі менш приховуваною прив'язкою до виборчого циклу.

Під час помезного форуму «Україна завтра» у Відні на початку березня Дмитро Фірташ презентував власну ініціативу модернізації держави та шляху розвитку, альтернативного нинішньому. На зустрічі було анонсовано створення Агенції модернізації України, яке має підготувати покрововий план освоєння \$300 млрд інвестицій, необхідних для його реалізації. Завершитися цей процес повинен до кінця вересня нинішнього року, тобто самого розпаду виборчої кампанії в органи місцевої влади (якщо вона не буде перенесена). Показовим є той факт, що дуже компліментарний телесюжет про цей захід відразу вийшов у Росії на «Первом каналі».

Дмитро Фірташ просигналізував, що робитиме ставку на популістську складову та повернення країни у фарватер Росії. Зокрема, зазначив, що важливо почати з конституційної реформи, покликаної забезпечити федералізацію або децентралізацію, «оскільки без вирішення цього завдання не можна нічого змінити». А також наголосив, що, попри «всі болючі відносини з Росією, Україна повинна стати не плацдармом, а мостом між Європою, Росією та Азією. Ми повинні зробити єдиний ринок, а не дивитися в одну або іншу сторону».

Оскільки ініціаторами модернізації виступили формально підконтрольна Фірташу Федерація роботодавців України й так само залежні від нього профспілки, то промова й ініціатива олігарха

ФОТО: УНІАН

були насичені популістськими заявами, які він чомусь не поспішав реалізовувати на своїх численних підприємствах в Україні всі попередні роки. Зокрема, за його словами, «неправильна стратегія – поставити завдання і залучати інвесторів у країну дешевою вартістю праці». Окрім того, він узявся критикувати нинішню владу за політику суворой економії, мовляв, «треба розуміти, що людям треба жити. Через 25 років – це добре, але нам треба щодня робити величезні кроки, щоб щодня ми могли бачити поліпшення ситуації і рівня життя». Такі ідеї можуть виявитися популярними перед місцевими й, не виключено, достроковими парламентськими виборами, коли населення буде втомлене затягуванням пасків, що розпочалося 2014 року й посилюється 2015-го.

Поряд із проведенням таких потужних піар-заходів у Фірташа більш системно підійшли й до проблеми сприймання України в Європі. Скажімо, європейський інформаційний телеканал Euronews разом із телегрупою Inter Media Group 13 березня оголосив

про підписання ліцензійної угоди на швидкий запуск своєї української версії. Оскільки укладенню такої угоди з медіа-ресурсом Фірташа довго протидіяли найбільші (23,9% акцій) французькі акціонери Euronews, позитивного результату вдалося досягнути після того, як на початку березня 2015 року 53% акцій каналу за €35 млн неочікувано придбав єгипетський мільярдер Наріб Савіріс. Цікавий збіг...

НЕОБХІДНА УМОВА

В умовах відсутності організованої політичної сили чи широкого громадянського руху, здатного взяти на себе відповідальність за розвиток країни та проведення кардинальних перетворень, а не їх імітації, схильність більшості населення до популізму й надалі використовуватимуть у власних інтересах ті чи ті олігархи. У країні все ще немає організованої прогресивної сили, здатної заповнити місце, звільнене в разі витіснення олігархів із політики. Його можуть заповнити або представники великого бізнесу меншого калібру (а це хіба що додасть не-

стабільності), або нинішні бюрократія й силовики (і це теж нічого доброго країні не обіцяє).

Для проведення реальної, а головне, результативної деолігархізації, яка посприяла б динамічному розвитку країни, потрібна організована альтернатива у вигляді інституційно оформленого громадянського суспільства або потужних і організованих політичних сил, базованих на активній участі малого й се-

ДМИТРО ФІРТАШ ПРОСИГНАЛІЗУВАВ, ЩО РОБИТИМЕ СТАВКУ НА ПОПУЛІСТСЬКУ СКЛАДОВУ ТА ПОВЕРНЕННЯ КРАЇНИ У ФАРВАТЕР РОСІЇ

реднього бізнесу. Відчайдушна боротьба на Майдані має дістати продовження в нових формах, інакше жодна безстрашність у поваленні режиму й смерть сотень героїв ані цього разу, ані в майбутньому не змінять системи, в межах якої й надалі існують усі парламентські політичні сили. ■

Єдина різниця з домом — пробудження на іншому континенті

KLM презентує новий Світовий бізнес-клас. Особливий дизайн у голландському стилі ідеально підкреслює комфорт, індивідуальність та особистий простір. Повністю розкладне крісло зі спеціальною персональною системою для розваг передбачає 207 см горизонтального простору. Увага, з якою наш персонал ставиться до кожного пасажера нового Світового бізнес-класу, подарує вам відчуття домашнього комфорту та затишку. Ви нібито вдома. Але є одна деталь — ваш дім не перенесе вас в іншу частину земної кулі. А ми можемо!

www.klm.ua
 Європейська авіакомпанія

KLM
 World's Best Airline
 Політ як натхнення

Очищення крові

Про переваги й недоліки масового виведення банків із ринку

Автор:
Любомир Шавалюк

Один із відомих учених минулого сказав, що гроші – це кров економіки. Якщо так, то банківський сектор – її кровоносна система. І як у людини починаються проблеми зі здоров'ям, коли погіршуються фізико-хімічні показники крові й починає працювати з перебоями серцево-судинна система, так само й народне господарство переживає кризу, коли банки займаються не тим, чим повинні. Численні токсичні неліквідні активи, які з'явилися на балансах фінустанов унаслідок глибокої фінансово-економічної кризи 2008–2009 років, три роки безкарного масового відмивання грошей у період режиму Януковича, десятки кишенькових банків, які, кредитуючи переважно бізнес своїх власників, працювали з величезним несистематичним (специфічним) ризиком, – ось лише кілька прикладів дисфункції сектору, які існували роками. Система потребувала чистки давно, без цього не можна закласти фундамент стійкого розвитку економіки.

Мабуть, такими міркуваннями керувався НБУ, коли торік 28 лютого, лише через кілька днів після зміни влади, визнав неплатоспроможними Брокбізнесбанк та Реал банк, дозволивши Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) ввести туди тимчасову адміністрацію (ТА). Цей крок був першим у цілій низці таких подій. Лише за 13 місяців ТА ввели в 45 фінустанов (див. «Авгієві стайні»), з яких 2 належать до найбільших (Група I), ще 8 – до великих (Група II). 30 із них уже в процесі ліквідації.

Очищення банківської системи почалося. Це добре. Але воно супроводжується багатьма

чутками, страхами, ганебними фактами, які дезорієнтують українців і заважають відновити довіру до банківського сектору.

ШКІДЛИВИЙ БАЛАСТ

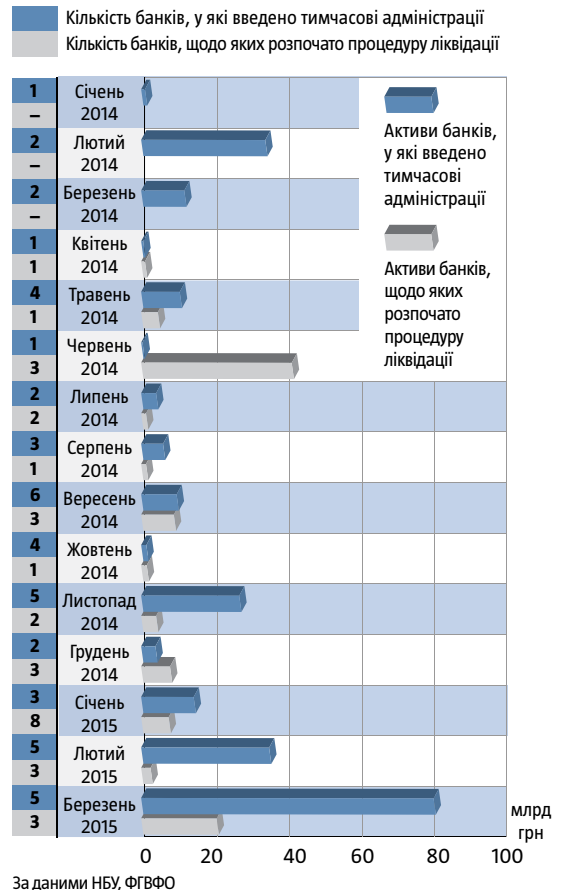
Дотепер у нашій країні було забагато банків. На початок минулого року функціонувало 180 кредитних корпорацій. Для порівняння: в Росії, ВВП якої до кризи був у 11 разів вищий, на січень 2014 року діяло 859 фінустанов; у Польщі, яка за обсягом ВВП перевищувала нашу країну втричі, налічувалося лише 67 комерційних банків (кооперативні та інші – дуже незначна частина в активах фінансової галузі). Велика розпорошеність сектору відволікала увагу НБУ, якому й без того не була властива надмірна суворість у сфері банківського нагляду, й давала змогу існувати десяткам банків, що займалися відмиванням грошей або конвертацією готівки для потреб тіньового сектору економіки чи просто виконували функцію гаманців олігархів. Зрозуміло, що в таких умовах банківська система як одне ціле не могла адекватно виконувати свою ключову макроекономічну роль (перетворювати заощадження населення на інвестиції) і була одним із факторів гальмування економічного розвитку країни.

Необхідність консолідації банківського сектору України стала очевидною. Саме тому від початку співпраці з новою владою, прописуючи відповідні пункти в кожному перегляді програм, МВФ вимагає від неї жорстких і конкретних кроків у напрямку забезпечення ефективного функціонування банківського сектору, зокрема зменшення кількості фінустанов способом виведення з ринку тих, які мають погані баланси й де-факто неплатоспроможні. Але тут є кілька нюансів.

По-перше, Нацбанк має об'єктивні обмеження в кількості ресурсів, передусім люд-

Авгієві стайні

НБУ набрав крейсерської швидкості у виведенні неплатоспроможних банків із ринку. Останнім часом тимчасову адміністрацію вводять приблизно у п'ять нових фінустанов щомісяця.

ських (особи, уповноважені ФГВФО на ліквідацію та здійснення тимчасової адміністрації, члени їхніх команд та ін.), завдяки яким він може виводити неплатоспроможні банки з ринку. Судячи з набраного темпу (див. «Авгієві стайні»), ці ресурси дають змогу вводити ТА в середньому у п'ятьох банках за місяць. Це означає, що очищення системи об'єктивно вимагає певного часу й затягується.

По-друге, хоч цей процес і набрав крейсерської швидкості (навіть п'ять фінустанов за місяць – безпрецедентний темп

для нашої країни), але з українського боку наявне певне небажання провести його швидко й ефективно. Так, пікові кількості введених ТА припадають на травень та вересень минулого року, а також лютий – березень нинішнього. Це місяці, в яких нам були виділені чергові транші МВФ. Із цього робимо висновок, що НБУ стає активним, лише отримавши на горіхи від Фонду, який може ставити виведення чергової кількості банків із ринку як одну з умов виділення коштів.

По-третє, багатьох українців цікавить, коли очищення банківської системи закінчиться, а ризик для грошей, покладених на депозит у будь-яку фінустанову, стане мінімальним. Якихось оцінок цих термінів від офіційних осіб дочекатися важко. Але кілька місяців тому на ринку ходили чутки, нібито МВФ наполягає, щоб у результаті консолідації банківського сектору в Україні залишилося близько 70 кредитних корпорацій. Якщо ці розмови небезпідставні, то для виконання такого «завдання» НБУ повинен вивести з ринку ще понад 60 банків, а, роблячи це з темпом п'ять установ за місяць, він мав би впоратися до кінця першого півріччя наступного року. Власне, що більше банків уже виведено, то меншають ризики тих, які залишаються працювати. Відтак, мабуть, уже до кінця поточного року конфігурація оновленої системи стане зрозумілою. Цей період відповідає очікуваному терміну проходження дна економікою (якщо не буде дальшої військової експансії з боку агресора). Після його завершення перед народним господарством України й банківським сектором зокрема можуть відкритися досить світлі перспективи розвитку.

ЦІКАВІ ПОБІЧНІ ЕФЕКТИ

Однак поки система перебуває у процесі очистки, регулярно виникають різні нюанси. Найголовніша проблема – вплив депозитів із фінустанов. Він триватиме, доки з ринку виводитимуть щоразу нові банки, а фізособи – власники гривневих вкладів обсягом понад 200 тис. грн (сума, гарантована ФГВФО)

та валютних депозитів, які заморожуються в неплатоспроможному банку і знецінюються через девальвацію гривні, забиратимуть свої гроші перед введенням ТА (часто після інформації, яку власникам банків «зливають» в НБУ, а ті передають її наближеним вкладникам) і кластимуть їх у готівковій формі «під матрац». Скільки депозитів узагалі залишаться після цього в оновленій банківській системі, велика загадка. Але регулятор повинен закласти різні сценарії й бути готовим до того, що потреба відносно благополучних банків у рефінансуванні зростатиме.

Важливим аспектом виведення банків із ринку є процес ліквідації та реалізації активів неплатоспроможних фінустанов. Зрозуміло, що відповідні процедури не відшліфовані належним чином ні законодавчо, ні організаційно. Але на ринку ходять непоодинокі чутки про те, що в цій сфері панує масштабна корупція (наприклад, власники заморожених великих вкладів «домовляються» про повернення своїх грошей із чималими дисконтами до початкової суми). І простір для неї дуже широкий, адже загальна цифра активів депозитних корпорацій, у які було введено ТА, вже перевищила за 250 млрд грн. Що помітніше на них заробляють відповідні люди, то більше втрачає держава, змушена фінансувати дефіцит ФГВФО на десятки мільярдів гривень. Було б добре, якби влада приділила більше уваги цьому напрямку, в якому державні кошти на сьогодні можуть розкрадати в обсягах, не менших, ніж на держзакупівлях та в інших «хлібних» сферах.

Цікаво спостерігати й за тим, як НБУ шукає підстави, щоб ввести тимчасову адміністрацію в нові банки. Річ у тому, що більшість очевидно проблемних фінустанов уже перебуває у процесі виведення з ринку. Банки-«мийки» здебільшого вже перебувають на шляху до ліквідації (при цьому функція відмивання грошей, за свідченнями учасників ринку, не зникла, а мігрувала в інші фінустанови й тепер значно краще маскується), а кредитні

корпорації з поганими балансами, про проблеми яких було відомо досить давно, також переважно закривають. Тому регулятор тепер, свідомо чи ні, самотужки створює проблеми банкам. Під приводом приборкання інфляції (зумовленої знеціненням гривні та зростанням регульованих тарифів – факторами пропозиції, а не попиту) він використовує жорстку монетарну політику, насправді неефективну в боротьбі з інфляцією пропозиції, зокрема регулярно збільшує облікову ставку, яка на сьогодні дорівнює 30%. Це піднімає планку вартості грошей на міжбанківському ринку й дає змогу заробляти більше фінустановам, які мають надлишок ліквідності (зрозуміло, що про жодне кредитування реального сектору не йдеться в умовах, коли

КОНФІГУРАЦІЯ ОНОВЛЕНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ СТАНЕ ЗРОЗУМІЛОЮ УЖЕ ДО КІНЦЯ ПОТОЧНОГО РОКУ

ставка за депозитними сертифікатами НБУ овернайт дорівнює 20%, а на термін 7–30 днів – 26–27%), та робить іще збитковішими й проблемнішими ті банки, які потрапили у скрутне становище. Останні повинні платити за ресурс значно більше, ніж могли б, що призводить до зростання серед них кількості збиткових і, як наслідок, до порушення ними нормативів НБУ, що може стати формальним приводом для введення ТА. Тобто ліс рубають – тріски летять. Недоліком глобальної очистки української банківської системи є те, що під важку руку регулятора потраплять непоодинокі нормальні фінустанови, які опинилися в скрутній ситуації, що спричинена кризою.

Але, попри всі недоліки та побічні ефекти процесу очищення сектору, треба розуміти, що банки, які вціліють (а такі однозначно будуть, якщо існуватиме країна), зрештою матимуть величезне поле для розширення своєї діяльності, пожинаючи щедрі плоди багаторічного розважливого поводження із грошима. Кілька таких фінустанов видно вже зараз. ■

Подвиг батальйону «Донбас»

Як з'явилися нові докази російської воєнної агресії

Автор:
Ярослав Тинченко

18 березня 2015 року Служба безпеки України оприлюднила невеличкий фрагмент відео з полоненими російськими танкістами та десантниками як доказ безпосередньої агресії Збройних сил РФ. Ці кадри – лише частина архіву із 30 фотографій та 8 відеофайлів, які зняли, а відтак зберегли в полоні бійці батальйону «Донбас» із позивними Лекс, Заноза та Німець.

Лекс та Заноза – кияни, приїхали у батальйон «Донбас» в один день, на початку травня 2014 року. Але познайомились уже там, у колишньому дитячому таборі «Дружба», де формувалася батальйон. Лекс уже зрілий чоловік, із військової родини, усе життя захоплювався стрільбою, походами та полюванням. Стежачи за щораз менш вітніми новинами зі Сходу, вирішив активно захищати єдність України. Оскільки він не проходив строкової служби, а призовний вік давно минув, зрозумів, що варто пристати до коврого з добровольчих батальйонів, обрав «Донбас». Приблизно так само, за покликом серця, приїхав до батальйону і юнак Заноза.

15 травня 2014 року «Донбас», маючи у своєму складі кількадесят погано озброєних добровольців, перейшов до активних дій, звільнивши від сепаратистів райвідділ міліції в смт Велика Новосілка Донецької області. Було замінено його керів-

ника, а особовий склад міліції приведено до повторної присяги на вірність Україні.

Під час бою в селі Карлівка неподалік Донецька 23 травня 2014 року загинуло п'ять хлопців із «Донбасу». Після цього батальйон було виведено до Києва і включено до складу Національної гвардії України. За лічені дні завдяки напливу добровольців він виріс до кількох сотень бійців.

Уже 30 червня його перша рота на чолі з Туром відбула до зони бойових дій. За кілька днів вони визволяли Миколаївку й Костянтинівку. В Артемівську було створено базу батальйону «Донбас», куди з Нових Петрівців прибували новосформовані підрозділи.

Найуспішнішим для донбасівців став кінець липня: 21-го було звільнено село Піски й відкрито шлях до Донецького аеропорту, 22-го – місто Попасну, 24-го – Лисичанськ, де знищено базу сепаратистського батальйону «Призрак».

10 серпня почалися бої за Іловайськ, що на південь від обласного центру. Лише 18-го бійцям «Донбасу» вдалося ввійти туди й закріпитись у районі школи.

До Іловайська на допомогу їм поступово прибували батальйони спецпризначення МВС «Дніпро-1», «Херсон», «Світязь», «Миротворець», «Івано-Франківськ». Попри гучні назви, всі вони були нечисленними – по кілька десятків людей у кожному. Найбільші бої розгорнулися навколо залізничної станції та депо Іловайська, де оборону тримали «Херсон» і «Миротво-

Бійці «Донбасу» пройшли оточення, полон, але зберегли відеодокази участі російської армії у війні на Донбасі

рець», підрозділи «Донбасу» й «Дніпра-1».

24 серпня, доки тривали баталії в Іловайську, від кордону в район селища Кутейникового почалося перекидання російських військ. Спочатку це були підрозділи 98-ї повітряно-десантної дивізії, потім 31-ша десантно-штурмова, 6-та танкова та інші бригади.

Тривалий час українське командування не підозрювало про численні російські регулярні війська, які зосереджувалися неподалік Іловайська, а тому продовжувало операцію з оточення Донецька. У резерві добровольчих батальйонів було зібрано частини 51-ї, 93-ї механізованих, 17-ї танкової бригад та кількох частин територіальної оборони. Навіть генерал Хомчак, командир Сектору Б, переніс свій штаб до села Многопілля (на південь від Іловайська), аби з переднього краю керувати бойовими діями.

Російські війська сповна скористалися відсутністю розвідки

в української сторони: за дві доби вони звели кілька базових таборів, облаштували в лісопосадках і серед полів гарматні батареї, позиції для танків, кулеметні гнізда та інші вогневі точки. Коли в ніч із 27 на 28 серпня в напрямку Многопілля спробувала пройти ротнотактична група нашої 92-ї бригади, її було вщент розстріляно з гармат і мінометів.

Уранці 29 серпня батальйони вийшли з Гловайська й разом із різноманітними частинами Збройних сил України зібрались у Многопіллі. Бійцям сказали, що між українським командуванням та російською стороною досягнуто згоди про виведення наших військ «зеленим коридором». Бойові частини було розділено на дві колони, і вони мали рухатися кожна своєю дорогою. «Дніпро-1» та інші дрібні за кількістю батальйони мали виходити за батальйонно-тактичною групою 51-ї бригади, «Донбас» – за підрозділами 93-ї.

Командування супротивника дочекалося, коли вся «броня» просунулася вперед, і почало відсікати цивільні машини з піхотою щільним вогнем гармат та кулеметів. Командир батальйону Філін, який залишився замість пораненого Семенченка, проскочив Червоносільське слідом за 93-ю бригадою. Російські танки, як у тирі, стріляли по машинах із білими прапорами та червоними хрестами. Один із перших снарядів росіян влучив у карету швидкої допомоги, наступний – у КамАЗ, яким їхали поранені.

З інших машин донбасівці відкрили щільний вогонь з автоматів по посадках, у яких були окопи десантників. Пізніше свідки бачили там калюжі крові й чимало використаного перев'язочного матеріалу.

Із «Донбасом» залишилися одна БМП та пожежна автівка з Гловайська. На околиці Червоносільського було знищено кулеметний розрахунок Утьоса: там зосталося щонайменше троє за-

гиблих. Із документів, знайдених біля тіл, випливало, що це були військовослужбовці 31-ї десантно-штурмової бригади.

У кабіні пожежної машини сидів командир 1-ї роти «Донбасу» Тур. На околиці Червоносільського Тур побачив танк, що цілився, що цілився у другий КамАЗ із пораненими. Пожежна машина затулила собою поранених. Тур кинувся напереріз. Борець Ред, який сидів із РПГ-7 на даху пожежної машини, сподівався першим вистрелити в танк. Як вважають товариші Реда, його зброя дала осічку – танкісти вдарили першими. Геройська команда пожежної машини на чолі з Туром у кількості шести осіб загинула.

Тим часом автобуси та легкові машини з донбасівцями швидко в'їжджали в Червоносільське. Російські солдати, які там перебували, були геть спантеличеними. Четверо з них, двоє

РОСІЙСЬКІ ТАНКИ, ЯК У ТИРІ, СТІЛЯЛИ ПО МАШИНАХ ІЗ БІЛИМИ ПРАПОРАМИ ТА ЧЕРВОНИМИ ХРЕСТАМИ

танкістів і двоє десантників, потрапили в полон. Танк Т-72 цих вояків стояв неподалік і був захоплений донбасівцями, але третій член екіпажу встиг вивести його з ладу й утекти.

Розвідка «Донбасу» швидко просунулася на іншу околицю села, де виявила танки Т-72, кілька бойових машини десанту (БМД) й один БТР. Троє бійців батальйону: Усач, Брест і Бугор, пробираючись балкою, вирушили «полювати» на цю техніку. Екіпаж одного з танків просто обідав поруч зі своєю бойовою машиною. Його змели автоматним вогнем. У другий росіяни заскочили, але завести його не встигли: Усач вистрілив по ньому з РПГ. Бойова машина загорілась, екіпаж так само швидко вистрибнув із неї. Ще за кілька секунд вибухнув боекомплект: башта відлетіла на кілька метрів і корпус танка розірвало. Інші чотири Т-72 просто втекли з Червоносільського й курсували поблизу. На околиці села герої захопили також справну російську бойову розвідувальну машину десанту, яку Брест пригнав у розта-

Допит бійців російської армії дивіться тут

шування батальйону. Були там і поранені російські солдати, зокрема один сильно обгорілий танкіст. Їх долучили до інших чотирьох полонених.

Заноза відзняв на мобільний телефон два танки: один захоплений, другий знищений Т-72. Крім того, разом із Лексом та Німцем вони допитали, записуючи все на мобілку, чотирьох російських солдатів. Заноза намагався перекинути матеріал в інтернет, але зв'язок у Червоносільському був лише в добре прострілюваному місці. Відтак скинути фото й відео на жоден сайт не вдалося.

День та вечір 29 серпня минули в перестрілках та спробах переговорів із російськими військовими. Під час чергових перемовин дійшли згоди, що донбасівці заберуть загіблх із дороги Многопілля – Червоносільське. Але щойно один із них вийшов на поле, як упав від ворожої кулі. Попри це, кілька бійців під керівництвом санітарки Аліни самовіддано виносили поранених до села.

Надвечір росіяни попросили віддати їм їхніх «трьохсотих». Було домовлено, що вони візьмуть для надання медичної допомоги й поранених донбасівців. Приїхали два російські КамАЗи, але забрали тільки своїх...

Батальйон «Донбас» перебував у цілковитому оточенні. Порахували втрати: виявилось, що лише загіблх понад 40. Військовослужбовці різних частин у Червоносільському переважно були настроєні песимістично і планували здатись. До вечора 29-го донбасівцям під час телефонних розмов іще обіцяли надіслати підмогу. Потім абоненти, по яких вони дзвонили, просто перестали відповідати.

Уранці 30 серпня бійці ще сподівалися на підкріплення. Приблизно о 12-й почався обстріл села. Знову з'явилися загіблх. Відтак донбасівці та солдати Збройних сил України вирішили здатись. Майже всі знищили або закопали свої мобілки, документи, цінні речі. Заноза також ліквідував свій мобільний телефон, а флешку заховав чимглибше в кишені.

«Капітуляцію» під Червоносільським приймав якийсь російський підполковник-десантник. Загалом здалося трохи більше

Удар росіян під Іловайськом завдав ЗСУ величезних втрат у техніці

ніж 100 бійців «Донбасу» й понад 250 військовослужбовців ЗСУ. Крім того, було 40 або 50 поранених, переважно донбасівців.

Роззброєних вояків повели полями кудись у напрямку Кутейникового. Попереду рухалася російська бойова машина піхоти. Коли вона наближалася до якоїсь посадки, то давала сигнал зеленою ракетою. У відповідь стріляли двома або трьома такими самими. Вся техніка РФ була з білими колами та білими прапорами. Солдати всі мали білі пов'язки на руках або плечах.

На лавах та в посадках було чимало цієї техніки, здебільшого накритої маскувальними сітками. Але, проходячи повз одне поле, донбасівці налічили аж 27 «Нон» (самохідно-артилерійських установок, що їх використовують десантні частини), розставлених на відкритому місці в шаховому порядку.

Бранці йшли близько 7 км. Тяжкопоранених везли на КамАЗі, ті, хто відбувся легкими ушкодженнями, крокували поруч. Ночували посеред баштану. Кавунами повечеряли й поснідали. Увечері 30-го та вранці 31 серпня померло від ран двоє бійців батальйону «Донбас».

31-го КамАЗ із пораненими та солдатів ЗСУ забрали росіяни і, як виявилось пізніше, передали українській стороні. Із солдатами пішли й деякі вцілілі воїни батальйону. Решта була передана загону сепаратистів Мотороли, які приїхали по донбасівців вантажівками й мікроавтобусами. Усіх полонених ретельно обшукали. Пізніше так

само прискіпливо «шмонали» ще три або чотири рази.

Уже перебуваючи в приміщенні колишньої донецької СБУ, Заноза передав флешку із записом Лексові. Той спочатку сховав її в несправній розетці, а потім зашив собі в рубець на одязі. Відтак вона щасливо пережила весь багатомісячний полон.

Цікава річ: сепаратисти, охоронці полонених у тій будівлі, відмовлялися вірити, що бійців «Донбасу» полонили російські війська. Вони до кінця залишились упевненими, що вся іловайська історія – справа рук таких, як вони.

Лекса звільнили з полону аж 31 січня 2015 року. За згодою із Занозою та Німцем він передав відео й фотоматеріали до Служби безпеки України, але з умовою, що їх оприлюднять лише після того, як вийдуть на волю ще кілька бранців-донбасівців. Крім того, Лекс і Заноза хотіли, щоб відео було викладено з їхніми коментарями, в яких вони особливо прагнули наголосити на тому, що з російськими полоненими обійшлись максимально гуманно, тоді як сепаратисти знущаються з українських бійців. Першу домовленість керівництво СБУ виконало, а ось другої якось забуло дотримати. Та, попри це, герої залишилися живі і здорові, а цінні свідчення про російську воєнну агресію були врятовані й тепер їх поступово оприлюднюють.

На жаль, один із героїв цього оповідання – Усач (Євген Тельнов) загинув у бою під Маріуполем 15 лютого 2015 року. ■

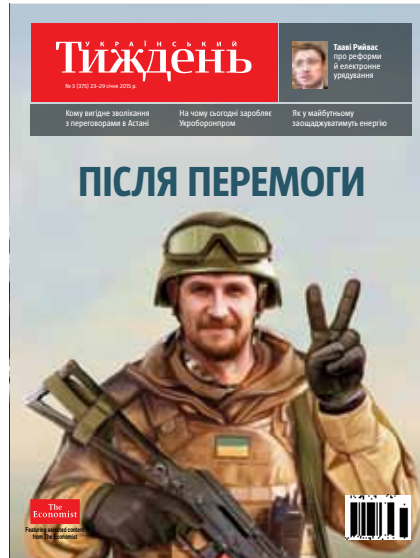

«Світ у 2015» – українська версія щорічного спецпроєкту журналу The Economist: аналіз, прогнози на майбутній рік від впливових експертів, політиків і ділових людей. Унікальність української версії видання – це не лише мова, а й акценти на національних проблемах і тенденціях, залучення провідних вітчизняних експертів.

Щонайменше 20% контенту видання буде присвячено Україні. «Український тиждень» уже четвертий рік поспіль спільно із The Economist видає проєкт «Світ у...», третій рік поспіль наше видання дістає ексклюзивне право в Україні на друк цього спецпроєкту. Змістову частину спецпроєкту «Світ у 2015» буде традиційно представлено статтями та колонками найвідоміших політиків, посадовців, бізнесменів, аналітиків, громадських діячів та журналістів.

Це забезпечує авторитетність і точність заявлених прогнозів та трендів, сценаріїв розвитку ключових подій ділового світу в 2015 році.

Передплатний індекс «Світ у 2015» **68098**

Оберіть зручний для вас спосіб передплати:

РЕДАКЦІЙНА:

у будь-якому банку за наведеними реквізитами.

Повідомте адресу доставки за телефоном 067-407-10-96 (з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує);

У ВІДДІЛЕННЯХ УКРПРОШТИ:

«Український тиждень» за індексом 99319;

«Світ у 2015» за індексом 68098;

ЗА СИСТЕМОЮ PORTMONE:

www.portmone.com.ua

ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ ПЕРЕДПЛАТИ:

«Український тиждень»

- за 1 міс. – 45 грн
- за 3 міс. – 135 грн
- за 6 міс. – 270 грн
- за 12 міс. – 540 грн

«Світ у 2015» – 45 грн

Телефон редакції: 044-351-13-00

повідомлення	отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	
	ТОВ «Український тиждень»	26009000022321	35392656
касир	поточний рахунок отримувача	код отримувача	
	назва установи банку	300023	
	ПАТ «Укрсоцбанк»	МФО банку	
	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
Адреса платника, телефон			
вид платежу: за передплату на журнал			**
період:			
платник (підпис)			сума, грн

** У графі «вид платежу» вкажіть, будь ласка, назву журналу

Пам'яті Темура Юлдашева

Національний герой, який загинув у День Незалежності

Темур Юлдашев у формі, в якій він вирушив на фронт

ФОТО ОЛЕГ РОМАНОВ

Автор:
Ярослав
Тинченко

Добігає кінця сумна історія пошуку українського героя з Луганська Темура Юлдашева. До війни він був відомим спортсменом та громадським діячем. Майстер спорту міжнародного класу з пауерліфтингу, наставник спортсменів-важкоатлетів...

У квітні 2014-го, коли почалося протистояння на Сході України, Темур показав себе патріотом України, із власної ініціативи почав формувати з добровольців батальйон міліції особливого призначення в Луганській області. 28 квітня групу добровольців цього підрозділу із 30 осіб заблокували мітингувальники, на допомогу яким прибули озброєні сепаратисти. Щоб не допустити кровопролиття, Юлдашев запропонував узяти його в заручники, але відпустити інших. Відтак 35 дів провів у неволі в будівлі СБУ Лу-

ганська. Втікши 2 червня з полону, патріот приїхав до Києва й дав кілька інтерв'ю, в яких заявив, що зі зброєю в руках продовжуватиме боротьбу за єдність України.

Керівництво МВС пропонувало Юлдашеву вступити в один із новостворених міліцейських батальйонів, але він вирішив перейти до складу ЗСУ. Офіційне переведення затягувалось, тож Темур відбув на фронт у складі групи добровольців. Волонтери допомогли йому придбати форму та бронезилет, і незабаром він опинився у Слов'янську, а відтак, у середині серпня, серед захисників Савур-могили.

Після зайняття 13 серпня сепаратистами та російськими добровольцями контрольно-пропускного пункту «Маринівка», а за кілька днів – Успенки Савур-могила залишалася єдиним у цій частині Донецької області острів-

цем, де майорів український прапор. Залогу висоти становили 35 добровольців із різних військових частин на чолі з полковником Ігорем Гордійчуком (Сумраком), нині – Героєм України. Хлопці на власні очі спостерігали вторгнення російських колон через державний кордон і доповідали про все бачене у штаб АТО та штаб Сектору Д.

19 серпня супротивник почав щільно обстрілювати артилерією та «Градами», а потім штурмувати Савур-могили. Наші хлопці завзято боронились і висоту сепаратистам не віддали. Артилерійським вогнем росіяни знищили стелу – пам'ятник радянським воїнам, що билися тут у роки Другої світової війни. У бою 19 серпня загинув один із захисників – десантник 25-ї бригади Володимир Кандела, ще кількох було поранено. Їх устигли евакуювати наступного дня. 21 серпня на допомогу захисникам Савур-могили намагалися пробитися групи розвідників із 3-го полку спецназу та 2-го батальйону територіальної оборони «Горинь». Обидва загоны потрапили в засідки в районі села Петровське неподалік Савур-могили й опинилися в полоні. Петровське мали боронити частини Збройних сил України, але вони чомусь відступили звідтіля, не попередивши інших підрозділів.

Удруге на штурм висоти супротивник пішов 22 серпня. Залога знову вистояла. Серед хлопців були контужений та двоє поранених, один із яких Темур Юлдашев. Вибухом артилерійського снаряда йому пошкодило обличчя, і всю голову довелося перев'язати – він нічого не бачив. Рана була не тяжка, і Юлдашева з іншими постраждалими розмістили в підвалі будинку для музейних доглядачів Савур-могили.

24 серпня те місце весь день обстрілювали з артилерії. Надвечір, близько 19:00, на висоту прорвалася машина Mitsubishi 200 3-го полку спецназу. Вона мала вивезти трьох спецпризначенців. Заодно було вирішено евакуювати трійку поранених та одного немолодого десантника, в якого стався серцевий напад. Автівка проїхала село Петровське, відразу за яким є місток через річку. Там уже стояв блокпост «ДНР». По машині було відкрито щільний вогонь з авто-

матів. Водію куля пробила плече, тож мусили зупинитись. Усі, хто були в ній, кинулись урозтіч. Щонайменше троє бійців урятувалось і через два дні вийшло до своїх. Ще один (Іван Журавльов, про якого **Тиждень** кілька разів уже писав) пізніше повернувся з полону.

Савур-могила залишалась українською до 26 серпня. На висоті перебувало 20 вояків. Зважаючи на цілковите оточення, полковник Сумрак прийняв рішення покинути її і пробиватися до своїх. Бійці розділилися на дві групи. Першими пішли шість осіб на чолі з полковником Соколом. Другий загін вирушив на схід приблизно о 23:00. Хлопці просувалися до своїх майже три дні, переправившись через три річки.

У ніч із 28 на 29 серпня група полковника Гордійчука вийшла до села Многопілля, де з'єдналася зі штабом Сектору Б та підрозділами, які відступили з-під Гловайська. Але тут герої Савур-могили потрапили у друге оточення. Колону українських військ, які рухалися «зеленим коридором», прямо розстрілювали російські танки. В автобус «Богдан», яким їхала група, влучив снаряд. Ігор Гордійчук дістав тяжке поранення, інші хлопці відбулися легкими ранами та контузіями. Потому герої опинилися в російському полоні. Дві доби бранці перебували в розташуванні десантників 331-го полку 98-ї дивізії повітряно-десантних військ Російської Федерації з Костроми. Ворожі солдати не приховували, звідки вони, і щиро ділилися інформацією про умови своєї служби та обставини походу в Україну. 1 вересня поранених та контужених українських військовослужбовців відпустили з полону. Зараз усі вони продовжують службу в ЗСУ.

Покинута українськими бійцями Савур-могила супротивник узяв лише через півтори доби. Перед тим уже нічий позиції щільно обстрілювала артилерія, а потім атакували танки з піхотою. Та на горі вже нікого не було.

Доля бійців, що намагались евакуюватися на машині 24 серпня, тривалий час зоставалася невідомою. Троє хлопців із 3-го полку спецназу, які встигли відійти з місця події, розповідали, що чули за собою автоматні черги: когось розстрілювали. Іван Журавльов

ФОТО З ЕКСПОЗИЦІЇ НАДАНЕ СОЮЗОМ «НАРОДНА ПАМ'ЯТЬ»

У могилі в селі Петровське до тіл загиблих хтось поклав іконку

по звільненні з полону теж казав, що, за словами сепаратистів, ті в когось кремезного з наших бійців випустили цілий ріжок набоїв, а він стояв непорушно, як дуб. На одному з терористських сайтів було викладено документи кількох бійців із цієї машини, причому пояснено, що то речі загиблих. Але там-таки був і паспорт Івана Журавльова, тобто залишалася надія, що інші пасажири авто живі також.

Від 3 вересня в районі Савур-могили працювала група Цивільно-військового співробітництва Збройних сил України, організо-

ського: один із місцевих заявив, начебто якийсь майор ЗСУ закопав загиблих мало не на його горі. Але там виявилися тільки сліди траншей, що їх наші солдати дбайливо закидали землею перед відступом, аби не обтяжувати цим клопотом селян. Шукачі помандрували всіма околицями Петровського. Дісталися східного боку села. За ними ув'язався місцевий песик – такса. Коли група попрямувала до дороги, щоб сісти в машину, він побіг у поле й намагався привернути увагу хлопців. Група пішла за песиком, який рив щось лапами. Там виявилася ще одна траншея. Із трьома тілами. Двоє бійців були одягнуті в камуфляж ЗСУ, а третій – у британський і мав обмотану голову.

Звісно, ще від початку логіка підказувала, що загиблі – це саме ті герої із Савур-могили. Але знайшли їх не на сході, де сталася трагедія, а на протилежному боці від села. Крім того, місцевий мешканець сказав, нібито їх закупували на його очах українські військові й майор ЗСУ забрав наявні документи, сказавши при цьому, що вбиті – юнаки 21, 23 та 25 років.

Тривалий час жевріла надія, що поранені з машини живі й перебувають у полоні. Але наприкінці 2014 року тести ДНК показали, що один зі знайдених у могилі – це немолодий десантник із 25-ї бригади, в якого на Савур-могілі трапився серцевий напад. Стало очевидним, що решта – боець 3-го полку спецназу й Темур Юлдашев. Що ж до свідчення місцевого мешканця, то він, вочевидь, бачив не українського, а російського майора, адже зірочки в усіх однакові.

Та минуло ще кілька місяців, доки було проведено кілька етапів експертизи. На сьогодні сумнівів у тому, що 1 жовтня знайшли саме Темура, немає. Найближчим часом український герой із Луганська має бути врочисто похований у Києві.

Сподіваємося, що наше політичне керівництво не забуде не тільки національного героя Темура Юлдашева, який загинув у День Незалежності, а і його родину. У воїна залишилися дружина та п'ятеро дітей, які мусили покинути квартиру в Луганську й стати біженцями на своїй землі. ■

ТЕМУР ЮЛДАШЕВ ПОЧАВ ФОРМУВАТИ ДОБРОВОЛЬЧІ ЗАГОНИ НА ЛУГАНЩИНІ ЩЕ У КВІТНІ 2014-ГО

вана Національним військово-історичним музеєм та Союзом «Народна пам'ять». Шукачі тричі об'їздили Петровське та його околиці, наражаючись на постійну небезпеку.

Серед мешканців села ходили чутки про якусь могилу, де українська військова перед відступом буцімто «скинули самозвалами» десятки або навіть сотні тіл загиблих. Та показати її ніхто не міг.

1 жовтня група слідопитів востаннє вирушила до Петров-

"Наліво"
нідемі-
"правих"
знайдемі

Маркс би плакав

Автор:
Дмитро Крапивенко

Усі великі ідеї та теорії приречені на певному етапі пережити бурлеск і травестію. Живий приклад – 8 березня, що мало бути днем солідарності жінок у боротьбі за свої права, а виродилось у «професійне свято» з офіційними промовами можливо-владців, гучними корпоративами й зростанням продажів мімоз і тюльпанів у пострадянських містах. Показово, що у країнах, де питання гендерної рівності вирішене на порядок краще, такого «червоного дня» в календарі немає.

Гасла свободи, рівності й братерства зі знамен Французької революції за останні століття переписані в конституції всіх цивілізованих країн, і за дотриманням цих принципів стежать вельми поважні органи. Але при цьому боротьба триває. Наприклад, за рівність у правах ЛГБТ. Навряд чи це питання колись всерйоз непокоїло Робесп'єра з Маратом, але це бурлеск light, низькокалорійний.

Куди більш трагічного забарвлення набула властива лівим політичним рухам боротьба з фашизмом та імперіалізмом. Маючи потужну, багатоману ідеологічну базу, нинішні поборники рівності та братерства блукають у якомусь густому непроглядному тумані й просто-таки навпомацки шукають ворога, збиваючись на манівці. Не треба знати напам'ять усі праці Маркса, щоб збагнути одну просту річ: боротьба колишньої колонії (Україні) проти метрополії (Росії) і є війною за ту саму свободу й право народу на самовизначення, які є базовими цінностями в лівому дискурсі. Але замість того, щоб підтримати український народ у боротьбі проти авторитарного й агресивного сусіда, західні ліві найбільшу увагу приділяють символіці наших добровольчих батальйонів. При цьому найрадикальніші з них (у

Німеччині, Франції, Греції) йдуть на пряму співпрацю з режимом Путіна, поміркованіші висловлюють традиційне занепокоєння і не поспішають ставати в перші ряди боротьби з російським імперіалізмом.

Ще одна ознака лівизми – пацифізм. На ній до речі, свого часу чимало спекулював СРСР, оголосивши себе «оплотом миру». Не цурається цього й сучасна Росія, намагаючись зиграти на гуманізмі й миролюбності окремих українських інтелектуалів, однак і це очевидна дезорієнтація. Один із найпотужніших антивоєнних рухів постав свого часу в США, де суспільство засудило несправедливу агресію у В'єтнамі. Однак у самому В'єтнамі про пацифізм не йшлося. Так само й з Україною: якщо якийсь суспільство й потребує маршів під прапорами із «голубиною лапою», то це російське, однак там антивоєнний рух – справа десятків чи одиниць, а тамтешні ліві частогусто замість маршів проти війни йдуть записуватися в «ополчення Донбаса».

Для класичних лівих годі уявляти мішень, зручнішу за диктатуру Путіна: імперські амбіції, ксенофобія, клерикалізм, мілітаризм, відсутність профспілкового руху, нелюдська експлуатація гастарбайтерів, наступ на права будь-яких меншин – образ ворога немов створено на замовлення. Однак щось сталося з ідеологічними навігаторами: чи то досі діє наркоз сентиментів до СРСР, чи то такими великими є страх і ненависть до США, заради протистояння з якими нинішні послідовники Маркса готові заплющувати очі на дикунство сепаратистів на Донбасі чи криваві теракти ісламістів на Близькому Сході (авжеж, вони протистоять «монстру» у вигляді Держави Ізраїль), але туман тільки густішає, і лівий рух бере помітно правіше й опиняється в одному таборі з антисемітами (їх чимало серед «ополченців ЛНР-ДНР», про фундаменталістів годі

й говорити) і путінськими генералами, поруч із якими найлютіші пентагонські яструби видавалися б жовторотими пташенятами.

Ну й вже повний ідеологічний блуд напав на пострадянських лівих. Тут усі 23 роки з моменту розпаду СРСР встановився чіткий курс: вліво, отже, з Росією. Наживка, фейк, віра в машину часу. В Україні це чи не найпомітніше. Наївні «совки» у Криму і на Донбасі увімкнули back in USSR, а опинилися в якихось бандитських новоутвореннях під ковпаком ФСБ, де в атмосфері ненависті та зубожіння ледь живогіють тепер ті, хто думав, що разом із російським триколом до їхніх магазинів повернуться горілка по 3,62 і закуска відповідної цінової категорії.

Паростки нових, українських лівих автономістських течій залишилися десь маргінесі, проте «дорослі» ліві – від соцдемів Медведчука до комуністичних

**ДЛЯ КЛАСИЧНИХ ЛІВИХ ГОДІ
УЯВЛЯТИ МІШЕНЬ, ЗРУЧНІШУ
ЗА ДИКТАТУРУ ПУТІНА.
ОДНАК ЩОСЬ СТАЛОСЯ
З ІДЕОЛОГІЧНИМИ
НАВІГАТОРАМИ**

мастодонтів Симоненка – під прикриттям популістських гасел стали головними агентами впливу російського імперіалізму і великого капіталу. Маркс би плакав. Апогеєм пострадянського лівоблуддя можна вважати опубліковане недавно в соцмережах фото шеврона одного з «ополченців»: радянський прапор навпіл із російською імперською (чорно-жовто-білий прапор монархістів). Потрапив би такий солдат удачі майже 100 років тому до рук денікінців чи «комісарів», то навряд чи вижив би, але сьогодні цей бурлеск, чи то пак ідеологічний ф'южн, виявився цілком можливим. ■

Реванш чи оновлення

Лівий поворот громадських настроїв сьогодні майже неминучий. Питання в тому, яка політична сила ним скористається

Лівий рух на українських теренах має доволі драматичну історію, починаючи від спроб творити український соціалізм і комунізм аж до виродження в провінційно-колоніальну версію російських офіційних лівих, у місцеву філію ВКП(б)-КПРС.

Період національної революції 1917–1922 років дав нагоду українським соціал-демократам спробувати позмагатися за реалізацію своєї візії поєднання процесів соціального й національного визволення, а тубільним комуністам – зорганізувати власні вияви націонал-комунізму, які московський центр був змушений певний час толерувати. Поразка УНР та інших незалежних держав поклікала до життя могутні тенденції давнього російського централізму під претекстом «єдності дій пролетарів». Червоній Москві треба було перетравити в російсько-радянському казані різноманітні місцеві етнокультурні та політичні ідентичності. Однак слабкість ідеологічного впливу російсько-комуністичного проекту за межами власне Росії змусила взяти тайм-аут, який називався офіційно політикою «коренізації кадрів», а насправді був спробою вкорінення РКП(б) в усі сфери життя неросійських територій СРСР. В Україні така політика відома як «українізація». Під її крилом ще певний час (до Голодомору 1932–1933 років) протрималися залишки українських соціал-демократів і націонал-комуністів, на Заході України націонал-комунізм проіснував довше, переважно в лавах КПЗУ (Комуністичної партії Західної України). Друга половина 1930-х – це тріумфальне просування по кістках українського соціуму парового катка радянської уніфікації. Під час Другої світової війни Москва ще трохи позагравала з націонал-комуністичними настроями в Україні, а після 1945-го поклатла тому край, адже потреба відпала. Знову розпочалася то-

Автор:
Ігор Лосєв

тальна політична й етнокультурна уніфікація, зокрема у вигляді каральних постанов, що пильнували за будь-якими виявами національних настроїв. У 1946 році ЦК КП(б)У видає постанову «Про перекручення та хиби в «Нарисі історії української літератури», потім постанову «Про журнали «Перець» та «Вітчизна», ще згодом «Про репертуар драматичних і інших театрів України». А тодішній лідер КПУ Лазар Каганович особисто ініціював постанову «Про політичні помилки і незадовільну роботу Інституту історії АН УРСР». У 1951-му стали

Цей діяч наївно вірив у можливість розбудувати національну соціалістичну державу в межах Радянського Союзу. Все закінчилося зняттям Шелеста, масовими арештами інтелігенції, черговим погромом української культури й початком ще одного загвинчування гайок у лавах КПУ, що тривало аж до кінця періоду Брежнєва – Шербицького, коли Україну було остаточно зведено до загальносоюзного знаменника.

До самої горбачовської перебудови КПУ не наважувалася навіть на підклимну фронду, цілком задовольняючись реальним

Захисник «гнаних і голодних» Петро Симоненко має, як повідомляють українські ЗМІ, годинник за \$99 тис. і пояс за \$50 тис.

цькувати композитора Данькевича за «неправильні» наголоси в опері «Богдан Хмельницький» і поета Володимира Сосюру. Репресії набирали оберті, здавалося, що насувається ще один 1937 рік... Але смерть диктатора зупинила процес. Почалися «хрущовська відлига» і мистецько-політичний рух шістдесятництва, спровокований антисталінською промовою Хрущова на XX з'їзді КПРС. Лібералізація в УРСР була пов'язана з постаттю Петра Шелеста, лідера КПУ, не позбавленого національного сентименту.

статусом пересічної республіканської організації та скеровуючи всю енергію на кар'єрні протистояння і здобуття чиновницьких призивів на кшталт переведення до Москви. Перебудова вона зустріла архаїчною в ідейному й апаратному плані структурою, що була не здатна на самостійну модернізацію, хіба що на лютий опір і панічний страх перед змінами. Все дієздатне і соціально мобільне, що було в її складі, почало стрімко втікати з будови, яка вже падала. Залишився людський неліквід, що, однак, зумів протягом деся-

тиліть експлуатувати радянську ностальгію переважно людей похилого віку, а також утилізувати царсько-комуністичні здобутки у справі зросійщення України. Проросійські настрої на Сході та Півдні України на багато років стали потужним електоральним ресурсом КПУ. Весь період існування незалежної України КПУ товариша Симоненка була флагманом проросійської політики та пропаганди, не гребувала найбезсоромнішою демагогією. Цікаво, що у своїй діяльності вона аж ніяк не була скута традиційними комуністичними догмами, такими як заперечення приватної власності (комуністичні ватажки охоче й зі смаком її нагромаджували), атеїзм (КПУ захищала «канонічне» московське православ'я), боротьба за права робітничого класу (комуністи нерідко діяли спільно з «акулами великого капіталу», олігархами) тощо.

Особливо дискредитували КПУ союзницькі відносини з Партією регіонів і підтримка сепаратистських рухів на Сході та Півдні країни. Що ж, як казав незабутній Гльб: «Ніхто не зможе дискредитувати комуністів, якщо вони самі себе не дискредитують». А їхня боротьба проти цілісності України змушує згадати ще одну рацею: «За що боролись, на те й напоролись» – втрата Криму й частини Донбасу критично зменшили комуністичний електорат.

ЗАПИТ НА АЛЬТЕРНАТИВУ

Криза комуністичного руху в Україні збіглася в часі з кризою цього руху на Заході: розпад СРСР започаткував крах десятків західних компартій, що перебували в нього на утриманні. Від затишного життя в рамках установлених догм і гарантованого фінансування довелося піти в самостійне плавання, яке було ускладнене тим, що класичний марксісько-енгелівський пролетаріат XIX – початку XX століття – той, якому нічого втрачати, крім власних кайданів, – давно зник. Нинішній «пролетаріат» є цілком «міщанською» частиною населення, що керується не захмарними комуністичними ідеалами, а повсякденними меркантильними інтересами. Крім того, на Заході центр соціально-економічної ваги зміщується з виробництва на сферу

послуг, а особи найманої праці вбачають своїх захисників не так у лівих партіях, як у професійних спілках.

Тому ліві на Заході починають шукати іншу основну соціальну базу своєї політики: тепер це вже не особи найманої праці, а переважно маргінали західного соціуму. Західні ліві залюбки виступають як борці за права мігрантів (переважно з країн Азії й Африки), сексуальних, релігійних та етнічних меншин. Основні проблеми, які їх непокоять, – межі сексуального лібералізму, аборти, права людини, дозволені легкі наркотики, відносини з ісламськими громадами тощо.

В Україні є потреба (саме в умовах дикого капіталізму і практичної відсутності сильного профспілкового руху) в захисті осіб найманої праці. Тому потрібні класичні ліві партії, соціал-демократи й соціалісти. Комуністи самі поставили себе в становище одіозної структури через відверте служіння Кремлю.

Але історичне прокляття лівих в Україні 90-х років XX століття і нульових XXI століття – це хвороблива проросійськість, вічна «зачарованість на Схід», зневажливе ставлення до українських цінностей. Проблеми української культури, мови, історії, ідентичності їх не цікавлять. Вони все те вважають вигадкою купки національно стурбованих інтелігентів. Їхня позиція нагадує позицію горбачовського шахтаря з Донбасу, який писав Михайлу Сергєєвічу, що охоче перейшов би на українську мову, якби від того стало більше ковбаси. Горбачов ті «перли» публічно цитував як прояв «мудрості» простого люду. Але насправді широкий загал не є таким індиферентним до національної проблематики, як вважають ліві України. Крім того, ці ліві бачать майбутнє України лише в союзі з Росією, а криваві події 2014–2015 років показали мільйонам українців, що то за «союзник»...

Сьогодні лівий фланг українського політикуму порожній. В умовах псевдоліберальної та псевдореформаторської політики Порошенка – Яценюка – Яресько лівий поворот громадських настроїв майже неминучий. Питання лише в тому, яка політична сила ним скористається.

Чинна влада України поки що встигла продемонструвати сприяння олігархам та банкірській сваволі з її штучними банкрутствами, фактичним арештом депозитів громадян і навіть зарплат у фінустановах, виведенням грошей за кордон, зі спекуляціями ресурсами державного рефінансування на чорному ринку. Українці побачили владне потурання системній корупції (на тлі дешевих театральних вистав на кшталт публічного арешту на засіданні Кабміну двох «найбільших» корупціонерів країни – маловідомих полковників з Державної служби надзвичайних ситуацій) і толерантне ставлення до п'ятої колони Кремля. Все це створює об'єктивну ситуацію для лівого ухилу.

Цього не можуть не бачити російські політтехнологи, які, напевно, підуть назустріч українському суспільству, створивши ще один політичний проєкт тепер вже нібито проукраїнської (вербально-риторичної) лівої партії. Зрозуміло, що вона буде позбавлена дрімучості КПУ Симоненка,

НАЦІЯ ПОТРЕБУЄ СПРАВДІ ПРОУКРАЇНСЬКОГО Й МАСОВОГО ЛІВОГО РУХУ, ЯКИЙ ЗРЕШТОЮ ЗНІВЕЛЮВАВ БИ ШЛЯХ ДИКОГО КАПІТАЛІЗМУ

там вистачатиме молодих, сучасних, гнучких демагогів, які вправно розмовлятимуть українською і цитуватимуть національних класиків, вміло оплакуючи народні страждання й закликаючи до ліквідації олігархату. Інша річ, що на керівних посадах у ній може опинитися достатня кількість «консервів», себто діячів, які були завербовані ще в радянську добу й чекали на свій час. Сьогодні він настає, а перспективи такої партії покращуються тим, що обурення широкого загалу діями влади (як і її «бездіяльністю») активізує в українському суспільстві тренд соціальної справедливості в його найрадикальніших формах.

Однак нація потребує справді проукраїнського й масового лівого руху, який зрештою знівелював би шлях дикого капіталізму й поставив би крапку в історії олігархату України. ■

Російські праві під маскою українських лівих

Автор:
Денис
Казанський

Традиційний для Європи поділ політичних партій та організацій на правих і лівих виник ще на початку існування самого парламентаризму як явища. Як відомо, до перших із них у Європі прийнято зараховувати тих, хто зберігає вірність традиційним цінностям: церкві, нації, великій гетеросексуальній родині, повазі до звичаїв та предків. Зазвичай це різні консервативні й націоналістичні партії та рухи. А лівими звично йменуються прихильники так званої соціальної справедливості. Всілякі комуністи й соціалісти, що пропонують варіанти перерозподілу доходів бюджету на користь бідних.

В Україні, де політична грамотність населення на час приходу демократії дорівнювала нулю, а суспільство від моменту здобуття незалежності було розколоте на «націоналістів» та «радянських», процес створення політсил мав свої особливості. Через них у національному політикумі з часом виникла суцільна плутанина, яка й досі незрозуміла для абсолютної більшості наших громадян.

Течії та рухи, які в нас звикли називати лівими, насправді здебільшого використовують праву ідеологію і за суттю є російськими націоналістичними. Своєю чергою, справжні українські ліві, які не сповідують російського шовінізму й зосереджені саме на ідеях соціальної справедливості, вкрай не численні та мало кому відомі. І навпаки, «правими» чи «націоналістами» в нас постійно називають саме проукраїнські партії та рухи на кшталт «Свободи» чи «Патріота України», хоча паралельно завжди існували праві проросійські «Русській блок» та «Русское єдінство». Такий дискурс, нав'язаний суспільству пропагандою РФ ще в 1990-х роках, на жаль, панує в головах і нині.

Різновекторність українських регіонів, одні з яких зберігали європейську орієнтацію, а другі завжди озиралися на Москву, створила ситуацію, коли визначальним фактором в ідеології тієї чи тієї партії був не економічний підхід, а лояльність її до Кремля. Тому на відміну від більшості європейських держав, де є просто соціалісти, просто націоналісти й просто ліберали, в нас усі ці течії завжди існували у двох утіленнях: російському та українському, кожне з яких завжди боролось не тільки з ідеологічними опонентами, а й з «однодумцями» з іншого табору.

Найвпливовіші українські ліві партії радянського типу (КПУ, СПУ та ПСПУ) є вельми цікавим феноменом, що втілює в собі всю еволюцію націоналізму Росії ХХ століття, коли бути націоналістами там було не можна, але дуже хотілося.

Давно вже зрозуміло, що за розкрученим брендом та популістською лівацькою риторикою українських комуністів насправді ховається зовсім інша, протилежна марксизму ідеологія. Особливо це стало помітно в буремному 2014-му. Партія Симоненка, спокусивши виборця барвистою ретроупаковкою з радянськими символами на початку 1990-х,

«Боротьба» – український лівий рух, який відкрито підтримує російську агресію, маючи однодумців і навіть спонсорів у Європі

згодом підсунила йому реакційний російський націонал-консерватизм із виразним присмаком чорносотенства. Під личиною українських лівих причаїлися російські праві. Та найцікавіше те, що виборець КПУ й сам радів такому перевтіленню, бо давно вже не переймався справжнім лєнінізмом, натомість ностальгуючи за імперською величчю загиблої радянської імперії.

Коріння ситуації слід шукати в минулому. Країна, яка перемогла націонал-соціалізм, сама себе загнала в ідеологічний глухий кут. Після війни з Німеччиною націоналізм в СРСР апіорі означав щось погане, тому змушений був мімікрувати й ховатися під личиною нової національної ідеї – комунізму. Російський комуністичний рух, спочатку заснований на принципах інтернаціоналізму, після смерті Леніна та втечі Троцького перетворився на те, що російський філософ-націоналіст Ніколай Устрялов називав у своїх роботах «націонал-більшовизмом».

ЖОДНОЇ ВПЛИВОВОЇ ЛІВОЇ ПАРТІЇ, ЯКА СПРАВДІ СПОВІДУВАЛА Б ВІДПОВІДНУ ІДЕОЛОГІЮ І НЕ ДІЯЛА В ІНТЕРЕСАХ ПУТІНА, У КРАЇНІ ПРОСТО НЕМАЄ

цидом українців був визнаний Голодомор 1932–1933 років.

Націонал-більшовицька лінія «батька народів» так і залишалася генеральною для партії, доки СРСР не припинив існування. Цей російський націонал-соціалізм сталінського розливу пізніше взяли на озброєння пострадянські компартії, розгорнувши діяльність у колишніх союзних республіках після 1991 року. Українські уламки КПРС – СПУ, КПУ, ПСПУ – загалом саме нею і зоставалися, відразу почавши відкрито лобювати інтереси РФ, її культуру, мовний простір та бачення світової історії. В обмін на це їх фінансував тамтешній бізнес. Як визнавав відомий комуніст Леонід Грач, КПУ свого часу отримувала десятки мільйонів доларів від російського олігарха Григоришина. А ПСПУ Наталії Вітренко жила коштом відомого кримінального авторитета Максима Курочкіна, якого застрелили в Києві 2007 року.

Риторика комуністів і так званих прогресивних соціалістів (а насправді російських націонал-соціалістів) у своєму радикалізмі іноді перевершувала найсміливіші випадки одіозної Ірини Фаріон. Відверто вороже ставлення до української мови, нацистські й расистські випадки стосовно жителів західних регіонів держави та представників інших націй і різко контрастували з радянським інтернаціоналізмом, проте їх цілком прихильно сприймав електорат ПСПУ та КПУ.

Тут можна згадати рекламний ролик вітренківців із закли-

ком захистити «канонічне православія», який свого часу відмовилися транслювати українські телеканали. У ньому бабуся натикалася в церкві на чорношкірого священника й неймовірно лякалася. Меседж реклами був простий: представників негроїдної раси оголошували людьми другого сорту, чужими російським традиціям, від яких пропонувалося захистити останні.

Програмні цілі українських комуністів завжди бачилися знущанням із лівої справи. Відстоювання інтересів проросійськи настроєного населення, пропагування приєднання України до ультраолігархічної держави з імперськими амбіціями, союз із Партією регіонів, яка вперто відстоювала інтереси великого капіталу, – все це не характеризувало КПУ як ліву силу.

Остаточну ситуацію з виродженням української лівіци прояснила 2014 року війна з РФ, яка відокремила реальних лівих від російських націонал-комуністів та націонал-соціалістів. Найвідоміші «ліві» партії України, такі як КПУ, ПСПУ та «Боротьба», у цьому конфлікті відверто стали на бік окупантів, фактично підтримавши агресію Кремля проти своєї країни. Ті самі українські ліві рухи, що свого часу солідаризувалися з Майданом і не привітали вторгнення, дістали від своїх колег ярлик «українських націоналістів» та «поплічників хунти»...

Воєнна агресія Москви розставила крапки над «і» й наочно продемонструвала стару проблему кризи українського лівого руху. Як виявилось, жодної впливової лівої партії, яка справді сповідувала б відповідну ідеологію і не діяла в інтересах Путіна, в країні просто немає, а ті, що ховалися за комуністичною символікою, опинилися в одному таборі з «казаками», націоналістами з РНЕ та нацистом Алексеем Мільчаковим із Санкт-Петербурга. Тож для тих, хто мріє розвивати в Україні ліву ідею по-європейськи, є багато роботи.

Що ж до російських шовіністів, які замаскувалися під українських лівих, то давно вже треба рішуче діяти в інтересах держави й заборонити такі партії за екстремізм. Адже саме вони доклали зусиль до роздмухування війни на Сході. ■

Життя за заповітами Леніна

Нотатки «рядового партійця» КПУ

ФОТО: УНАН

Автор:
Святослав
Птіцин

ПЕРЕВІРКА ВИБОРАМИ-2012

«У нас вибори на носі, потрібні руки, щоб розклеювати агітки. Підеш? Ми тобі навіть щось платити будемо», – Дмитро уважно вдивляється у вічі поки що кандидата на вступ у партію. Згідно з правилами, яких досі дотримуються для галочки, потрібно дістати рекомендації від двох партійців і пройти випробувальний термін. Після ствердної відповіді він аж скопився, дав контакти очільника одного з районних осередків КПУ й порадив братися до роботи.

10-та вечора, Дім культури в Дарницькому районі Києва. Біля входу нас зустрічає чоловік років п'ятдесят із двома пакунками в руках. В одному агітки, в іншому клей. Це Сергій, комуніст зі стажем. Попереджає, що роботи буде багато. За розмовою неквап-

ливо сунемо між будинками в очікуванні третього «напарника». Ним виявився Василь – дідусь, якому на вигляд уже під сімдесят. Йому важко ходити, але він не проти заробити копійчину. За горілою кавою біля однієї з яток знайомимося ближче.

Депутатом-мажоритарником виявився наш знайомец Дмитро, який пропонував попрацювати під вибори. У пакетах було два типи агіток: чорно-білі, друковані на ризографі, з короткою біографією кандидата, та кольорові, друковані в ЦВК. Останні рясніли датами й цифрами.

Так минає кілька вечорів. Ми курсуємо серед багатопверхівок одного з округів Києва, ляпаючи поверх агітації інших кандидатів комуністичну. Хоча частіше просто зриваємо конкурентів. Надто отетеріло Сергій стягує зі стовпів

плакати з портретом одного з тогочасних опозиціонерів. Примотані ж скотчем агітки він зрізає ножем. За собою не прибираємо, лишаючи на узбіччі дороги купи паперу.

«Ану глянь, чи не йде там хтось? Зараз ми плакатик лупо-немо», – у Сергієві немов заговорив хуліган із далекого дитинства. Із пакунка з чорно-білими листівками витягує кілька шматків ватману, склеєних між собою. «Голосуй за комуністів!» – написано кольоровими буквами. Ми заходилися мостити його на стіну одного з теплопунктів.

«Можна ваші документи?» – за своїм заняттям прогавили патрульних.

«Покажіть, що ви тут клеїти зібрались? Агітація. Без вихідних даних, – правоохоронець уважно вивчає саморобний плакат, – комуністи. Ви в мене по політичній підете! Телефони контактні. Де проживаєте? Гарзд, на перший раз пробачаю. Йдіть собі. Але якщо ще побачу...» – картинно тичуючи кулак, попереджає міліціонер.

Загалом же ми розклеїли шість-вісім таких «банерів». На мостах, в арках будинків, на зелених будівельних парканах. Виходити на «роботу» доводилося щодня після 9-ї вечора, й затягувалася вона часом аж до 4-ї ранку. Останню ніч «відпрацювали» швидко, наліпивши кількесот оголошень в останньому не зайнятому агітацією КПУ кварталі.

«Приходить до нас в осередок. Ти мені подобаєшся. Будемо з тобою працювати. Нам молодь потрібна», – на прощання каже Сергій. Більше ми з ним не бачилися.

ПОСВЯТА В КОМУНІСТИ

На виборах Дмитро до парламенту не пройшов, проте гроші за нічні труди роздали всім. Близько 600 грн на брата. З датою посвяти, щоправда, ніяк не могли визначитися – її перенесли щонайменше тричі. Врешті в тісному приміщенні райкому поряд із турфірмами, юристами та хімчисткою зійшлося з десяток прибічників лівої ідеології. З нагоди районного партійного зібрання в кімнаті трохи приборали, сховавши зайві стільці, які створювали нещадний хаос, за старою шторкою.

Дмитро почав із перерахування здобутків і провалів вибо-

рів. Те, що КПУ таки пролізла до парламенту VII скликання, записали в плюси, провальний пропраш на окрузі потрапив у мінуси. Зійшлися на тому, що агітація була не на дуже високому рівні, а підтримка ідей Леніна серед населення відсутня.

Далі за планом обговорення не надто добросовісних партійців, яких більше ніж півроку ніяк не виключать із дружних лав КПУ.

«Та цей ваш Ігор Петрович, якого ви притягли до партії, з'явився лише на двох партзібраннях, після чого зник узагалі. Партвнески не сплачує, на телефонні дзвінки не відповідає. Ви взагалі в курсі, що, коли ми таки змогли з ним спілкуватися, той сказав, що партія йому не потрібна, і викинув портрет Леніна?!» – на підвищених тонах говорила товариш Зінаїда, вимагаючи від Дмитра вигнати неблагонадійного партійця. Марно. Більшість голосів так і не наскребли.

Після півгодинної партхвилинки перейшли до посвяти. Очільник місцевих комуністів розповів про заслуги кореспондента **Тижня** під час виборів, похвалив за ретельно виконану роботу й порадив зарахувати до лав партії. В осередок до Ольги Петрівни. До Сергія, з яким ми «працювали» кілька тижнів, потрапити не вдалося.

Запитань щодо знання статуту ніхто не ставив. Пенсіонерів більше цікавило, чи зможе «молодий комуніст» тягатися зі своїми бодівцями.

«А зможеш на мітингах із молодиками зі «Свободи» поштовхатися? Нам потрібна сильна молодь», – посміхаючись казав сивий Олександр Петрович. Певно, він уже планував своєї маленькі бліцкриги під час Першотравня.

Далі за планом були обговорення тяжкохворих партійців, які не можуть ходити, закушівля медикаментів, безплатне або зі знижками обслуговування в магазинах і перукарнях, робота з дітьми тощо. Не забули й про створення «комсомольського осередку».

«Ти молодий. Чого тобі з нами, пенсіонерами, сидіти? У нас ще кілька хлопців і дівчат приблизно твого віку є. Плануємо відроджувати з вами комсомольський рух», – гордо казав Дмитро.

Врешті після одноголосного рішення одним членом КПУ в

Україні стало більше. Партквиток, щоправда, не вручили: забули поставити печатку в міськомі. На членство в інших партіях кандидата ніхто не перевірив (на той момент журналіст **Тижня** був ще й членом ПР).

ЖИТТЯ З ПАРТІЄЮ

Будні в КПУ мало чим відрізнялися від буднів регіоналів. Хіба що частіше телефонували з райкомом. А от щодо партійних внесків був справжній буржуазний сюрприз. За право називатися комуністом доводилося сплачувати десятину (10%) від зарплати. Відповідно потрібно було повідомити рівень свого місячного доходу. Втім, перевіркою реальних цифр ніхто не заморочувався. Тож і дохід у більшості був не більше ніж 1 тис. грн.

Восени 2013-го в КПУ почалася активна діяльність, пов'язана з «референдумом». Народні зібрання, палкі промови – загалом повний штатмпований набір. Братні народи додаються. Потрапити на таке збіговисько було доволі проблематично. Вхід на стадіон «Спартак» (а саме там збиралися пенсіонери, які мріяли відродити СРСР) був лише за прощаннями. Вибити собі одне виявилось справжнім випробуванням.

У день «Р», себто референдумного зібрання, під «Спартак» було не прощовхнутися. Кілька десят автобусів припарковані на узбіччі, натовп суне до воріт, щоб потрапити на трибуни й проголосувати. То тут, то там старенькі комуністи лаються за охоронцями, які заважають проходу.

«Ну пропустіть же мене! Я референдум підтримую! Дивіться, і партквиток є!» – один із десятка нещасних членів КПУ, на якого не вистачило запрошень, нама-

гався вмовити чоловіка на пропускному пункті. Марно. Не подіяв навіть партійний квиток, якого пенсіонер тицяв під носа охоронцеві.

«Святославе, радий тебе бачити. Так, давай ми зараз швиденько випишемо тобі пропуск, – Дмитро дістав із кишені невеличкий бланк-запрошення, на якому написав ПІБ. – Все одно в нас не всі делегати з'явилися. Так що зможеш побути на зібранні», – на цих словах він протягнув мене повз залізну огорожу всередину. Сумні пенсіонери лишилися за парканом.

Власне, така вибірквова практика була в окремих аспектах життя КПУ. В рядових партійців жодних питань із цього приводу не виникало. Так само як не виникало й думок критикувати вголос вище партійне керівництво в особі Петра Симоненка. Комуністи радо обговорювали його молоду дружину, маєток і статки, але «непартійної поведінки» стосовно вождя українських лівих собі не дозволяли. А якщо й було таке бажання, то вголос його ніхто не озвучував.

Під час Євромайдану комуністи зовсім перестали нагадувати про себе. Цей час запам'ятовувався тим, що райком партії намагалися спалити, аноніми старанно розстрілювали двері комуністичного офісу, червоний стяг, який стирчав із вікна, кілька разів спробували зірвати й спалити. Послідовники Леніна від гріха подалі пішли в підпілля й почали організовувати сходки просто неба, за квартал-два від райкомом.

Про новонаверненого партійця згадували ще кілька разів, запрошуючи на власні акції чи загальнопартійні зібрання. Востане на контакт вони виходили більше ніж півроку тому. А коли суд почав розгляд справи про заборону КПУ, то взагалі зникли з усіх горизонтів. Навіть забули про партвнески, за якими набігла заборгованість майже за рік (що мало б стати причиною для відрахування з партії). Про вигнання з комуністичних лав, якщо воно й відбулося, також ніхто не повідомляв.

Р. С. Автор матеріалу не є прибічником комуністичної ідеології.

Р. Р. С. Імена героїв матеріалу змінено. ■

Більше про експеримент зі вступом до політичних партій читайте тут

Проти системи чи проти себе?

Антисистемні партії знаходять родючий ґрунт серед виборців у ЄС, у той час як мейнстримні ліво- чи правоцентристи, намагаючись копіювати політику один одного, втрачають підтримку

Автор:
Ольга Ворожбит

«Syriza, Podemos – venceremos» («СІРІЗА, Подемос – ми переможемо») – ця фраза гучно лунала під час мітингів у Іспанії після перемоги грецької ліворадикальної СІРІЗА на парламентських виборах у своїй країні в січні цього року. «Подемос» – партія, що виросла з іспанських протестів 2011–2012 років проти режиму жорсткої економії, – досягла стрімкого розвитку, набравши 8% голосів під час останніх виборів до Європарламенту. На той момент офіційно вона існувала лише чотири місяці.

Більшість аналітиків не прогнозує найближчим часом «Подемосу» такої самої підтримки, яку мала СІРІЗА на останніх перегонах у Греції, однак багато хто вже забув на сполох через зростання симпатій до популістських партій, не важливо, ліворуч чи праворуч вони себе розміщують на ідеологічній прямій. З одного боку, збільшення підтримки лівих популістів – це очікувана відповідь на політику жорсткої економії після кризи 2008 року. І ліворадикальні партії знаходять для себе родючий ґрунт у країнах, які потерпають від такої політики, або в бідніших державах ЄС. У заможніших, як-от Велика Британія, Франція, таку саму роль відіграють праворадикальні політсили. З другого – їх появі сприяє і те, що мейнстримні партії, шукаючи більшу підтримку й намагаючись зменшити ідеологічну різницю між собою та основним суперником, дедалі

Іспанським лівим популістам із «Подемосу» не прогнозують такого самого успіху, який був у грецької СІРІЗА, утім, партія, попри коротку історію, вже має відчутну підтримку громадян

більше наближаються до центру ідеологічного спектра. На мітингу на честь перемоги СІРІЗА був присутній і голова іспанської партії «Подемос» Пабло Іглесіас. Єднання двох електорально близьких політсил за безпрецедентної уваги преси наштовхувало на думку, що ЄС варто замислитися над новим вірусом лівого популізму, який зароджується і потребує відповіді.

У ПОШУКУ АЛЬТЕРНАТИВИ

Під час останніх федеральних виборів у Німеччині несподіванкою для багатьох став близький за показниками, утім, недостатній для подолання 5% бар'єра результат «Вільних демократів» (партії, яка на той час

уперше за всю свою повоєнну історію не пройшла до парламенту й була основним співучасником коаліцій разом із правоцентристами з ХДС) та «Альтернативи для Німеччини» – нової консервативної політсили, що зуміла зіграти на євроскептичних настроях частини німців. Вони набрали відповідно 4,76% і 4,7%.

Деякі німецькі аналітики стверджують, що причиною такого результату «Альтернативи» великою мірою стало те, що в останні роки Ангела Меркель, намагаючись перетворити свою партію на більш центристську, вдавалася до політики лівого спрямування. Відштовхуючись від позицій соціал-демократів, своїх основних суперників, вона

скасувала обов'язковий призов до армії, наполягла на запровадженні мінімальної зарплати. Це, дехто вважає, призвело до того, що більш консервативні виборці правого крила, які раніше голосували за ХДС, лишилися без вибору. Саме на тому вакуумі й вибудувала свою політику «Альтернатива для Німеччини».

Такими вакуумами в заможних країнах нині користується більшість антисистемних партій. Зважаючи на те що криза торкнулася не лише бідніших країн Півдня, а й заможних західноєвропейських держав, кроки у лівий бік стали популярними серед мейнстримних політиків, проте залишили можливість для зростання і радикалам. Так, за статистикою, підтримка лівих і ліворадикальних партій дещо зросла в країнах ЄС, однак кардинальна її зміна відбулася лише в Греції (симпатії до СІРІЗА порівняно з останніми виборами збільшилися на 13%), Данії та Словенії (утім, обидві політсили лишаються на міноритарних позиціях у своїх парламентах).

QUO VADIS?

Причин підтримки антисистемних ліво- та праворадикальних партій (які часто окрім різкої правої риторики використовують ще й ліві популістські гасла) може бути кілька. Аналітики зазначають, що соціал-демократи як помірковані представники лівого крила знову переживають політичну кризу. Їм не вдалося скористатися моментом, як це зробили ліві антисистемники, як-от СІРІЗА в Греції чи «Подemos» в Іспанії, і, зважаючи на те що нішу вже зайнято, не вдається. Ще однією причиною є політика ЄС після економічної кризи, коли переважають соціальні запити й партії на них змушені реагувати. Це призводить до того, що консерватори вдаються до більш лівої політики, відбираючи частину «політичного хліба» в лівоцентристів, але водночас відкидаючи своїх прихильників, які воліли б підтримувати партії, що перебувають трохи правіше в ідеологічному спектрі.

Серед причин також зменшення кількості «відповідальних виборців», що призводить

до підтримки популістів чи то правого, чи то лівого крила (свідченням цього є антимусльманські протести прихильників ПЕГІДА у Дрездені, де відсоток мігрантів найменший серед німецьких міст). Антисистемні, популістські партії зростають незалежно від того, чи це Греція, чи Іспанія, чи Швеція, і є на сьогодні величезним викликом для ЄС. Проблема тут не лише в економічній політиці Євросоюзу, якій вони протистоять (якщо це ліві), чи міграційній політиці (якщо праві), а й у тому, який вихід вбачають і кого шукають за союзників.

РОСІЙСЬКИЙ ЧИННИК

Усі антисистемні ліво- чи праворадикальні партії своїм союзником вважають Росію, для якої зростання їхньої підтримки є важливим чинником власної політики. Саме представники таких політиків були спостерігачами на псевдореферендумах у Криму та на Донбасі, а нещодавній візит депутатів Бундестагу від німецьких «Лівих» на окуповані території Сходу України є доволі небезпечним жестом.

Своєю політикою та провокаційними діями такі партії ставлять під питання довіру до ЄС як до функціонального інституту. Це спричиняє різке падіння довіри громадян до Євросоюзу. Як наслідок – зростають євроскептичні настрої, що ставлять під загрозу той єдиний організм, який європейські країни вибудовували впродовж останніх 65 років. Незайве додати, що за тим самим механізмом підриву довіри стоїть і російська пропаганда.

Поки що в ЄС особливо не переймаються загрозою, яку становлять радикальні політсили, особливо ті, що перебувають по лівий бік ідеологічного спектра, вважаючи, що потреба взаємодіяти, аби отримати кошти для існування країни, так чи інакше примусить їх до співпраці. Однак зростання радикальних настроїв і зближення політики ліво- та правоцентристських партій наштовхують на думку, що найближчим часом європейцям доведеться замислитися над протистоянням п'ятій колоні у власних рядах. ■

К Н И Г А Р Н Я

6 – 9 квітня

чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

9 квітня, 18:00 – презентація книжки Юлії Смалі «Теплі історії з корицею».

Львів (просп. Свободи, 7):

7 квітня, 18:00 – презентація книжки Юрія Завадського «Таксист». Спільно з видавництвом «Крок».

8 квітня, 18:00 – презентація книжки оповідань Галини Посвятовської «Знайомий з Котора» за участю перекладача Володимира Гарматюка. Спільно з видавництвом «Лілея-НВ».

9 квітня, 18:00 – Коло книжки: обговорення з підлітками 14–16 років роману Міхаїла Булгакова «Майстер і Маргарита». Спільно з Центром дослідження літератури для дітей та юнацтва, студентським культурним центром «Гігель» та організацією «Пласт».

Вінниця (вул. Соборна, 89):

6 квітня, 18:00 – презентація роману Олександра Михеда «Астра».

Івано-Франківськ (вул. Незалежності, 31):

6 квітня, 18:00, 5-й поверх – презентація книжки історика Миколи Посівнича «Степан Бандера».

Модератор Василь Бабій. Спільно з видавництвом «Клуб Сімейного Дозвілля».

7 квітня, 18:00, 5-й поверх – відкриття фотовиставки Ігоря Гайда «Обличчя Свободи. Майдан».

8 квітня, 18:00, 5-й поверх – презентація книжки Ольги Деркачової «Коли прокинешся». Спільно з літературною агенцією Discursus.

9 квітня, 18:00, 5-й поверх – перегляд фільму «Пульс» за мотивами автобіографічної повісті Галини Посвятовської «Розповідь для друга». За участю перекладача творів Посвятовської Володимира Гарматюка.

Інформаційний партнер

Тиждень

Із повним переліком заходів та його можливими змінами ви можете ознайомитися в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

У режимі флюгера

Якщо чимало поміркованих французьких лівих критично ставляться і до захоплення Криму, і загалом до режиму Путіна, крайні ліві майже колективно симпатизують Москві. Соціологи констатують загальний рівень підтримки, зіставний із позиціями крайнього правого «Нацфронту»

Автор:
Алла Лазарева

«Все погано, але я щасливий, – жартує Ерік, вчитель історії одного з паризьких коледжів, коментуючи проросійські симпатії ультралівих. – Зовні це схоже на парадокс: найлівіші з демократів підтримують тих, хто ані демократами, ані лівими не був і не стане. Чому? Бо там і там в основі маніпуляція. Риторика обох політичних течій послугується не просто невідповідними, а й протилежними за сенсом термінами. Ксенофоби борються з фашизмом, загарбники аргументують свої дії «звільненням від поневолення», авторитарні лідери волають про свободу, яку вони насправді ненавидять... Ось ця симетрія їх і зближує. Вона ж виводить на чисту воду тих, хто, прикриваючись світлими ідеалами, мріє лише про необмежену владу».

Ерік належить до відносно невеликого прошарку французів, які від початку Майдану уважно відстежують події в Україні. Він голосує за соціалістів і пишається, що французькі військові кораблі класу Mistral досі не були відправлені російським замовником. Прокремлівську позицію лідера «Лівого фронту» Жана-Люка Меланшона називає «національною ганьбою». Як і співавтор «Чорної книги комунізму» Стефан Куртуа, вважає логічним перетікання електорату від крайніх лівих до крайніх правих і навпаки залежно від історичного контексту. «Розумієш, – каже він, розкурюючи дивну «піратську»

«Хіба досить того, що людину вбито, аби побитися за нею? ... Апологетика Немцова, катастрофічно ніким не знаного до дня його вбивства, спрацює як пастка для всіх наївних, щоб створити «садамізацію» Путіна. Що ж це за вільні журналісти, які дістають вказівки з Посольства США?» – написав нещодавно у своєму блозі лідер «Лівого фронту» Жан-Люк Меланшон

трубку, – за всіх часів і народів безкомпромісні ідеалісти завжди були найкращим поживним середовищем для появи деспотів. Колір прапора відіграє похідну роль. Суть питання – розуміння свободи».

Полум'яні інтернаціоналісти крайніх лівих уподобань легко потрапляють на гачок Путіна не лише тому, що сам термін «націоналізм» у Франції має зовсім інше наповнення, ніж в Україні, від чого виникає смислове непорозуміння. Йдеться не тільки про успішну дискредитацію націоналістів провідниками кремлівських інтересів. Причина несподіваної байдужості до права української нації на самовизначення це й в іншому. На рівні загальної дипломатичної школи Франція незалежно від уподобань президента та уряду лишається прихильницею ієрархічного світового порядку, згідно з яким «великі потуги» вирішують суто між собою долю «малих країн».

Така тяглість у ставленні до світової політики пояснює, чому соціаліст, колишній міністр закордонних справ Юбер Ведрін надуживає термінами «зона

російського впливу» та «законні інтереси Росії». Термінологія XIX століття, не відповідна ідеалам свободи, рівності й братерства? Звичайно. Але саме в ті золоті для Франції часи вона належала до касти світових лідерів. Колишня велич виправдовує в очах численних французьких політиків і недоречну зверхність до «недержавних народів», до яких Париж не так давно зараховував й українців, і своєрідну «загальмованість» у часі та термінах.

Крім дипломатичних автоматизмів на рівні чиновництва в колі французьких інтелектуалів існує банальна заангажованість експертного середовища та університетської професури, що звикли співпрацювати з Москвою. Хтось із переконань, хтось із меркантильного інтересу, але разом їх багато. «Стратегічне, давнє партнерство з Росією» десятиліттями протиставляється «поступництву американському впливу». Ненависний крайнім лівим ідеологам символ «необмеженого американського капіталізму» спрацює як універсальне опудало. Українців у цьому контексті виставляють як «американських протеже». Отже, не лише як опонентів Росії, а й, у випадку з крайніми лівими, як апологетів американського способу життя.

Не варто забувати й про відвертих сталіністів, яких не так багато, але трохи є по французьких вищих навчальних закладах. Одна з них – викладачка університету «Париж – 13» Анні Лакруа-Різ, яка розповідає на лекціях, ніби «українців придумав Ватикан спільно з гітлерівською Німеччиною». Численні листи від української громади до керівництва вишу досі без відповіді, а студентам залишається хіба що поменше запам'ятовувати, щоб після заліку в Лакруа-Різ усе з чистим серцем забути.

Україна поки що не має стратегії діалогу з притомною частиною французьких лівих. Зокрема, з поміркованими, які, згідно з опитуваннями, значно більше засуджують російську інтервенцію в Україні, ніж ліві та праві радикали. Очевидно, питання впирається у відсутність адекватних, політично співзвучних співрозмовників у Києві. Щонайменше... ■

95-РІЧЧЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕАТРУ ФРАНКА

27 БЕРЕЗНЯ, в Міжнародний день театру, Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка відсвяткував 95 років з моменту заснування

Сьогодні ми як ніколи прискіпливо перечитуємо сторінки історії становлення й розвитку нашого колективу, який завжди йшов пліч-о-пліч зі своїм народом. Саме в буремні 20-ті роки творення державності України народився театр, що разом із народом пережив лихі часи Голодомору й репресій, підтримував віру в перемогу на фронтах Великої Вітчизняної війни, разом із киянами працював на відбудові серця столиці – Хрещатика, з гідністю відстоював кращі надбаня національної спадщини, дбав про відродження духовності й самоусвідомлення кожного українця.

Теплого весняного вечора театр відсвяткував свої 95. Ми провели гостей усіма історичними віхами розвитку театру, розповіли й показали, як формувала свій художній стиль і громадянську позицію головна сцена країни. Адже тільки знаючи досконально минуле, можна будувати майбутнє.

Святковий настрій забезпечив легендарний вірменський коньяк АрАрАт, який виступив головним партнером ювілею. Історично склалося, що коньяк завжди був найпопулярнішим та найулюбленішим напоєм серед поціновувачів театрального мистецтва. Сьогодні АрАрАт відроджує колишню славу театральних буфетів, пропонуючи відвідувачам театру імені Івана Франка розділити особливі моменти, що їх дарує сценічне мистецтво, з АрАрАт.

Серед поважних гостей у цей вечір були художній керівник театру на Лівому березі Дніпра Едуард Митницький, генеральний директор Національної опери Петро Чуприна, директор Інституту культурології АМУ Юрій Богуцький, міністр культури В'ячеслав Кириленко й заступник міністра культури Ігор Ліховий, провідна актриса Молодого театру Римма Зюбіна, відомий актор Григорій Гладій, директор Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України Микола Жулинський, кіноактриса Раїса Недашківська, поет Іван Драч, художній керівник театру «Сузір'я» Олексій Кужельний, голова Національної спілки театральних діячів України Лесь Танюк, політичний діяч Міхеїл Саакашвілі.

Президент Петро Порошенко також узяв участь в урочистостях із нагоди 95-ліття. Глава держави привітав колектив з ювілеєм та Міжнародним днем театру. «Шлях Театру імені Франка – це особлення драматичної та героїчної історії нашого народу, її віддзеркалення. Ваш театр завжди був і є об'єктом гордості, брендом України, провідником формування національної свідомості, носієм національного духу і національного характеру», – сказав глава держави, звертаючись до присутніх.

Петро Порошенко відзначив активну громадянську позицію акторів та працівників театру під час Революції гідності та боротьби за українську державність. «Колектив Театру імені Франка проводить велику роботу для підтримки наших воїнів, наших героїв, які захищають український суверенітет, територіальну цілісність та незалежність», – сказав Петро Порошенко. Зокрема, артисти виступають у лікарнях та шпиталях, збирають кошти для підтримки українських військових. Президент також нагадав, що артист театру Євген Нищук був голосом Революції гідності, а майстер сцени Андрій Мовчан є одним із Героїв Небесної сотні. «Впродовж десятиліть творчість франківців завжди дивувала, задавала тон, змушувала замислитись, дарувала прекрасні емоції і високі почуття, роблячи цей світ значно кращим, людянішим, милосерднішим та більш справедливим», – підкреслив президент. Глава держави наголосив, що поділяє думку Леся Курбаса, згідно з якою «театр сьогодні має бути таким, яким суспільство має бути завтра, давати ціль та дороговказ».

Сьогодні Театр імені Івана Франка, як наголосив Петро Порошенко, створює якісний мистецький продукт, втілює різноманітні проекти і є надзвичайно популярним серед глядачів. Він побажав артистам та працівникам театру миру, невтомної наснаги, молодих талантів та підкорення європейських підмоств. Президент зазначив: «Чому ми перемаємо і переможемо? Тому що у нас сильний дух – дух української нації, який карбується в цих театральних стінах». Петро Порошенко вручив державні нагороди акторам та працівникам театру.

ЗА ВАГОМИЙ ОСОБИСТИЙ ВНЕСОК У РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА, БАГАТОРІЧНУ ПЛІДНУ ТВОРЧУ ДІЯЛЬНІСТЬ, ВИСОКУ ПРОФЕСІЙНУ МАЙСТЕРНІСТЬ НАГОРОДЖЕНІ:

орденом князя Ярослава Мудрого IV ступеня

ЗАХАРЕВИЧ Михайло Васильович, генеральний директор Театру імені Івана Франка; орденом «За заслуги» III ступеня

МАЗУР Василь Степанович, артист драми – провідний майстер сцени;

НЕЧЕПОРЕНКО Володимир Макарович, артист драми – провідний майстер сцени; орденом княгині Ольги III ступеня

СМОРОДІНА Людмила Геннадівна, артистка драми – провідний майстер сцени;

ЦАРЕГРАДСЬКА Іраїда Федорівна, артистка драми – провідний майстер сцени.

Присвоєні почесні звання:

«НАРОДНИЙ АРТИСТ УКРАЇНИ»

ГНАТЮКУ Анатолію Васильовичу, артистові драми – провідному майстру сцени;

НИЩУКУ Євгену Миколайовичу, артистові драми – провідному майстру сцени;

СТАЛЬЧУКУ Олегу Миколайовичу, артистові драми – провідному майстру сцени;

«ЗАСЛУЖЕНИЙ АРТИСТ УКРАЇНИ»

ПЕЧЕРИЦІ Олександр Олександровичу, артистові драми;

ПРУС Світлані Іванівні, артистці драми;

«ЗАСЛУЖЕНИЙ ПРАЦІВНИК КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ»

ДИЧЕНКУ Миколі Олександровичу, завідувачеві художньо-постановчої частини;

МАРКОВСЬКІЙ Людмилі Володимирівні, заступниці начальника кравецького цеху.

Волонтер Тарас Чмут: «Треба допомагати тому, хто безпосередньо воює і дає результат»

Записав
Богдан Буткевич

Тиждень продовжує цикл матеріалів про волонтерів. Ця війна породила багатьох спонтанних добровільних помічників армії, які стали працювати виключно через початок бойових дій. Але є люди, для яких військо і все з ним пов'язане – це не просто зацікавлення, а друге життя вже протягом довгих років. До таких належить Тарас Чмут – один із координаторів Громадянської мережі «Опора» та «Українського мілітарного порталу», тематичного сайту про ЗСУ, який узгоджує свою роботу з Міністерством оборони й виконує важливу функцію в інформаційній війні. Окрім того, від червня 2014 року активіст разом із колегами фахово допомагає багатьом військовим частинам, переважно спецназу та флоту.

«Український мілітарний портал» (mil.in.ua) допоміг почати волонтерити й дав неформальну назву нашій групі. Я ним займаюся разом з Олександром Аргатом (журналіст «5 каналу». – Ред.) від 2008 року, коли ще був школярем. До нашого форуму згодом підтягнулися й справжні військові з діючих частин. Ми добре представлені в соцмережах, наша тематична група «ВКонтакте» має 40 тис. активних підписників – це найбільша з таких спільнот, якщо не рахувати всілякої ура-шароварщини. Співпрацюємо із Центральною телерадіостудією Міністерства оборони, воно також викладає свою інформацію в нас. Досі маємо власних інформаторів навіть у Донецьку, які передають багато цікавих новин із того боку. Зрозуміло, що

ФОТО ЮЛІА ПОЛІНАЧУТ

цей портал став у пригоді, коли збирали кошти на волонтерські потреби.

І от на форумі постійно відписував військовослужбовець із 8-го полку спецназу в Хмельницькому з позивним Арбалет, який буквально доби за дві після президентських виборів попросив посприяти з купівлею бодай двох бронезилетів. А ми тоді ще не допомагали армії матеріально, однак брали активну участь в інформаційному супроводі. Упродовж усієї кримської епопеї прямо контактували з феодосійськими морськими, намагалися в умовах інформаційного вакууму спільно з МО якось боротися зі шквалом дезінформації та фейків. Відкрили картку в ПриватБанку, хоча я особисто абсолютно не вірив спочатку, що зберемо якусь суму. Нам потрібно було щонайменше 4,5 тис. грн. Тоді вирішили: якщо не вистачатиме грошей, то просто перекинемо все на

картку «Крил Фенікса». Перші три дні було сумно: на рахунок – близько 2 тис., і виявилось, що це просто чотири адміни порталу кинули кожен по 500 грн, включно зі мною. Але потім гроші стали надходити й нам вдалося закупити аж 10 «броніків». Хотіли назватися «Мілітарна допомога», але якось не прижилося, тому так і залишаємося неформально досі «Українським мілітарним порталом».

Згадаю, яке враження на початку літа 2014-го справила наш елітний спецназ, і навіть не віриться. Ми, як любителі армії, мали неабиякий пієтет до «вісімки»: аякже, спецназ ГУР! Але спецназівці зовні більше нагадували якихось партизанів – усі в різній формі, страйкбольні обладунки вважалися розкішшю. Це зараз вони вже круті, а тоді... Гарзд, познайомилися, «розвіртувалися» з Ярославом (Арбалетом)

U.TYZHDEN@UKR.NET
ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

– отим самим бійцем із форуму. Арміїці були в дикому шоці від нас: що це за диваки, які 700 км чухрають із Києва власним коштом, щоб їм передати кілька мішків «броніків», зробити пару фото, потиснути руки й поїхати? Навіть, здається, прозвучала фраза: «А що від нас потрібно за це? Скільки грошей?» Навзамін подарували нам американський сухпай. Нас, своєю чергою, шокував боець, який показав прострелений магазин від АКМ, що буквально за день до нашої зустрічі врятував йому життя: куля влучила в нього і зрикошетила в бік. Тобто жодних бронежилетів навіть у спецназі ще не було, а це вже червень місяць. І це при тому, що вони почали фактично бойові виходи ще з Криму. Щоправда, про це воліють не розповідати й досі.

Після тієї поїздки хлопці попросили в нас спорядження й тепловізор. А він коштував 50 тис. грн. Ми трохи «офігили» від такої суми, але за тиждень її зібрали. Дуже допомогли й зараз допомагають ОПОРА та мережа наших координаторів в областях. Під час другої мандрівки ми привезли й згаданий тепловізор, і підсумки, й коліматорний приціл, і навіть частотний радіосканер. Трошки згодом на нас виїшли хлопці із 3-го полку спецназу і попросили генератори. А вони тоді стояли, зокрема, й на краматорському летовищі і зовсім без цього загиналися: ні рації підзарядити, нічого... У той час ще можна було генератор у когось у гаражі знайти. Нам подарували дві штуки, і ми їх відразу передали хлопцям. Нині опікуємося 8-м полком спецназу, загonom Сил спеціальних операцій ГУР МО, феодосійськими та керченськими морпіхами, бойовими плавцями з 801-го загону, морським центром спецназу, відомою 204-ю бригадою тактичної авіації, де служив полковник Мамчур, 11-ю бригадою армійської авіації, 24-ю «Залізною», 40-м батальйоном (колишній БТрО «Кривбас»), 70-м вузлом зв'язку Генштабу, 111-ю ротою протиповітряної оборони, батальйоном «Київ-2» та ін. Навіть із контррозвідкою СБУ мали справу.

Волонтери люблять «фоточки». Не лише тому, що треба відзвітувати. Бо гарна фотографія – це гроші, одна якісна світлинка, що привертає увагу, як показує практика, – це 10–15 тис. грн на картку. Спочатку ми того не розуміли, під час згаданої першої поїздки сфотографували тільки мішки та ноги. Далі вже додумалися, що фото з котиком чи песиком чи якась сентиментальна історія додає тисячі на рахунок. Особливо зі славновісними чотириногими улюбленими. Пам'ятаєте собачку Громика у 8-го полку? Чи котів у морпіхів? Або ж кроля у 24-ї бригади? Їх усіх привезли волонтери. Тварини – це ще й найкращі психологи для бійців на фронті. Водночас терпіти не можемо позерів, які кожен свій крок обставляють героїчною фоточкою і надягають каски та «броніки», їдучи зонайдалі до Слов'янська. Ми не герої війни, наше завдання просте: купити, привезти, роздати і щоб воно служило якомога довше.

Ніколи не возимо їжі, бо це гроші в нікуди. Хіба що кілька разів як виняток підкинули handmade-печива з написами «Дякую» та «Повертайся живим». Ми виробили принцип: треба допомагати тим і тому, хто безпосередньо воює та дає результат. Із тієї самої причини не надто люблю возити форму, бо немає значення, чи ти в модному американському мультикамі чи в українському «дубку». Це мало впливає на якість ведення бойових дій. Тими ж таки коліматорними прицілами аж ніяк не всі вміють користуватись, і не всім вони потрібні в окопах. А от тепловізори, оптика й особливо зв'язок – це, навпаки, ключові речі. Постійно займаємося комплексом радіотехнічної розвідки, бо інші цього не завезуть. А ганяти фури їжі, з якою і так проблем немає, звичайно, можна, однак реального бойового сенсу в цьому небагато, як на мою думку. Згадав, як хлопцям із 24-ї бригади (а там багато західняків) постійно присилають якісні європейські продукти родичі із заробітків. Тож один приїхав додому й не захотів звичайної кави пити:

мовляв, що це за лайно, після італійської, якою на фронті смакували.

Є вояки скромні, яким коли щось привезеш, то вони тобі місяць не телефонуватимуть. А бувають і такі, що постійно чогось просять. Згадаю ту ж таки «вісімку», вони зараз майже всім забезпечені, востаннє зверталися по одну специфічну штуку для зв'язку. Більшість проблем, на жаль, пов'язані з добровольчими батальйонами, не називаю поки що якими. Люди реально нахабніють, доходять до того, що починають собі ножі замовляти за тисячу гривень. Навіщо це треба, якщо вони «упаковані» волонтерами так, як ніяка армійська частина й не мріє? Щоб грізні селфі викладати? Взагалі вважаю, що час добровольчих батальйонів минав, хочеш захищати Батьківщину – вперед до ЗСУ чи Нацгвардії.

НАШЕ ЗАВДАННЯ ПРОСТЕ: КУПИТИ, ПРИВЕЗТИ, РОЗДАТИ І ЩОБ ВОНО СЛУЖИЛО ЯКОМОГО ДОВШЕ

У рядового солдата завжди все погано. Він ніколи не задоволений командиром, нічого не знає, думає, що «всіх зливають», йому нічого не дають, а от сусідам – усе і взагалі йому найгірше. Знаєте, мене підколюють, що я волонтер, який не любить солдатів. Бо вважаю, що на сьогодні керування армією на середньому рівні рот і батальйонів стало набагато кращим. От із генералітетом важче: не люблю критикувати, але в мене купа інформації про кричущі ляпи в управлінні. Однак процес змін дуже швидкий, набагато стрімкіший, ніж у тієї-таки Росії. Фактично ми за рік пройшли півтора десятиліття, які вони пережили від початку Першої чеченської до грузинської війни. І зради, котли, смерті, здачі техніки були неминучі – через це всі проходили, і ми не найгірші, бо не можна порівнювати, наприклад, наші втрати з російськими в Чечні. ■

Повну версію
інтерв'ю
читайте на сайті
www.tyzhden.ua

Петр Друлак: «Євроскептицизм у Чехії зараз іде на спад»

Спілкувалася
Ганна Трегуб

Тижень розмовляв із заступником міністра закордонних справ Чеської Республіки про зовнішню політику ЄС, українську кризу та її сприймання на берегах Влтави.

У. Т.: Щодо яких проблем ЄС може й повинен змінювати свою позицію в контексті російсько-української війни?

– Це важливе питання. І серйозні зміни вже видно. Євросоюз стає згуртованішим. Єдність, яку вдавалося зберегти протягом останнього року, надзвичайно важлива, і я впевне-

ний, що його країни-члени вестимуть саме таку політику надалі. ЄС справді розвивається, рухаючись до єдиної зовнішньої політики, хоча її не визначає рішення якогось одного спільного інституту. Мова не лише про Федеріку Могеріні, а й значно більшою мірою про Ангелу Меркель чи Франсуа Олланда. Доки ці особи справді промовляють від імені Європи і їх так сприймають на міжнародній арені, це нормально. Саме цього не було під час попередніх криз. Нині дехто каже: «Чому представники Європи (тобто відповідного її ін-

ституту) збираються до Мінська на переговори?», що означає: «Чому в нас є ті чи ті європейські структури?». Я думаю, що національні лідери змогли представити консенсус у ЄС і саме їх Путін та лідери інших країн сприймають усерйоз. Нині вони є тими особами, які насправді можуть транслювати спільну позицію Євросоюзу.

Якщо оцінювати Україну ззовні, то її сьогоднішня (або шлях, на який вона стала рік тому) є початком реального переходу до демократії, належного управління, ринкової еко-

номіки та верховенства закону, які не зводяться лише до обслуговування потреб конфронтації між олігархами. Водночас ми можемо побачити важливу переоцінку національної ідентичності (тобто того, чим є Україна, що це значить і як має бути належним чином виражене). Можливо, нині починається відновлення нації та політичної державності. І не виключено, що воно стане заодно народженням європейської зовнішньої політики.

У. Т.: Як ви оцінюєте рівень євроскепсису в Чеській Республіці з огляду на підйом радикальних партій у ЄС як тренд сучасності?

– Євроскептицизм у Чехії зараз, як на мене, йде на спад. Він уже не так яскраво виражений. Наш вітчизняний євроскепсис специфічний у тому сенсі, що він не так міцно пов'язаний із крайніми правими чи крайніми лівими, тобто політсилами, котрі зазвичай є підґрунтям для нього в європейських країнах, як-от «Національний фронт» у Франції або СРІЗА в Греції (тут питання, якою мірою ця партія насправді євроскептична).

У Чехії головним євроскептиком традиційно був наш експрезидент Вацлав Клаус. Його як політика можна багато критикувати, але він точно не радикал, ані правий, ані лівий. Його євроскепсис був особливий: суміш націоналізму без радикального забарвлення (який радше скидався на патріотизм) та крайнього лібералізму. Якщо колишній глава держави був різким у якихось заявах або у формі ведення політики в певних царинах, то таку поведінку можна охарактеризувати як лібералізм із тією ідеєю, що всі важливі речі в суспільстві повинен регулювати ринок. Президент Клаус інтерполював ту ідею і на політику, зазначаючи, що вплив політичної влади на процеси в країні подеколи потрібен, але ця влада повинна бути національною, чеською. Вона не має творитися й діяти на рівні ЄС, бо такий стан речей, на його думку, не є демократичним. Демократія, як він вважає, можлива на національному рівні, а не на євросоюзівському. Оце ті ідеї, на які спирався Вац-

лав Клаус, найвпливовіший у Чехії політик-євроскептик.

У. Т.: Яких форм нині набувають його ідеї в національному публічному дискурсі?

– Чеський євроскептицизм є однією з інтелектуальних позицій, зручною, щоб просторікувати про те, який поганий той далекий забюрократизований Брюссель. У такому вигляді це частина громадської думки в країні. Невеликий, але знову-таки відчутний сегмент дискурсу, заохочуваний і культивований риторикою попередніх лідерів. І річ не лише в 10 роках правління Вацлава Клауса, а й в уряді, стурбованому політикою ЄС. Маємо таку політичну коаліцію, в якій є як настроєні на євроінтеграцію діячі, так і євроскептики.

Нинішній чеський уряд не сприйняв євроскептичних поглядів у дузі Клауса. Річ у тім, що демократію на європейському рівні й демократичний ЄС мати можна й, навпаки, нереально перекласти регулювання всіх важливих для суспільства та країни процесів на ринок. Навіть якщо залишити ринку всі ці речі, він має бути дуже добре регульований і розвиватися. Тому в нього доведеться вкладати значно більше політичної влади й зусиль, ніж задекларовано. Якщо йдеться про міждержавні ринки, то потрібно думати про створення транснаціональної або міжнародної політичної влади й робити значні кроки, щоб їх демократизувати.

Поява євроскептицизму в публічному контексті є уроком перших 10 років перебування Чеської Республіки в ЄС. Чехи мали потужний ентузіазм на момент вступу до Європейського Союзу. Але потім він зіткнувся з високою риторикою політичних лідерів, які були або вороже настроєні супроти загальної політики ЄС, або принаймні занепокоєні нею. Все це віддзеркалюється і в громадській думці. Однак уряди, а відповідно і їхня риторика стосовно Брюсселя змінюються. Сподіваюся, що нині думка як політиків, так і суспільства у Чехії зміщується в бік конструктивнішого підходу до Євросоюзу. Треба розуміти, що Чехія – це частина ЄС, і не тільки ми, а й нас за це критикують.

БІОГРАФІЧНА НОТА

Петр Друлак – заступник міністра закордонних справ Чеської Республіки. У 2004–2013 роках до призначення в МЗС очолював празький Інститут міжнародних відносин. Від 2005-го до 2012-го викладав у Інституті політичних досліджень та Інституті міжнародних досліджень Карлового університету в чеській столиці. Окрім того, довгий час був головою редакційної ради журналу *Mezinárodní vztahy* («Міжнародні відносини»)

У. Т.: Уявіть собі, що всі ініціативи ЄС та Сполучених Штатів не покладають краю війні в Україні. Які сценарії можуть розгортатися далі?

– Не можна виключити будь-яку ситуацію. Кожна з численних альтернатив по-своєму правдоподібна. Звичайно, ані я, ані будь-хто інший не скаже вам, скільки власної території ви ефективно контролюватимете впродовж наступного місяця, одного чи двох років. Однак ми повинні зробити все можливе, щоб українці контролювали максимум своїх земель і щоб мінських угод, які ґрунтуються на визнанні чинного кордону між Україною та Росією, дотримували всі сторони. Кордон – та межа, яка повинна бути під контролем українців. Такою є дорожня карта на сьогодні.

Запитаєте мене, як діяти в разі неуспіху цієї стратегії. Думаю, тоді ми матимемо інші переговори й шукатимемо нове рішення. Зробимо сьогодні щось, аби мінські угоди залишилися чинними.

Маю певний оптимізм щодо українського майбутнього, бо у вас є яскраве громадянське суспільство, лідери якого, попри те що вже минув рік після революції, не стали частиною державних структур. Вони резервуар оптимізму. У дійсності вашої країни справді існує багато речей, які розчаровують, відверто

НИНІШНІЙ ЧЕСЬКИЙ УРЯД НЕ СПРИЙНЯВ ЄВРОСКЕПТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ У ДУСІ КЛАУСА

кажучи, поганих, але водночас намітилися й точки правильних змін. Уряд має продовжувати позитивні зрушення в царинах, де є прогрес, і водночас реформувати й змінювати ситуацію там, де позитивних тенденцій не помітно. Не виключаю, що дієва й успішна Україна стане привабливою для тих, хто нині воює проти офіційного Києва. Маєте величезні терени, підвладні урядові лише формально, і завдання нині в тому, щоб усіма доступними способами розширити територію під контролем Києва, влада якого деінде піддається зараз. ■

Лорди шукають примирення

Що може сформувати майбутню політику Британії щодо України та Росії

«Європейський Союз не усвідомлював, що наближається до катастрофи, намагаючись заохотити Україну підписати Угоду про асоціацію». Це уривок із доповіді, заслуханої в парламенті Британії наприкінці лютого, де йшлося про те, що високопосадовці ЄС погано уявляли, наскільки рішуче Москва була настроєна не відпускати Київ зі своєї орбіти, і що надто багато західних урядів не мали експертів, які передбачили б можливу реакцію Путіна.

Але та сама доповідь Палати лордів, верхньої частини британського парламенту, попереджала: коли Кремль не дотримувався мінських угод, Європа має бути готова запровадити нові обмеження. «Якщо ситуація на Сході України й надалі погіршуватиметься, ЄС повинен перейти до цільових заходів щодо осіб, наближених до режиму, й розширити санкції проти фінансового сектору Росії. Розчленування суверенної незалежної держави недопустиме».

САМОБИЧУВАННЯ ЗАХОДУ

Поки ця доповідь – найдетальніший аналіз парламентом подій в Україні та їх потенційного впливу на відносини Лондона з Москвою. Вона може відіграти значну роль у тому, як Британія працюватиме з партнерами по ЄС у питанні найсерйознішого збройного конфлікту в Європі після закінчення холодної війни.

Палата лордів протягом кількох місяців заслуховувала свідчення колишніх британських послів у Росії, а також намагалася отримати відгуки від посла РФ у Сполученому Королівстві, чиновників та оглядачів із Москви й кількох членів російської опози-

Автор:
Майкл Бініон,
Велика Британія

ції. Окрім того, вона зверталася по докази до українських, німецьких та європейських дипломатів і посадових осіб, до науковців та регіональних фахівців.

Доповідь має надзвичайно відвертий характер і велику частину вини за кризу покладає на західних політиків, які ігнорували сигнали з Москви про те, що Путіна дедалі сильніше драгувала взаємодія між ЄС та Україною.

«Росія поступово відвертається від Європи. Її внутрішні політичні зміни спричинили розбіжності в політичних та економічних поглядах між ЄС і РФ», – сказано в доповіді. «Своєю чергою, Євросоюзові не вдалося побудувати інституційну основу для майбутніх міцніших відносин, а держави-члени не забезпечили необхідного політичного контролю за торговими перемовинами Комісії».

Автори документа стверджують, що анексія Криму Росією захопила Європу зненацька. За останнє десятиліття ЄС не зміг переглянути свою політику у від-

ЗА ОСТАННЄ ДЕСЯТИЛІТТЯ ЄС НЕ ЗМІГ ПЕРЕГЛЯНУТИ СВОЮ ПОЛІТИКУ У ВІДПОВІДЬ НА НАРОСТАННЯ АГРЕСІЇ ПУТІНА Й ІГНОРУВАВ ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕСТАНОВКИ В РОСІЇ

повідь на наростання агресії Путіна й ігнорував політичні перестановки в самій РФ.

Тепер Брюссель зіткнувся з кризою у відносинах із Москвою. Їх і надалі визначатимуть події в Криму та на Сході України.

Лорди, переважно колишні британські політики й експерти, які мають великий досвід спілкування з Росією, кажуть, що її державне управління та відчуття нею загрози від Заходу «створюють геополітичну конкуренцію в прилеглих регіонах». Але ЄС мав обмежену можливість впливати на внутрішню політику Москви, і країни-члени не виказували жодного бажання спробувати це зробити. «Тому, якщо вплив на майбутній російський уряд не на порядку денному, держави-члени повинні натомість визначити сильну, проактивну політику для конкуренції з РФ у спільних прилеглих регіонах».

Ця доповідь радше суто прагматичний, аніж ідеологічний підхід. У ній сказано, що у віддаленій перспективі члени ЄС і РФ повинні навчитися жити як сусіди, як важливі гравці в Організації Об'єднаних Націй, як регіональні держави. «Діалог між ЄС і Росією має бути підтримано в багатьох питаннях, котрі становлять спільний стратегічний інтерес, як-от спільний економічний простір та нова архітектура європейської безпеки». ЄС повинен, окрім іншого, виробити послідовну політику стосовно Євразійського союзу – омріяного

Європа зіткнулася з кризою у відносинах із Москвою. Їх і надалі визначатимуть події в Криму та на Сході України. Британські парламентарі не сподіваються особливого покращення ситуації, доки при владі Путін, але й повертатися до холодної війни теж не бажають

проекту Путіна, котрий (як наголошено в доповіді) і став основною причиною незгоди в контексті зближення України та ЄС.

У Києві цій доповіді не дуже радітимуть. У ній акцентовано на тому, що зв'язки Британії з Росією, особливо у царинах культури, освіти й науки, а також політичного співробітництва на Близькому Сході повинні зберетися.

«Залишаючись на своїх позиціях і не поступаючись принциповими поглядами, ЄС повинен чітко заявити про власне бажання не допустити перетворення нинішньої кризи на щось ще гірше, як-от холодна війна, й заохотити до відповідної реакції Росію».

Не бракує в доповіді критики української економічної політики, корупції та неспроможності почати реформи до вигнання президента Януковича. Але сказано й те, що все це не виправдовує дій Москви у Криму та Східній Україні. Автори тексту схвально відгукуються про солідарність Західної Європи, яка спільно запровадила пакет серйозних санкцій проти Росії. Хоча й стверджують, що санкції повинні бути частиною загального дипломатичного та полі-

тичного процесу включно з активним діалогом щодо Криму. Цієї стратегії наразі не було.

У доповіді визнано, що санкції навряд чи змінили б позицію кремлівського лідера, незважаючи на жорсткий тиск, під яким опинився російський уряд. Але ЄС ризикував «дати Путіну знаряддя для розпалювання дедалі сильніших націоналістичних і антиєвропейських настроїв». Звісно, розвал російської економіки зовсім не в інтересах Заходу, як сказано в документі.

УСЕ ЗАЛЕЖИТЬ ВІД УКРАЇНИ

Західна політика повинна насамперед зосереджуватися на спробах стабілізувати ситуацію в Східній Україні, як вважають лорди. На їхню думку, доцільно відкласти вирішення кримської проблеми на середній або довший термін. Одним із варіантів могло б бути проведення ще одного референдуму на півострові, тому що важливо забезпечити громадянам можливість вільного голосування без страху переслідування. Але з тону доповіді зрозуміло: члени верхньої палати не вірять, що Росія погодиться на таку пропозицію, тож шанси повернення Криму під суверенітет Києва дуже незначні.

У доповіді детально розглянуто нинішню ситуацію в Україні, і деякі з висновків дуже невтішні. Сказано, що для її відбудови знадобляться величезні кошти, і Британія повинна зібрати конференцію донорів. Але гроші Києву слід давати лише за умови поліпшення ним державного управління. В Україні все ще панує масштабна корупція, і держави ЄС повинні відіграти роль у контролі за конкретним цільовим використанням перерахованих сум. Надання будь-яких траншів має відбуватися «в жорстких умовах». У доповіді зазначено, що побудова економічно успішної та енергетично незалежної України вимагає співробітництва з боку Росії.

Дехто з тих, хто надав свідчення, зокрема багато росіян, говорив надзвичайно відверто. Політики чимало часу витратили на пояснення, чому РФ відчуває загрозу від Заходу. Але деякі оглядачі й науковці, зокрема політолог Московського центру Карнегі Лілія Шевцова та голова неурядової організації «Рада із зовнішньої та оборонної політики» Фьодор Лукьянов, були до Кремля нещадні. Лукьянов сказав, що обурення Москви через запропоновану ЄС Угоду про асоціацію з Україною було лише формальним приводом: справжньою мотивацією Путіна є національна безпека і страх, що Київ скасує угоди від 2010 року про продовження терміну дії російської бази в Криму. Професор Шевцова заявила, що запропонований Євразійський союз був «антитезою до ЄС»: він створив базу для «збереження й відтворення авторитарних режимів та економік під контролем держави у сусідніх країнах».

Ця доповідь викликала гарячі дебати в Палаті лордів минулого тижня й, можливо, ляже в основу майбутньої політики Британії стосовно Росії. З неї випливає, що не варто чекати особливого покращення, доки Путін при владі. Але там сказано також, що Британії слід і надалі намагатися підтримувати відносини з Росією, бо ж останню не можна ігнорувати, а повернення до холодної війни не відповідає нічим інтересам. Із тексту зрозуміло, що нині все залежить від фактичного розвитку подій на території України. ■

Світ іде вчитися

На вищу освіту виділяють дедалі більше грошей. Однак про те, наскільки доцільні ці витрати, відомо мало

«Після того як Господь безпечно допровадив нас до Нової Англії і ми звели собі будинки, забезпечили себе всім необхідним для життя, збудували храми для поклоніння Господу й настановили Державний Уряд, наступною нашою омріяною метою стало сприяння науці та увічнення її для нащадків». Такими словами в першій університетській брошурі Гарвардський коледж 1643 року закликав спонсорів з Англії допомогти гіршими.

Відвічне захоплення вищою освітою дало Сполученим Штатам найбільшу й найкраще фінансовану систему вишів. Тож не дивно, що цю модель наслідують інші країни: дедалі більше випускників шкіл там ідуть здобувати університетські дипломи. Але з поширенням американської системи зростає занепокоєння: чи справді варто витрачати на неї такі велетенські суми.

ПО-АМЕРИКАНСЬКИ

Сучасний науково-дослідний університет – гібрид класичного «оксбриджа» й німецького НДІ – з'явився в Америці й став еталоном для людства. Масова вища освіта виникла в XIX столітті у США, в XX столітті поширилася на Європу та Східну Азію й нині

існує практично скрізь, окрім хіба що країн Чорної Африки. Світовий коефіцієнт студентів (частка осіб відповідного віку, що здобувають вищу освіту) за два десятиліття до 2012 року збільшився від 14% до 32%; за цей час кількість країн, де такий показник перевищує 50%, зростає від 5 до 54. Кількість вихованців вишів зростає швидше за попит на основний споживчий товар – автомобіль. Гонитву за дипломами можна зрозуміти: зараз це необхідна умова здобуття пристойної роботи, перепустка до середнього класу.

Задовольнити цей величезний попит можна, якщо говорити загально, двома способами. Один – континентальний європейський підхід: державне фінансування та забезпечення вишів, коли більшість закладів мають рівні ресурси й статус. Другий – більш ринкова американська модель змішаного приватно-державного фінансування та забезпечення. Вона дає висококласні, щедро фінансовані інститути на вершині й бідніші на нижчих щаблях. Людство рухається в американському напрямку. Дедалі більше університетів у різних країнах роблять навчання платним. Політики розуміють, що «економіка знань» передбачає досліду роботу на найвищому рівні, тож державні ресурси потрапляють до кількох привілейованих закладів. Відтак посилюється конкуренція у створенні ВНЗ світового класу.

У певному сенсі це чудово. Найкращі університети уможливили багато відкриттів, які зробили планету безпечнішою, багатшою і цікавішою. Але обходяться вони дедалі дорожче. Країни ОЕСР витрачають на вищу освіту 1,6% ВВП (у 2000 році – 1,3%). Якщо американська модель поширюватиметься й надалі, ці видатки зростатимуть. США виділяють на вищу освіту 2,7% свого ВВП.

Якби Америка мала віддачу від вищої освіти, це було б пре-

красно. Що стосується науково-дослідної діяльності, то напевне так воно і є. 19 із 20 університетів, з яких вийшли найчастіше цитовані наукові праці 2014 року, американські. Але якщо говорити про освітній бік, то ситуація не настільки однозначна. У міжнародних рейтингах загальної грамотності й математичної підготовки випускники зі Сполучених Штатів посідають невисокі місця й не перестають скочуватися донизу. За даними недавнього дослідження академічної успішності, 45% американських студентів не мали значних академічних здобутків за перші два роки навчання в університеті, хоча плата за нього в реальному вираженні за останні 20 років майже подвоїлася. Заборгованість за студентськими кредитами у США сягнула майже \$1,2 трлн і перевищила ту, що існує за кредитними картками й позиками на купівлю автомобілів.

Нічого зі сказаного не означає, що вступ до університету – погана інвестиція для молоді людини. У США ступінь бакалавра дає в середньому 15% доходу з коштів, інвестованих у його здобуття. Але не зовсім зрозуміло, чи доцільне збільшення вкладень у вищу освіту для суспільства загалом. Якщо дипломовані фахівці заробляють більше за недипломованих, бо навчання зробило їхню працю продуктивнішою, то університетська освіта сприяє економічному зростанню і суспільство повинне розширювати її. Але незадовільні оцінки студентів свідчать про зворотне, як і відгуки працевлаштувачів. Нещодавній аналіз рекрутингу в HR-компаніях виявив, що вони приймають випускників найпрестижніших університетів не через якість знань, а через суворі процедури добору в цих навчальних закладах. Виходить, що студенти платили величезні суми просто за проходження ускладненого механізму відбору.

Якщо американські ВНЗ таки не виправдовують витрачених на них грошей, то чому? Основна причина: ринок вищої освіти, як і охорони здоров'я, працює не найкраще. Держава винагороджує університети за дослідну роботу, тож саме на ній зосереджуються професори. Студенти шукають диплом закладу, який може вразити роботодавців; останні здебільшого зацікавлені в елітності вишу, де навчався претендент на

роботу. Оскільки цінність елітного диплома залежить від його дефіцитності, хороші університети не мають особливих стимулів випускати більше фахівців. А за відсутності чітких критеріїв освітньої продукції вартість навчання підмінює собою якість. Піднімаючи плату, хороші університети здобувають і прибутки, і престиж.

СКІЛЬКИ ЦЕ КОШТУЄ?

Покращити ринок вищої освіти може більша кількість інформації про його продукт. Загальні для всіх іспити на додачу до випускних допомогли б порівняти якість знань та навичок у різних університетах. Студенти бачили б, де й чого навчають краще, а працедавці – наскільки підготовлені майбутні кадри до роботи. Ресурси надходили б до тих університетів, де якість навчання відповідає вкладеним коштам, а решта залишалися б без фінансування. У навчальних закладів з'явився б стимул поліпшувати викладання й використовувати технології для зниження витрат. Більшого значення набули б онлайн-курси, які поки що не

з змогли забезпечити обіцяної революції у вищій освіті. А держава ліпше розуміла б, наскільки більше чи менше варто інвестувати в педагогічний процес.

Скептики заявляють, мовляв, університетська освіта надто складна, щоб вимірювати її в такий спосіб. Звісно, екзаменувати 22-річних студентів важче, ніж 12-річних школярів. Але багато дисциплін містять основний матеріал, який повинні знати всі випускники, що штудіювали цей предмет. У ширшому сенсі університети мають бути здатні показати, що навчили студентів критично мислити.

Інколи держава й виші намагаються зробити результати освіти набутком гласності. У кількох американських штатах випускники місцевих університетів уже складають уніфіковані іспити. Дедалі частіше таке практикують і в Латинській Америці. Що найважливіше – цей досвід вирішили підтримати і країни ОЕСР, прикро вражені результатами моніторингу рівня знань у середній освіті (PISA). Тут хочуть перевірити знання з предметів та здатність логічно мислити, по-

чавши з економіки й технічних дисциплін, і порівняти показники не тільки вишів, а й країн. Великий інтерес до цього мають азійські держави, почасти тому що підвищення якості їхніх університетів, як вони вважають, зробить останні привабливішими для студентів із-за кордону, а от багаті країни, які можуть більше втратити, ніж здо-

УНІВЕРСИТЕТИ МАЮТЬ БУТИ ЗДАТНІ ПОКАЗАТИ, ЩО НАВЧИЛИ СТУДЕНТІВ КРИТИЧНО МИСЛИТИ

бути, такого інтересу не виявляють. Без їхнього фінансування й участі ця спроба залишиться нереалізованою.

Таку роботу повинен підтримувати уряд. Американська ринкова університетська система з щедрим фінансуванням і великим вибором різних вишів може бути дуже корисною для суспільства, якщо студенти вчитимуться того, що потрібно. Якщо ні, то значну частину коштів буде викинуто на вітер. ■

© 2015 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Позичено промовою до клубу.
"Сила слів" – "Scrabble"

Батько азійського міста-держави

Заголовок першого тому мемуарів Лі Куан Ю звучав без претензій: «Сінгапурська історія». Небагато є лідерів, які настільки втілювали свої країни й визначали їхнє обличчя: можливо, свого часу Фідель Кастро та ще Кім Ір Сен. Але обидва навіть близько не підійшли до досягнення Лі Куан Ю: перенесення Сінгапуру «Із третього світу в перший» (так називається другий том). Понад те, він зміг зробити це в набагато гірших умовах: брак простору, обмеженого густонаселеним островцем, брак природних ресурсів, брак спільної історії на острові, населеному іммігрантами-поліглотами. Можливо, саме через пошук спільних традицій його Сінгапур 1990-х років борювався за «азійські цінності». На

цей момент він був найбільш «західним» місцем в Азії.

Самого Лі, чий дідусь-англофіл додав до китайського імені Куан Ю ще й Гаррі, міністр закордонних справ Британії Джордж Браун назвав якимось «найкращим англіцем на схід від Суеца». Він пишався своїм успіхом у колоніальному суспільстві. Був зразковим студентом у довоєнному Сінгапурі, а згодом, після перерви в роки японської окупації (1943–1945), і в Лондонській школі економіки (ЛШЕ), і в Кембриджі. І він, і його дружина Куа Гок Чу отримали диплом юристів.

Під впливом британського науковця Гарольда Ласкі, з яким познайомився у ЛШЕ, у 1950-х роках Лі став учасником антиколоніального руху, а в Британії агітував за

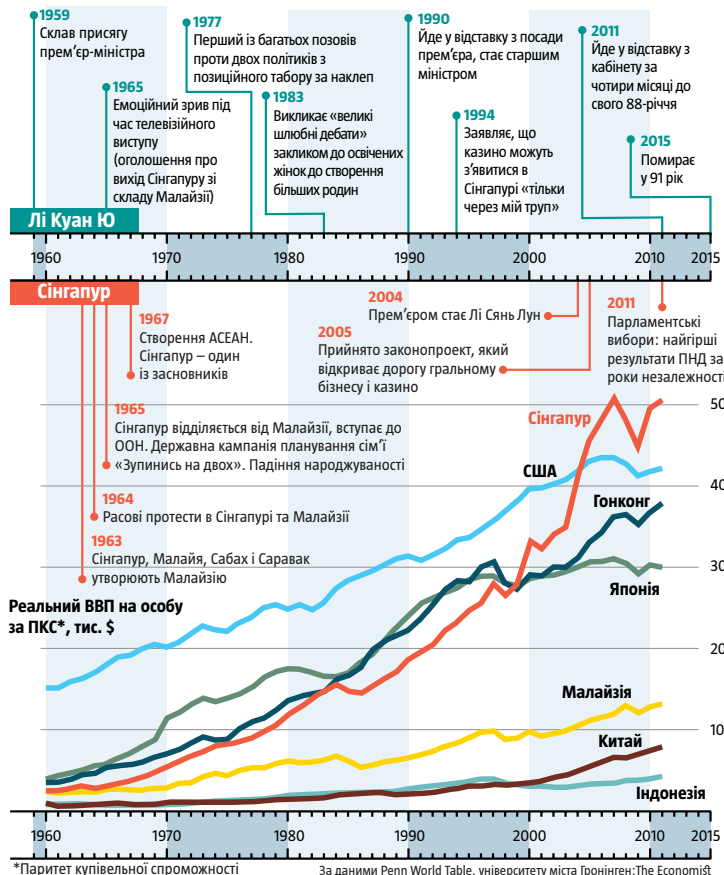
Лейбористську партію. Але для нього ідеологія завжди була на другому місці після прагматичної оцінки ефективності влади. Він діяв безжалюбно і так пробрався до керівництва Партії народної дії (ПНД), ставши першим прем'єр-міністром Сінгапуру після здобуття самоврядування у 1959-му. І пробув на цій посаді 31 рік.

Лише один раз за цей час стала лева маска впала. Привівши Сінгапур до федерації з Малайзією у 1963-му, Лі вивів його звідти знову. Фактично в серпні 1965 року Сінгапур було виключено з федерації, а прем'єр-міністр Малайзії назвав Лі главою уряду, «який не проявив анітрохи лояльності до центральної влади». Зі свого боку, Лі зрозумів, що Сінгапур, населений переважно китайцями, завжди буде на других ролях у країні, де панівне становище належить малайцям. Проте і далі вірив у злиття двох держав і працював над цим усе своє життя. Оголошуючи про вихід із федерації, він заплакав.

У довгому списку ресурсів, яких бракувало Сінгапуру, було нормальне водопостачання: країна критично залежала від трубопроводу з Малайзійського півострова, із яким щойно офіційно «розлучилася». Її оборона була залежною і від доброї волі Америки, і від ослаблї колишньої колоніальної імперії – Британії. Індонезія, регіональний гігант, проводила щодо Малайської Федерації ворожу політику конфронтації, яка мало не доходила до відкритої війни, щоб підкреслити, що лише примха колоніальної історії дала змогу колишній британській колонії Малайї з прилеглими територіями існувати окремо від колишньої нідерландської колонії Ост-Індії, яка стала називатися Індонезією.

Сінгапуру як країни не було. «Як ми мали створити націю з різномовного зібрання мігрантів із Китаю, Індії, Малайзії, Індонезії та інших частин Азії?» – запитував Лі Куан Ю, озирюючись на минуле. Расові сутички 1960-х у самому Сінгапурі та в Малайзії наклали довівний відбиток на менталітет Лі. Навіть коли зовні Сінгапур видавався мирним, гармонійним, аж до нудного стабільним місцем, уряд часто діяв так, ніби мусив танцювати на красчкуні прірви міжетнічної ворожнечі. Державне житло – один із най-

Сінгапур у роки правління Лі Куан Ю

Повну версію статті читайте на сайті www.tyzhden.ua

більших успіхів влади – і досі розподіляється за етнічними квотами, щоб малайська й індійська меншини не утворювали гетто.

Таке відчуття зовнішньої слабкості та внутрішньої крихкості було основним у політиці Лі Куан Ю в молодій державі. Полишений напризволяще в 1971 році Британією, яка відмовилася від своїх володінь «на схід від Суеца», Сінгапур завжди на високе місце ставив національну оборону, хоча безпосередні загрози державній безпеці ослабли. Відносини з Малайзією часто були напруженими, але ніколи не доходили до тієї точки, коли виникала небезпека збройного конфлікту. А Індонезія закінчила свою політику конфронтації в середині 1960-х. Утворення в 1967 році Асоціації держав Південно-Східної Азії (одним із батьків-засновників якої став Лі Куан Ю) посприяло об'єднанню регіону. І все ж чоловіки в Сінгапурі досі проходять дворічну службу в національних збройних силах. Видатки на оборону в країні з населенням 5,3 млн вищі, ніж в Індонезії з майже 250 млн осіб; у 2014-му вони поглинули понад п'яту частину бюджету.

В очах Лі Куан Ю уразливість Сінгапуру також була виправданям певного обмеження демократичних свобод. На початку це проявлялося через силові методи, наприклад арешт неблагонадійних комуністів. Але згодом методи стали витонченішими: комбінація економічних успіхів, перекроювання виборчих округів, жорсткий контроль за пресою та юридичне переслідування опозиційних політиків і критиків, зокрема закордонних ЗМІ. У Сінгапурі проводяться регулярні, вільні й чесні вибори. Щоправда, голосування примусове.

Головна причина цього – економічний успіх: зростання в середньому тримається на рівні 7% за рік протягом чотирьох десятиліть. Але партія Лі Куан Ю не покладалася на милість долі. Традиційні ЗМІ беззубі; опозиційних політиків доведено до банкрутства законами про наклеп, успадкованими від Британії; виборці бояться, що у випадку перемоги кандидатів від опозиції їхній округ отримуватиме менше фінансування; влада маніпулює межами виборчих округів. За словами прибічників, перевага системи Лі Куан Ю в тому, що в ній

якраз достатньо виборчої конкуренції для збереження чесного уряду, але не досить, щоб йому загрожувала втрата влади. Тож він може будувати плани на майбутнє від імені народу й опиратися спокусі догоджати популістам.

Міністрам його уряду платили найвищі оклади у світі, щоб привабити таланти з приватного сектору й не допустити корупції. Корупція і справді стала в Сінгапурі рідкістю. Як і інші злочини, її поборили частково жорсткими покараннями – від шмагання різками за вандалізм до підвищення за вбивство або контрабанду наркотиків.

КРУТИЙ

Де в чому Лі Куан Ю був трохи дивакуватим. У 1999 році Wall Street Journal провів опитування знаменитостей ХХ сторіччя, попросивши їх назвати головний винахід тисячоліття. Лі єдиний не згадав друкарський верстат, двигун внутрішнього згоряння або інтернет, вибравши натомість кондиціонер повітря. Він пояснив, що до появи кондиціонерів мешканці тропіків були в невідгному становищі, позаяк спека й вологість знижували якість їхньої роботи. Зараз їм «уже необов'язково відставати». Учений та журналіст Черіан Джордж помітив у тому метафору стилю правління Лі Куан Ю і написав про це одну з найкращих книжок «Нація з кондиціонером: Нариси політики комфорту і контролю» («The air-conditioned nation: Essays on the politics of comfort and control»). Лі Куан Ю зробив Сінгапур комфортабельним, але не забував контролювати термостат. Сінгапурці, схоже, змірилися з цим, дивлячись, як міняється й модернізується їхній острів. Але в 2011 році ПНД показала результати на загальних виборах (лише 60% голосів, але 93% місць). Багато хто думав, що доведеться щось змінювати й що створена Лі Куан Ю структура не підходить для епохи Facebook і розквіту не-підконтрольних мереж. Почалися нарікання на обмеження в повсякденному житті. Люди вже не вважали Сінгапур аж таким уразливим і менше боялися наслідків критики влади.

Найдужче вони обурювалися тим, що багатьом (незважаючи на хвалену систему обов'язкових заощаджень) не вистачало грошей,

Лі Куан Ю був прихильником «меритократії» – влади найдостойніших, що здатні більшого оцінювалося за успіхами в науці. «Ми вирішуємо, що є правильним, і байдуже, що думають люди», – сказав він у 1987 році

щоб піти на пенсію. Вину за це покладали на великий приплив іммігрантів, через яких заробітна плата лишалася низькою, а вартість життя зростала. Це стало наслідком унікальної неспроможності багатьох проведених Лі Куан Ю кампаній змусити сінгапурців змінити спосіб життя. Йому вдалося створити народ, який розмовляє мандаринською мовою, вихованіший за попередні покоління, який не переходить вулицю на червоне світло і не жує жуйок, але не зміг заохотити людей народжувати більше дітей. На початку 1980-х він відмовився від своєї політики «не більше ніж двоє дітей» і почав заохочувати розширення родин серед освіченої частини населення. Але через три десятиріччя рівень народжуваності сінгапурок не вищий, ніж в інших країнах світу.

«Невдалі» вибори 2011 року закінчилися остаточною відставкою Лі Куан Ю. У 1990-му він пішов із посади прем'єра і став старшим міністром, а в 2004-му – міністром-ментором. Потім вийшов зі складу кабінету, але залишився в парламенті. На той час уряд Сінгапуру вже сім років очолював його син Лі Сянь Лун. Родина Лі була готова судитися будь із ким за натяк на непотизм. Крім того, Лі-старший вважав, що талант передається спадково.

З етичного погляду такі ідеї випадають у расизм. Численні високопоставлені гості із Заходу, які стікалися в Сінгапур, щоб зустрітися з Лі Куан Ю, хотіли триматися подалі від таких незручних тем. Вони вважали за краще послухати його думку про підйом Китаю або занепад Америки. Також захоплювалися комфортом та економічними успіхами Сінгапуру й хотіли почути, як можна його повторити. Тим часом контроль і зразковий «соціальний порядок» у країні приваблювали прихильників, зокрема й лідерів Китаю, особливо Ден Сяопіна (як і Лі Куан Ю, він належав до китайської етнічної меншини хака). Тож людину, що водночас була і бичем комуністів на батьківщині, і критиком занепаду Заходу та його немічного ідеалізму, шанували як великого світоча геополітики як у Китаї, так і на Заході. Напевно, він не раз думав: а що якби доля дала йому владу не над містом-державою, а над супердержавою? ■

© 2015 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Без виграшу

Білоруська опозиція боїться Майдану та «українського сценарію» більше, ніж продовження правління Лукашенки ще на п'ять років

Автор:
Сяргей
Пульша,
Мінськ

Відсвяткований у Білорусі День волі (25 березня відзначили 97-му річницю утворення Білоруської Народної Республіки) знову пожвавив надію місцевої опозиції. Попри те що акцію дозволили провести тільки в середині робочого дня, на неї зібралось чимало людей. У принципі, не менше, ніж на попередні, що відбувалися в більш вдалий час. Утім, радіти опозиції зарано.

У країні зараз спостерігається підйом національної самосвідомості. З'явилася мода на вишиванки, як гриби після дощу ростуть і мають популярність курси білоруської мови, утворюються неформальні культурні майданчики. Але це ніяк не позначається на політичній активності народу. Згідно із грудневим опитуванням Незалежного інституту соціально-економічних і політичних досліджень (НІСЕПД) рейтинг опозиційних партій перебуває на позначці 16%, тоді як узагалі не довіряють політсилам 60% населення. А персональні показники непровладних діячів і узагалі мізерні. Єдиний опозиціонер, електоральні симпатії до якого, за даними НІСЕПД, перевищували у грудні тривідсоткову статистику похибку, становлячи 3,5%, – лідер громадянської кампанії «Говори правду», відомий поет Уладзімір Някляев. Лідер Руху «За Свободу», кандидат у президенти Білорусі 2006 року Аляксандр Мілінкевич на другій позиції із 2,8%, у голови Об'єднаної громадянської партії (ОГП) Анатолія Лябедзьки 0,8%.

Звісно, для опозиції в Білорусі закриті всі телеканали й державна преса. Демократичні активісти перебувають під пильною увагою міліції та спецслужб. Нещодавно в країні ухвалено закони про контроль над інтернетом, що уможливають заборону

доступу до опозиційних сайтів і запровадження кримінальної відповідальності для власників веб-ресурсу навіть за коментарі на сайті. Однак найбільше опозиція шкодить собі сама. Її хронічна хвороба – оголошувати про єдність, а потім зривати власні домовленості.

ЛЕБІДЬ, ЩУКА І РАК

Опозиція підходить до виборів (президентські призначено на 15 листопада. – Ред.) у «розібраному» вигляді. Нині в Білорусі вона має три «центри сили». Один із них – це ініціатива «Народний референдум», яка об'єднує три великі партії країни: громадянську кампанію «Говори правду» під керівництвом поета Уладзіміра Някляєва, БНФ і Рух «За Свободу» Аляксандра Мілінкевича. Другий – коаліція «Талака», сформована колишніми комуністами, які називаються партією лівих «Справедливий світ», і ліберальною Об'єднаною громадянською партією. Осібно стоїть «Білоруська християнська демократія», відносно недавно заснована молодими політиками Павлом Севярицем та Віталем Римашевським.

Усі ці три сили мали намір піти до виборів глави держави з єдиним кандидатом від демократичної опозиції. Попередньо його мали визначити ще рік тому – до закінчення місцевих виборів у березні 2014 року. Однак усе вперлося в процедуру висунення кандидатів на Конгресі демократичних сил, який повинен був затвердити спільного претендента. Дрібні «процедурні» питання стали нездоланною перешкодою для опозиції.

Зрештою БХД відмовилася назвати «свого» кандидата у президенти, ставши посередником у переговорах між «Референду-

мом» і «Талакою». Ще торік у листопаді всі учасники перемовин у бесіді з автором цих рядків стверджували: «Якщо ми не дійдемо згоди щодо єдиного кандидата, то можемо втратити країну». І, попри ці заяви, не домовилися.

Зараз «Народний референдум» проводить «кастинг» на роль кандидата в президенти від коаліції. Від «Талаки» про намір балотуватися заявив лідер ОГП Анатоль Лябедзька. Отож-бо в Білорусі буде щонайменше два демократичні кандидати.

Узагалі всі чудово розуміють, що на білоруських виборах голоси давно вже не рахують – їх малюють у Центрвиборчкомі. А тому опозиція може використовувати перегони не для спроби виграти, а виключно для тиску на владу й примноження лав своїх прихильників. Звідси й новий сценарій президентської кампанії.

Суть його в тому, щоб висунути заздалегідь непрохідну постань із сьогоднішніх політ'язнів. Нею погодився стати кандидат у президенти на виборах 2010 року соціал-демократ Мікалай Статкевич. На думку опозиції, таке висунення ще раз «натисне» на владу в питанні звільнення його та інших засуджених «за Площу» в 2011 році.

ФОТО СМІТІ: TUT.BY

Утім, скептики зазначають, що за білоруським законодавством Статкевич зобов'язаний особисто принести до ЦВК список членів своєї ініціативної групи. Він, певна річ, цього не зробить, бо перебуває в колонії. А без такої реєстрації неможливі ані збір 100 тис. підписів за висування кандидата у президенти, ані реєстрація власне його, ані агітаційна кампанія. Тобто всі можливості «роботи з населенням», які надає остання, в такому варіанті виключені.

Із цієї ідеєю погодилися всі. Щоправда, по-різному. «Народний референдум» висуватиме Статкевича і збиратиме підписи за проведення в Білорусі плебісциту. Об'єднана громадянська партія – за висування Статкевича й водночас його «дублера» Анатоля Лябедзькі.

У разі відмови у реєстрації Мікалаві Статкевичу, а такий варіант більш ніж імовірний, опозиція погрожує бойкотом президентських виборів. Щоправда, його вкотре буде зведено до простої неяви на дільниці, що дасть змогу ЦВК знову-таки намалювати Аляксандрові Лукашенці «елегантну перемогу».

Небажання протистояти «бабці» на президентських виборах 2015 року в опозиційних колах пояснюють просто: «Краще

він, ніж утрата незалежності». І населення Білорусі, й опозиція налякані українським Майданом. Ніхто не хоче повторення київських подій і сотні жертв у Мінську, тому про жодні акції протесту у випадку (а швидше за сто відсоткової гарантії) фальсифікації результатів майбутніх президентських виборів не йдеться.

Дехто домовився до того, що кликати людей на площу після президентських виборів рівнозначно тому, щоб здати країну Росії.

НЕ ВТРАТИТИ СПОКІЙ

Справді, більшість опозиціонерів нині міркує так: якщо президентом Білорусі стане хтось інший, не Лукашенка, то на країну чекають «український сценарій» і введення «зелених чоловічків» із-за східного кордону. Мінськ, який роками говорив про «братню інтеграцію», навряд чи щось цьому протиставить. Згідно з опитуваннями НІСЕПД захищати свою незалежність зі зброєю в руках від нападу РФ збираються лише 23,4% білорусів. Водночас 48% «намагалися б пристосуватися до нової ситуації», а майже кожен десятий (9,7%) тільки «вітав би такі зміни».

У тому, що Москва здатна на агресію проти західної сусідки, не сумнівається ніхто. Понад те,

останнім часом на націоналістичних сайтах РФ почастишали публікації, що оголошують Білорусь «штучною державою, створеною з російських територій». Утім, опозиція не готується до опору, а обирає позицію «не давати приводу Росії для вторгнення в Білорусь». Тобто фактично погоджується з новим п'ятирічним терміном правління Аляксандра Лукашенки. Усе, на що вона може нині розраховувати, – це на втручання в ситуацію «генерала економіки». Викинути «бабцю» із президентського крісла здатна масштабна економічна криза, яка, за прогнозами опозиціонерів, уже не за горами.

Справді, ситуація в білоруській економіці різко нагадує «лихі 1990-ті». Як і тоді, в державному секторі відбуваються масові скорочення робітників, заводи переходять на «чотириденку» і «триденку», тобто працюють три або чотири дні на тиждень. Є підприємства, де людей відправляють у вимушені відпустки, видаючи дві третини зарплати. Наприклад, за весь лютий, за даними Національного статистичного комітету, на двох заводах Білорусі («Лідсельмаш» і «Гомсельмаш») було вироблено тільки три (!) комбайни.

Не краща ситуація і в недержавному секторі. За даними того ж таки Білстату, фірми країни закінчили 2014 рік із \$3 млрд збитків. Хоча у 2013-му мали \$1 млрд прибутку. І це тоді, коли, на думку аналітиків, криза ще й не починалась, а з її настанням бан-

У ТОМУ, ЩО МОСКВА ЗДАТНА НА АГРЕСІЮ ПРОТИ ЗАХІДНОЇ СУСІДКИ, НЕ СУМНІВАЄТЬСЯ НІХТО

крутство чекає на 25% фірм. Тільки від початку місяця про нього заявили три великі підприємства: вітебський винзавод «ВітВін», мережа магазинів із литовським капіталом «Родная Страна» та найбільший комбінат будматеріалів «Забудова».

Опозиціонери сподіваються, що «народний протест» змете Аляксандра Лукашенку. Хоча організувати такі виступи чи очолити їх, якщо вони раптом почнуться, не готові й не здатні. ■

Козаки неукраїнського степу

Історія земель від східного пограниччя сучасної України й аж до Каспійського моря з відгалуженням до Передкавказзя заперечує нав'язуваний Москвою міф про їхню історичну російськість

Автор:
Віктор Брехуненко

Говорячи про «споконвічну Росію», сьогоднішні кремлівські ідеологи зараховують до неї і давні козацькі землі по Дону, Волзі, Яїку й Тереку, а донських, яїцьких, терських та гребінських козаків – до росіян. Такий підхід цілком відображає старі російські уявлення про минуле цих козацьких анклавів. Своїм корінням традиція сягає першої половини XIX століття, коли остаточно відшліфувалися «історичні» аргументи для обґрунтування імперських апетитів Росії. Відтоді канонізований російський історичний наратив подає історію козацьких спільнот Дону, Волги, Яїку й Тереку як невід'ємну складову власне російського минулого. І сьогодні в більшості російських історичних праць ці козацтва постають «осо-

«– Казаки от русских произошли. Знаешь про это?»

– А я тебе говорю – казаки от казаков ведутся».

М. Шолохов, «Тихий Дон». Кадр з одноіменного фільму 1957-го року

бливою й своєрідною соціальною групою російського суспільства». Поширенню такого стереотипу в масовій свідомості сприяють і монархістські переконання, що були притаманні козакам упродовж XIX – на початку XX століть. І хоча культ царя та власна ідентичність – різні речі, проте неодноразові промонархічні виступи козаків у буремні революційні роки (1905–1907, 1917) ніби підтверджували концепцію органічної російськості козацьких спільнот. А сьогодні ці уявлення неабияк підживлює активна участь певної частини тих, хто в Росії називає себе козаками, у новітній російсько-українській війні.

Насправді ж безапеляційність зарахування козаків Дону, Волги, Яїку й Тереку до «русского міра» зумовлена банальною потребою заглушити неспростовні свідчення про протилежне.

СТЕПОВА ГЕОГРАФІЯ КОЗАЦЬКОГО ПОЯСУ

Територія, на якій упродовж XVI століття постали донське, волзьке, яїцьке, терське, гребінське козацтва, була дуже віддалена від Московської держави, навіть якщо врахувати всі її територіальні надбання на той час. Козацькі спільноти сформувалися не на прикордонні, як це відбулося в Україні, а на вістрі Степового Кордону у важкодоступних, добре захищених природою місцинах, відрізаних від заселених християнами земель широченною смутою нічийного Степу. До найближчих московських поселень спершу було понад 500 км. Значно ближчими були не ці контрольовані Москвою терени, а турецький Азов, ханська Астрахань та кочовища ногайців – землі, які ніколи доти не тільки не входили до Московії, а й навіть не слугували об'єктом її експансіоністських марен.

Москва на той час не мала ані людських сил, ані засобів самоутужки опанувати Степ і просунути в пониззя Дону, Яїку чи до Передкавказзя. Тож нічийні майбутні козацькі краї стали зоною стихійного заселення, через що козакотворення тут відбувалося за принципово іншим сценарієм, ніж в Україні.

Запорозьке козацтво виникло безпосередньо на прикордонні, і явна перевага серед тих, хто там козакував, була, природно, за представниками українського світу. Крім того, козакування відразу перетворилося на престижне заняття для князів та шляхтичів, частина якої безпосередньо вплилася в козацькі лави. Тому козацтво в Україні сформувалося як невід'ємна складовка українського суспільства, хоча в жилах бага-

тьох козаків текла й татарська, литовська, польська кров. Від початку вони усвідлювали себе частиною українського світу й аналогічним чином сприймалися як у ньому, так і поза його межами. А шляхетський проша-рок у козацтві став джерелом появи в цьому середовищі спершу претензій на особливий соціальний статус козацтва, наближений до шляхетського, а згодом і намірів узяти у свої руки функції української еліти. Натомість на Дону й Волзі, а пізніше на Терекі та Яїку типологічно подібний сценарій виявився неможливим.

Донсько-волзькі терени стали ареною надзвичайно активної етнічної мішанини. Вихідці з Московії, України, кримські, ногайські, казанські та астраханські татари, азовці, турки створювали такий людський котел, що етнічний код тутешніх козацтв виявився надзвичайно строкатим. Це наклало невизначений відбиток на поставу всіх цих козацьких спільнот, визначивши їхнє самоусвідомлення та сприйняття сусідів. До того ж із Московії аж до початку XVII століття туди прямувало переважно тюркське населення її південного прикордоння, тоді ще слабо інтегроване в московський соціум, а не носії суто московської ідентичності з внутрішніх регіонів. Зрештою, ще один дуже важливий момент: розміщення козацьких анклавів далеко в глибині Степового Кордону зробило тутешні козацтва непривабливими для еліт із сусідніх держав. Козацькі лави наповнював майже виключно простолюд. У підсумку козацтва Дону, Волги, Яїку й Терекі сформувалися як сила вихідців із суспільних низів.

За таких обставин лише кількісна перевага християнського елемента серед тих, хто козакував, привела до того, що сформовані козацькі спільноти загалом ідентифікували себе як християни. Водночас козацтва утвердились як особливі етносоціальні спільноти з гострим відчуттям своєї відмінності від усіх сусідів, зокрема й від Московії. Подальша відкритість до різноетнічних допливів із сусідніх земель остаточно закріпила той результат, позбавивши Москву перспектив перетворити ці досі не заселені землі на питому московську. І ніякі тісні зв'язки козаків з мос-

ковським прикордонням не зародили справи.

З появою у XVI столітті донського, волзького, яїцького, терського та гребінського козацтва сформувалася своєрідний козацький пояс від Дніпра до Яїку з відгалуженням на Передкавказзя. Це поклало початок глибокій трансформації Степового Кордону Європи як зони і гострої конфронтації, і взаємодії між Сходом та Заходом. Саме козацька версія опанування Степового Кордону виявилася оптимальною відповіддю християнського світу на виклики з боку мусульманських сусідів. Під дедалі потужнішим козацьким впливом геополітична рівновага невпинно зміщувалася на користь християнських чинників, що відкривало широкі перспективи перед Річчю Посполитою та Московією. Висунуті далеко вперед від заселених земель козацькі анклави Дону, Волги, Яїку, Терекі, а також Запорозька Січ відмежували смугу незаселеного Степу від земель, жорстко контрольованих кримськими татарами, турками, ногайцями, чим суттєво полегшило ступень колонізацію для населення України та Московії. А неухильне наростання військової потуги козаків, суттєво підточуючи військову спроможність мусульманських сусідів, зміщувало шалькі терезів на християнський бік. Зрештою, козаки виявилися вагомим чинником протистояння між Московією та Річчю Посполитою за гегемонію у Східній Європі. Без встановлення контролю над козацьким поясом Москві годі було сподіватися на просування до Чорного та Азовського морів, а також до Північного Кавказу.

Попри стереотипні уявлення, козацтва Дону, Волги, Яїку й Терекі зовсім не були приречені стати частиною московського світу. Московія не мала сил для стрімкого підпорядкування козацтва. Навіть вклинення її в Поле, розпочавшись ще в першій половині XVI століття, відбувалося вкрай повільно. Та найбільше перешкод територіальним апетитам Московії створювали самі козацькі спільноти.

ПЕРЕШКОДА ДЛЯ МОСКОВСЬКОЇ ЕКСПАНСІЇ

Донські, волзькі, яїцькі, терські, гребінські козаки вважали себе

не росіянами, а власне козаками, протиставляючи свій козацький світ московському. Козаки не тожні «російським людям», серед яких можуть перебувати батьки, сестри, брати багатьох із них. Особливо рельєфно протиставлення проявляється, коли козаки описують тимчасове перебування московитів на своїй території. Тих московитів, які не думали покочуватися, завжди називали «російськими людьми», а не маркували за становою ознакою (наприклад, «купець» чи «селянин»), як це робили б при усвідомленні козаками своєї належності до московського суспільства. «І російські люди, які нині у нас, козаків, на Дону є, окрім татар і черкас (українців. – В. Б.)», – казав, зокрема, на розпитуваннях у Москві донський отаман Богдан Конинський.

І донці, і решта козаків послідовно плекали суверенітет своїх анклавів. Дон, Яїк, Терек у козацьких головах були не частинами «царської вотчини», а цілком самостійними військово-територіальними одиницями, суб'єктами відносин із Московією,

КОЗАЦЬКІ СПІЛЬНОТИ СФОРМУВАЛИСЯ НЕ НА ПРИКОРДОННІ, ЯК В УКРАЇНІ, А НА ВІСТРІ СТЕПОВОГО КОРДОНУ, ВІДРІЗАНОМУ ВІД ЗАСЕЛЕНИХ ХРИСТІЯНАМИ ЗЕМЕЛЬ ШИРОЧЕННОЮ СМУГОЮ НІЧИЙНОГО СТЕПУ

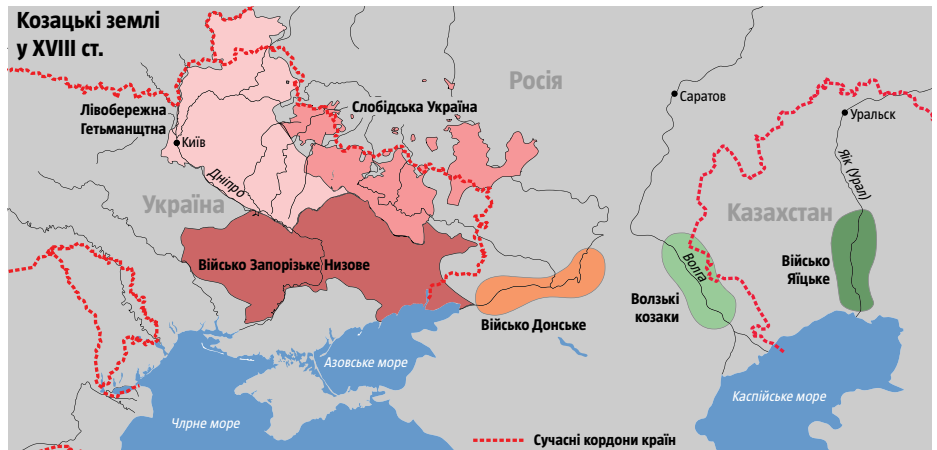
Туреччиною, Кримом та іншими сусідами. Висловами «поїхати з Яїку в Московську державу» чи «з Дону в царську отчину» та подібними пересипані численні козацькі листи. Як-от у посланні волзьких козаків царю за 1628 рік: «Усіх твоїх російських людей на Волзі годуємо і поїмо, і в Московську державу у твої государі міста відпускаємо». А ось як писали про себе донці у відомій «Історичній повісті» про оволодіння Азовом (1637): «Тікаємо ми з тієї держави Московської з роботи вічної, з холопства невільного, від бояр і дворян государевих».

Понад те, в уявленнях козаків до складу Московської держави не входили не тільки їхні ан-

клави, а й величезні простори Поля. Московія для них починалася лише там, де стоять прикордонні московські міста. Споряджаючи в 1644 році групу донців супроводжувати московських послів, Військо Донське у листі до царя пояснювало свої дії дуже промовисто: «...щоб яка напасть над послами по шляху і в Московській державі не сталася».

На такому тлі природною видається цілковита байдужість донців, волжаків, терців, гребінців та яїцьких козаків до внутрішніх справ Московії, що різко контрастує зі стратегіями українського козацтва. На відміну від українських козаків, для яких альфою і омегою були змагання за омріяне місце в українській еліті, названі козацтва не виявляли жодного інтересу до московського суспільства та московських подій, реагуючи лише на ті з них, які безпосередньо могли зачепити їхні інтереси, пов'язані з вільною торгівлею на території московського прикордоння та військовим здобичництвом на землях мусульманських сусідів. І такий підхід збережеться доти, доки козакам вдаватиметься відстоювати суверенітет своїх анклавів. Лише у XVIII столітті верхівка різних козацьких спільнот почне потроху інтегруватися до імперського світу, але відчуття відмінності козаків від москвитів, а козацьких країв від властиво Московії так ніколи й не затреться ні на Дону, ні на Яїку, ні на Тереку, ставши в 1918–1920-х роках живильним середовищем для ідеї відокремлення від більшовицької Росії.

Власне налаштованість на збереження суверенітету Війська Донського, Війська Терського та Війська Яїцького пронизувала свідомість тамтешніх козаків. Вони всіляко підкреслювали незалежність своїх анклавів і не дозволяли Москві замахуватися на неї. Донці відразу ж зруйнували збудований у 1600 році у верхів'ях Дону Царьов-Борисов, а яїцькі козаки – Яїцьке містечко, закладене московськими людьми в 1640-му. На символічному рівні всі козацькі спільноти вперто відмовлялися від дій, які свідчили б про визнання підпорядкованості Московській державі. Головним із таких символів вважалося в ті часи цілування хреста на царя. Аж до 1670-х років Москві, попри

всі старання, не вдалося домогтися подібної присяги від жодного з військ. Цілування хреста перетворилося виключно на індивідуальну процедуру тих козаків, які вирушали на конкретну царську службу, як-от 766 яїцьких та волзьких козаків, що найнялися на Смоленську війну (1632–1634) з Річчю Посполитою. Та й то не завжди вони погоджувалися на такий ризикований крок.

Задля збереження суверенітету козаки постійно апелювали до «старовини», коли їхні пращури «служили московським государям не за цілуванням хреста». Будь-які спроби московських послів внести зміни до процедури свого перебування в козацьких анклавах розцінювалися як замах на їхній суверенітет. І до останньої третини XVII століття всім козацтвам вдавалося успішно стримувати експансіоністські апетити Московії.

ОБРАЗ КОЗАКІВ У МОСКОВІЇ

Та найцікавіше, що й у Московії, попри всі її спроби заокруглити свою територію за рахунок козацького поясу Дон – Волга – Яїк – Терек, не вважали ці землі органічною частиною московського світу, а донців, волжаків, терців, гребінців та яїцьких козаків – москвитами. Московська верхівка на ментальному рівні аж до XIX століття не сприймала прилегле до Московії Поле, а також козацькі анклави як предковичну «царську отчину», як це робила стосовно інших земель, які підкорювала. Коли Іван Грозний намірився завоювати Казанське ханство, відразу з'явилася ідеологічна концепція, яка проголошувала, що ще князь Рюрик опану-

вав ці землі. Згодом ту концепцію «докрутили» до рівня проголошення Казані питомо російською землею. Перед походом на Астрахань Астраханське ханство представили як колишнє Тмутороканське князівство, а отже, законну отчину московських царів. Але такі ідеологічні маніпуляції ніколи не застосовували для обґрунтування «законних» прав московських царів володіти козаками Дону, Волги, Яїку й Тереку, навіть коли розпочалося практичне приєднання козацьких анклавів до Московії. Свої претензії Москва доводила лише тим, що козаки здавна служили царям.

Аж до останньої третини XVII століття московські документи розглядають козацький пояс як окремий регіон, розташований поза межами Московії. Як і в козацьких листах, у них знаходимо вислови на кшталт «виїхав з Дону до Російської держави». Трапляються й прями твердження. Так, московські послы в Криму заявляли кримському ханові в 1629 році: «І самому тобі Джанібек-Гірею, царській величності відомо, що донські козаки на Дону живуть біля Азова, а не в Московській державі». Що справа тут зовсім не в дипломатичній риторичі, а в усвідомленні московськими елітами факту перебування козацьких анклавів поза питомим московським світом, добре відтінює інакша поведінка Варшави у сприйнятті Війська Запорозького. Дипломатія Речі Посполитої, попри те що, як і московська, завжди відхрещувалася від морських і суходільних походів українського козацтва, ніколи не ставила його території поза межі своєї держави.

ВАРШАВСЬКА КАРТА

Чому ж тоді за всього пієтету до суверенітету своїх анклавів козаки Дону, Волги, Яїку й Тереку швидко потрапили під московські впливи, а потім і взагалі під поглинальний коток? Відправним пунктом стали особливості світогляду тогочасної людини, для якої світоустрій мав логічно вивершитися в особі легітимного правителя. Відтак козацькі спільноти потребували патрона-монарха, особливо на початку свого існування, коли ще не було досягнуто об'єднання у війська як військово-територіальні структури переддержавного типу. Але в уявленнях козаків цей монарх мав бути таким покровителем, який справно надсилав платню, добре винагороджує за різні військові служби та інші послуги, але не втручається у внутрішні справи та не зазіхає на суверенітет козацьких анклавів.

У пошуках подібного патрона козаки, що показово, зовсім не обмежилися московським царем, найближчим християнським володарем. Навіть після того, як царю вдалося нав'язати свої послуги, альтернативною кандидатурою і далі вважався польський король. Козацтва Дону, Волги, Яїку і Тереку були активними учасниками громадянської війни, яка сколихнула Московію в 1604–1618 роках. Від них споряджалися посольства до Лжедмитрія I, окремі загони воювали у війську короля Сигізмунда III. Уже після того, як завдяки козакам на Земському соборі в 1613-му царем було обрано Міхаїла Романова, вони все одно позирали в бік Варшави. У 1616–1618 роках п'ята частина Війська Донського (1 тис. осіб) воювала у війську королеви Владислава. Понад те, багато хто цілував йому хрест. У 1632-му, коли на Дону очікували напад царського війська, козаки погрожували Москві, що «покинуть Дон і підуть до польського короля на службу».

Однак Річ Посполита недалекоглядно залишилася глухою до тих перспектив, які відкривалися перед нею у разі втягнення до своєї орбіти козацьких спільнот Дону, Волги, Яїку і Тереку. Цю проблему Варшава не розглядала ні під кутом протистояння з Московією, ні з перспективи кримського чи турецького питання. Це розв'язало руки Москві, й та від-

мінно скористалася з нечуваної щедрості. Починаючи із середини XVI століття московські царі крок за кроком утверджували себе як патронів козаків. Спершу поманили регулярною платнею та військовими службами, згодом взялися нав'язувати Війську Донському та Війську Яїцькому своїх старших та змушували визнати підданство цареві. Паралельно настирливо працювала ідеологічна машина, навіюючи козакам переконання, що вони «природою є наші православної віри російські люди». Не раз наражаючись на спротив (навіть збройний), Москва вперто гнула свою лінію. І з останньої третини XVII століття козацтва, психологічно надломлені поразкою повстання під орудою Степана Разіна, одне за одним почали цілувати хрест на царя, після чого Москва цілеспрямовано взялася за розмивання самодостатності їхніх анклавів.

Своєрідним рубежем імперського наступу на суверенітет козацьких спільнот став 1721 рік, коли їх перевели в підпорядкування Військової колегії з обов'язковою іррегулярною службою тривалістю 25–30 років. Крім того, Петербург узяв на озброєння тактику формування повністю підконтрольних структур служилих козаків, добре апробовану в Сибіру. Там із кінця XVI століття набирали охочих на козацьку службу по різних острогах, утворивши Сибірське військо (з XIX століття Сибірське лінійне козацьке військо) та Забайкальське військо (1639), з якого в 1858-му виділили Амурське козацьке військо. На Степовому Кордоні Європи Петербург узявся розмити за допомогою цього інструменту пояс «класичних» козацьких анклавів, сформувавши на противагу козацьким спільнотам, які плекали власну ідентичність та самодостатність, абсолютно лояльний проширок служилого козацтва. Поєднуючи це завдання з військовими інтересами, Петербург у 1723 році переселив 1 тис. сімей донських козаків на Північний Кавказ, утворивши з них Аграханське військо, у 1735-му з нових переселенців навколо щойно заснованої в гирлі річки Терек фортеці Кизляр сформували Кизлярське військо. У 1771-му на

Північний Кавказ переселили волзьких козаків. У 1732-му дрібні козацькі війська були об'єднані в Кавказьке (Терське) лінійне козацьке військо. Годі казати, що всі ці новоутворення радикально відрізнялися за своєю природою та історичною роллю від первісних козацьких спільнот.

Однак козацький пояс Дон – Яїк – Терек ще довго залишався зоною нестабільності та антиросійських виступів. Час від часу тут спалахували справжні війни проти імперського центру, як-от під орудою Кондратія Булавина (1707–1709) чи Ємельяна Пугачова (1773–1775). На потяг тутешніх козаків до відновлення втраченої незалежності розраховували мазепинці на чолі з Пилипом Орликом, коли плекали плани широкої антиросійської коаліції.

Утім, під кінець XVIII століття від суверенітету козацьких спільнот уже мало що залишилося. Натомість утверджувався культ служіння царю як легітимна підстава для особливого статусу козацьких військ у складі Російської імперії. Базуючись на міцно вкар-

РОЗМІЩЕННЯ КОЗАЦЬКИХ АНКЛАВІВ ДАЛЕКО В ГЛИБИНІ СТЕПОВОГО КОРДОНУ ЗРОБИЛО ЇХ НЕПРИВАБЛИВИМИ ДЛЯ ЕЛІТ І НАПОВНЮВАЛО ПРОСТОЛЮДОМ

бованому в історичній пам'яті козаків образі царя як фактично єдиного в історії монарха – покровителя козаків, цей культ став основою козацького монархізму. Але надійно прив'язуючи козаків до російської пуповини, він водночас зміцнював підґрунтя для збереження в них відчуття своєї окремішності та відмінності від росіян, не даючи перетворити козацький пояс Дон – Яїк – Терек на властиво російську землю. Ще у XX столітті і козацький монархізм, і невитравлений потяг до самодостатності своїх спільнот не раз змушували козаків пливати проти течії, що кидало тінь на постійні московські мантри про питому російськість козацького світу. ■

Оперний вокзал імені Швондера

Автор:
Лесь Терен

До Криму нарешті дісталася справжня весна: узбіччя доріг та сільські двори скрізь укрилися білим квітом мигдалю та абрикосів. Хоча й побиті «ювілейними морозами», що вдарили точнісінько під час святкувань річниці анексії, дерева таки вижили й знову тішать око своєю красою. Ясні сонячні дні кличуть будь-якого доброго господаря оглянути свій двір та взятися за прибирання непотребу, що ним за півроку насмітила зима. Час виростати новим квітам. А якщо хтось виявиться нечутливим до ніжного закликів весняних променів, до того вже вирушають самозвані нагадувачі. Типові тітушки у спортивних костюмах стукають у двері сімферопольських квартир і вручають спантеличеним мешканцям «повідстки на суботник». Участь у суботниках тепер у Сімферополі, виявляється, обов'язкова: молодики записують тих, кому вручили «повідстки», а вразі неявки погрожують штрафом. Господарям слід іще добряче поміркувати, що вийде дешевше: «суботничати» чи заплатити штраф. Адже перелік будматеріалів та обладнання, що їх мешканці мають забезпечити власним коштом, видається солодким сном директора житлокомунгоспу: тут і урни, і перфоратори, і цемент, і електропилки, і саджанці дерев, і т. ін. Взагалі-то «дворова толока», коли сусіди разом прибирають двір, є хорошою справою. Однак лише тоді, коли це справжня людська ініціатива, а не штрафбат трудової бригади під наглядом гошників та погрозами «повісток».

Сімферопольський залізничний вокзал, що навесні завжди прокидався з першими вітаннями курортників та викликами галасливих таксистів, тепер зсередини справляє враження велетенського собору. Після скасування залізничного сполучення з Україною у спорожнітих залах панує така гнітюча тиша, що мимоволі переходиш на шепіт, ніби під храмовим склепінням. Щезли навіть бомжі! Тишу тільки зрідка порушують внутрішньокримські електрички, але їхні пасажирки на відміну від курортників надовго не затримуються на вокзалі й рушають до маршруток. Загладити сумне враження від перетворення славних «воріт Криму»

на мертвий мавзолей запропонував один із фашистувуючих сімферопольських журналістів: нумо, влаштуймо на зло ворогам у вокзальних приміщеннях концертні холи для музичних вечорів із роялями! Пропозиція абсолютно в душі булгаковської дискусії Швондера та Преображенського: «обідати в кабінеті, а кроликів різати у ванній»...

Утім, влада не втрачає надії на те, що як не вокзал, то принаймні пляжі влітку таки не будуть порожні. Я вже колись писав про щире подяку кримської «міністерші туризму» тисячам безпринципних українських пляжників, що торік охоче підтримали власною гривнею окупантський бюджет. Не перестаючи грати роль «доброго слідчого», тов. Юрченко знов ласкаво заманує до окупованої зони довірливих гречкосіть: «Українские туристы всегда были для нас родными, и мы их всегда ждем». Певно, в окупаційному уряді не до кінця узгодили «ввідні», бо майже в той самий час, коли «міністр» сиреною закликала українців на півострів, «спікер» заявив, що у кримчан «алергія» на Україну. Тож гречкосіям, що вже пакують валізи до Криму, варто б замислитися: чи не потраплять вони під напад чиєїсь «алергії» на тому самому гостинному пляжі, куди їх запросив «мінтуризм».

Алергія на Україну є річчю вельми неприємною: тут тобі і шмаркання, і сльози. А коли ще тебе «незлим тихим» словом згадують у самій Україні, то може напасти й гикавка. Ось, наприклад, сильно гикнулося нещодавно Петрові Анатолійовичу Зимі, колишньому начальнику управління СБУ в Севастополі, що навесні 2014-го перекинувся до лав ФСБ. Зранку 25 березня, в День СБУ, перевергень у погонах побачив із

вікна власної севастопольської квартири надруковане типографським способом привітання з професійним святом на вулицьному білборді під своїм домом. «Петр Анатольевич! Поздравляем Вас и Вашу команду с праздником! Помним о Вас и с нетерпением ждем встречи!» – промовляла величезна вітальна листівка, підписана Контррозвідкою СБУ. Таких щитів у місті виявилось два. Обидва були миттєво зафарбовані блакитною фарбою, але новина розлетілася містом, і якщо українські розвідники хотіли таким чином заявити про свою непомітну присутність «у барлозі ворога», то зробили це вдало й дотепно. Сподіватимемося, вони таки колись знайдуть можливість зустрітись з колегою в затишному місці, де їм ніщо не заважатиме детально і з протокольною точністю згадати «бойові заслуги» колишнього товариша. ■

КНИГИ УКРАЇНСЬКОЮ
ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
ПОДАРУНКОВІ ВИДАННЯ
ТА АЛЬБОМИ
МАПИ, АТЛАСИ, ПУТІВНИКИ
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА
ЧЕКАЄМО НА ВАС ЩОДНЯ З 9:00 ДО 21:00

МУЗИКА ТА КІНО
КАНЦТОВАРИ, ЛИСТІВКИ
МІСЦЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ
БЕЗКОШТОВНИЙ
ІНТЕРНЕТ (WI-FI)[™]

САЙТ МЕРЕЖІ: WWW.BOOK-YE.COM.UA ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИН: WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3 тел.: (044) 235-88-54, вул. Спаська, 5 тел.: (044) 351-13-38,

пр-т Повітрофлотський, 33/2 тел.: (044) 275-67-42

вул. Льва Толстого, 1 тел.: (044) 383-61-49

М. ЛЬВІВ

пр-т Свободи, 7 тел.: (032) 235-73-68

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3 тел.: (057) 731-59-49

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31 тел.: (094) 928-31-41

М. ВІННИЦЯ

вул. Соборна, 89 тел.: (0432) 52-93-41

М. ТЕРНОПІЛЬ

вул. Валова, 7-9 тел.: (0352) 25-44-59

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6 тел.: (03342) 2-19-57

М. РІВНЕ

вул. Короленка, 2 тел. (094) 928-31-44

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н

WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

Людина-луна

Автор:
Юрій Макаров

Ніколи не ставайте священиком, якщо можете ним не стати, написав колись Грегем Грін. У мене, за винятком мого діда, у близькому колі священиків не було, тож не можу дослідити їхню мотивацію. А от журналістів – пів-Facebook. Є більш, є менш успішні, є взагалі нікому не відомі, крім сусідів за офісом. Маю підстави робити висновки.

Ніколи не ставайте журналістом, якщо мрієте про добробут. Журналістські статки – це платня від трьох тисяч (гривень, а ви що подумали?) у столиці, в областях менше, наймана квартира без особливих перспектив іпотеки, сумнівні перспективи кар'єри (ну хіба що колись там у зеніті успіху головний редактор видання – ти ба!), робота нерідко без вихідних, часті відрядження й постійний дамоклів меч тисяч знаків на тиждень, які треба будь що вигнати. Журналістська підготовка може бути трампліном, якщо ви в результаті мрієте стати піарником, політиком, піти в бізнес, але тоді початковий фах не має особливого значення, тут важать лише знайомства й комунікативні навички.

А ще не ставайте журналістом, якщо мрієте про славу. Журналістська слава – це підпис, який не кожен бачить, бо не кожен дочитує матеріал до кінця. Це в найкращому разі визнання колеги, яке за межі цеху пробиває вряди-годи. Іменами журналістів не називають вулиці. Георгій Гонгадзе – виняток, і не тому, що добре писав (вибач, Гіє!), а тому, що розлютив одного невротика у високому кабінеті. Щоправда, можна вибитися в телеведучі, тоді й плата вища, й таксистів впізнають, і на ринку подекуди дають знижку. Але ця слава непевна й нетривала, шойно зникаєш з екрана – і ти знову на рівних з усіма.

Не ставайте журналістом, якщо розраховуєте завдяки інтенсивному спілкуванню влаштувати особисте життя. Серед моїх знайомих відсоток тих, хто, як обічно пишуть у соцмережах, «перебуває в пошуку», перевищує середній по палаті. А жваві теревені та фуршети після пресухи недорого коштують, на ранок це стає безжально очевидним.

У жодному разі не ставайте журналістом, якщо мрієте змінити світ. Відновити справедливий, припинити неподобства, покарати негідника – надзавдання, виконати яке вдається буквально одиницям лічені рази. Якраз на цьому чимало репортерів і розслідувачів ламаються: коли щоразу бачиш, що після публікації нічого не змінилося, тягне до прямої дії.

Звідси прямий шлях в активісти, політики й... батальйони самооборони. На цих віражах не всім вдається зберегти свої початкові наміри.

А можна йти від зворотного. Так, українська журналістика хвора, вона, власне, жодного дня не була здорова за всі 24 роки свого існування. Оскільки ЗМІ збиткові (а це не провина журналістів), вона практично не залежить від споживача, тільки від спонсора. Вона не відображає всієї складності навколишнього світу, не дає достатньої інформації для прийняття щоденних рішень, а саме це мало би бути її основною функцією. Вона переважно не інформує, у найкращому разі розважає, у найгіршому збиває з пантелику. Але уявімо на хвилинку, що її такої, якою вона вже є, не стало. Чим ми живитимемося? Сарафанним радіо? Пам'ятаєте, звідки слово «сарафан»? Кажуть: журналісти продажні. Загалом смішно заперечувати, але в кожному окремому випадку треба розбиратися. Часом обвинувачення свідчать не про рівень поінформованості обвинувача, а про його шкалу цінностей. Дозволю собі процитувати колегу Юлію Мостову: «Люди, ви ж не риби, які через дві

хвилини забувають, що вони шойно їли! Як можна додуматися звинуватити Сергія Лещенка, журналіста, який витягнув на світ Божий із чорної п'ятми режиму Януковича теми «Межигір'я», кляюєвських афер із сонячними батареями, віденського альянсу між Порошенком і Фірташем, у продажності?».

Серед нащадків індіанців майя, які зберегли недоторканою свою культуру в гірських районах Гватемали, є поділ на вікові й водночас функціональні групи: хлопчик, воїн, громадський активіст (як це звучить мовою кекчі, не уявляю, але англійською перекладають саме так) і людина-луна. Це найстарша й наймудріша категорія. Людина-луна не бере участі в повсякденних справах, не займається господарською діяльністю, не втручається в процеси керування життям племені, вона лише слухає й переказує. На неї покладено вкрай важливу місію: чути, помічати, усвідомлювати й ділитися цим із рештою племені.

Тому основний аргумент для того, хто ступає на ту стежку, як у волонтерів: хтось має це робити, чому не я? Звісно, нинішній голодний, не надто імпульсивний, не надто освічений (як на загал) український журналіст мало нагадує поважного, статечного гірського патріарха. Але ж луна – феномен несамотійний. Вона лише відбиває те, що звучить навколо. ■

**УКРАЇНЬКА
ЖУРНАЛІСТИКА ХВОРА,
ВОНА, ВЛАСНЕ, ЖОДНОГО
ДНЯ НЕ БУЛА ЗДОРОВА
ЗА ВСІ 24 РОКИ СВОГО
ІСНУВАННЯ**

16 КВІТНЯ

SENTRUM

вул. Шота Руставелі 11

PARTER.ua

національний оператор

287 87 87

Гайдамаки®

УКРОП

ПАРТНЕРИ:

WWW.HAYDAMAKY.COM

день

DXEM
95.6 FM

NEWS ru.ua

еспресо tv

**ЖУБУЇ
ЗВУК**

Тиждень

**Український
ТУРИЗМ**

КУЗЯ
твій домашній інтернет

Aquavita
TRAVEL AGENCY

karabas.com

tickets online

(044) 590 55 55

замовлення квитків

Якщо зібрався у мандрівку,
бери з собою **ТревелСімку!**

ЄДИНИЙ ТАРИФ
на дзвінки та СМС
в Україні

Діє у > **190** країнах

БЕЗКОШТОВНІ вхідні дзвінки у **140** країнах

ВІДСУТНЯ ПЛАТА за з'єднання та абонплата

ПАКЕТНІ ПРОПОЗИЦІЇ, що дозволяють заощаджувати
ще більше: дзвінки, СМС, GPRS-Інтернет

БЕЗКОШТОВНІ дзвінки зі Skype та Viber на ТревелСімку

ВСІ можливі варіанти поповнення: portmone.com **VISA** **MasterCard** **ІЗОХ** **ПриватБанк**

Інфолінія: (044) 223-8008 w.TravelSIM.ua

U.T.T. & C.S.C.